

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

کتاب معلم

(راهنمای تدریس)

آموزش مهارت‌های نوشتاری

(نگارش و انشا)

پایه‌های هفتم و هشتم

دوره اول متوسطه

فهرست

بخش نخت: کلیات

پیشگفتار: سخنی با دبیران ارجمند

مبانی برنامه درسی حوزه یادگیری زبان و ادبیات فارسی دوره اول متوسطه | ۲

رویکردهای حاکم بر برنامه درسی مهارت‌های نوشتاری | ۲۱

اصول برنامه درسی زبان و ادبیات فارسی دوره اول متوسطه | ۵

اهداف کلی برنامه درسی در زمینه «آموزش مهارت‌های نوشتاری» | ۷

اهداف خاص عناصر سازه‌ای کتاب «آموزش مهارت‌های نوشتاری» | ۱۰

ساختار کتاب آموزش مهارت‌های نوشتاری پایه‌های هفتم و هشتم | ۱۳

درنگی در ساختار و محتوا | ۱۷

روش‌های یاددهی — یادگیری در برنامه درسی | ۲۲

ارزشیابی | ۳۴

فهرست

بخش دوم: بررسی درس‌های پایه هفتم

◆ درس اول: نقشه نوشتن | ۴۱ |

| ۴۵ | فعالیت‌های نگارشی

| ۴۷ | درست‌نویسی

| ۵۰ | تصویرنویسی

◆ درس دوم: طبقه‌بندی موضوع | ۵۴ |

| ۵۹ | فعالیت‌های نگارشی

| ۵۹ | درست‌نویسی

| ۶۱ | حکایت‌نگاری

◆ درس سوم: کوچک‌تر کردن موضوع | ۶۳ |

| ۶۸ | فعالیت‌های نگارشی

| ۶۸ | درست‌نویسی

| ۷۰ | مثل‌نویسی

◆ درس چهارم: بندهای بدنه | ۷۴ |

| ۷۸ | فعالیت‌های نگارشی

| ۷۸ | درست‌نویسی

| ۸۰ | تصویرنویسی

◆ درس پنجم: جمله موضوع | ۸۲ |

| ۸۵ | فعالیت‌های نگارشی

| ۸۶ | درست‌نویسی

| ۸۶ | حکایت‌نگاری

◆ درس ششم: بند مقدمه و بند نتیجه | ۸۹ |

| ۹۳ | فعالیت‌های نگارشی

| ۹۳ | درست‌نویسی

| ۹۵ | مثل‌نویسی

◆ درس هفتم: راهی برای نظم دادن به ذهن و نوشته | ۹۷ |

| ۱۰۱ | فعالیت‌های نگارشی

| ۱۰۱ | درست‌نویسی

| ۱۰۲ | تصویرنویسی

◆ درس هشتم: روشی برای نوشتن درباره موضوع‌های ذهنی | ۱۰۵ |

| ۱۰۹ | فعالیت‌های نگارشی

| ۱۰۹ | درست‌نویسی

| ۱۱۰ | حکایت‌نگاری

فهرست

بخش سوم: بررسی درس های پایه ششم

درس اول: مهندسی نوشتن | ۱۱۳ |

۱۱۷ | فعالیت های نگارشی

۱۱۸ | درست نویسی

۱۱۹ | تصویر نویسی

درس دوم: بیشتر بخوانیم، بهتر بنویسیم | ۱۲۱ |

۱۲۷ | فعالیت های نگارشی

۱۲۷ | درست نویسی

۱۳۲ | حکایت نگاری

درس سوم: نگاه کنیم و بنویسیم | ۱۳۴ |

۱۴۱ | فعالیت های نگارشی

۱۴۲ | درست نویسی

۱۴۳ | مَثَل نویسی

درس چهارم: گوش بدهیم و بنویسیم | ۱۴۵ |

۱۴۸ | فعالیت های نگارشی

۱۴۹ | درست نویسی

۱۵۱ | تصویر نویسی

درس پنجم: با سنجش و مقایسه، آسان تر بنویسیم | ۱۵۲ |

۱۵۶ | فعالیت های نگارشی

۱۵۶ | درست نویسی

۱۵۸ | حکایت نگاری

درس ششم: با جانشین سازی، راحت تر بنویسیم | ۱۶۰ |

۱۶۷ | فعالیت های نگارشی

۱۶۷ | درست نویسی

۱۶۹ | مَثَل نویسی

درس هفتم: دگر گونه ببینیم و گونه گون بنویسیم | ۱۷۰ |

۱۷۴ | فعالیت های نگارشی

۱۷۴ | درست نویسی

۱۸۱ | تصویر نویسی

درس هشتم: افکار و گفتارمان را بنویسیم | ۱۸۳ |

۱۸۶ | فعالیت های نگارشی

۱۸۶ | درست نویسی

۱۸۸ | حکایت نگاری

کتابشناسی | ۱۹۰ |

پیشگفتار : سخنی با دبیران ارجمند

هرکه جان خفته را از خوابِ جهل آوا کند |
علم چون گرماست، نادانی چو سرما در قیاس |
خوبستن را گرچه دون است ای بسر، والا کند
هرکه از سرما گریزد، قصد زی گرما کند

ناصر خسرو

ستایش خداوند پاک و مهربان را سزااست که به ما زمان و امان داد تا بتوانیم در پرتو مهر و نواختش، این کار فرخنده و تازه روی را در جهت اهداف فرهنگی – تربیتی نظام آموزش و پرورش میهن عزیزمان با تأکید بر نقش تأثیرگذار معلّم برای پرورش ذهن‌های آفرینشگر و ارتقای خودباوری به پیش ببریم.

با استقلال یافتن «آموزش مهارت‌های نوشتاری» مجال رویش دوباره و نگرشی نو به این موضوع، فراهم می‌شود و در پی آن، فضای نوآفرینی و خلاقیت نیز در پهنه آموزش‌های مدرسی درخشان تر می‌گردد و به پرورش ذوق و بالندگی استعدادها و تقویت تخیل می‌انجامد. افزون بر این، آموزش مهارت‌های نوشتاری کاملاً ساختمانند و به شیوه‌های علمی، صورت می‌گیرد.

کتاب راهنمای معلّم، برای جهت دادن و همسوسازی چگونگی آموزش دبیران ارجمند این درس با رویکردها و اهداف آموزشی – تربیتی، سامان یافته است. قصد ما در این کتاب فراهم کردن گنجینه‌ای از دانش نبوده است؛ بلکه خواسته‌ایم برای هر موضوع، دریچه‌ای به روی ذهن‌ها بگشاییم و به روش‌های رایج تلنگری بزنیم و باقی را به همت بلند شما همکاران گرامی بسپاریم؛ به همین روی، برخی درس‌ها را فراخ‌تر و برخی دیگر را به اشارت، مورد چند و چون قرار داده‌ایم.

نوشتن در دنیای امروز، یکی از مهارت‌های بهتر زیستن است و از توانایی‌های ذهنی و زبانی است که در پی دیگر مهارت‌ها (دیدن، گوش دادن، سخن گفتن و خواندن) جای می‌گیرد. دیدن، گوش دادن و سخن گفتن را از خردسالی، به‌طور تدریجی و طبیعی فرا می‌گیریم؛ خواندن را پس از حضور در مدرسه و آموزش و تمرین و تکرار، می‌آموزیم؛ اما نوشتن بعد از آشنایی با الفبای خواندن، آغاز می‌شود. به همین سبب، مهارت نوشتن را فراورده و محصول خواندن می‌دانیم.

از دید ما توانایی بیان مقصود در قالب نوشته، نیاز اولیه زندگی اجتماعی و مؤثرترین راه ارتباطی در جهان امروز و فضای رسانه‌های نوپدید است. این برنامه، در پی پرورش چنین رویکردی در فضای آموزش عمومی است و پس از سال‌ها، اکنون با مطالعه تاریخ آموزشی گذشته و تجربه‌های جهانی در قلمرو آموزش نوشتن، محتوایی کاملاً ساختمند و علمی را پیش رو، نهاده است.

در آموزش محتوای کتاب، تأکید ما بر بهره‌گیری از روش‌های فعال و تقویت روحیه مشارکت‌پذیری دانش‌آموزان است. گفت و گو، بحث و بازنمایشی، مطالعه و کتاب‌خوانی، همفکری و مشورت، بازسازی و بازپروری فکر، از بهترین شیوه‌ها برای رسیدن به ذهن جالاک و زایا و نقد و تحلیل مؤثر در هنگام نوشتن است. به کارگیری روش‌هایی چون: خوشه‌سازی، زایش و برخورد اندیشه‌ها (روشن‌سازی طرز تلقی)، بارش فکری، نوآفرینی (بدیعه‌پردازی) و حل مسئله، در تدریس این درس‌ها، اثربخش و کارا خواهد بود. آنچه درباره ارزشیابی از آموزه‌های این کتاب باید یادآور شویم؛ این است که رویکرد برنامه و محتوای

این کتاب، «رویکرد مهارتی» است؛ یعنی توانایی نوشتن، مهارتی است که در پی آموزش، تمرین، تکرار، کار و نوشتار، کسب می‌شود. از این رو، این درس، کاملاً ورزیدنی و عملی است. دانستنی‌های حفظی این کتاب، بسیار اندک و ناچیز است؛ از کشاندن آموزش کتاب به سمت مباحث دانشی و حفظ کردنی پرهیز شود. دانش‌آموزان باید در کلاس، فرصت نوشتن و بازنویسی و نقد نوشته‌های همدیگر را تجربه کنند. مناسب‌ترین راه، همین است. یکی از اصلی‌ترین دلایل کاهش حجم و تعداد درس‌ها ایجاد فرصت بیشتر برای تجربه‌های یادگیری است. کمتر حرف بزنیم و برای نوشتن، فرصت بیشتری به دانش‌آموزان بدهیم.

در هر درس سنججه‌ها و معیارهایی را برشمرده‌ایم که لازم است در نوشته‌های دانش‌آموزان و ارزیابی آثار آنان مورد توجه قرارگیرد.

هدف اصلی این برنامه، بویایی فکر و پرورش ذهن است. اگر ذهن، سامانی درست و پرورده داشته باشد، گفتار و نوشتار هم منظم خواهد شد. شناخت راه‌های پرورش ذهن و غنی‌سازی تفکر، از گام‌های بنیانی در افزایش توان نوشتن است. از این رو، همه تلاش ما این بوده است که راه‌ها و رودهایی را که به دنیای ذهن دانش‌آموز منتهی می‌شوند، شناسایی کنیم و اهمیت آن را به عنوان پیش درآمد رشد مهارت‌های زبانی یادآور شویم.

از نظر ما هر دانش‌آموز یا نویسنده، پیش از نوشتن درباره موضوع، باید نقشه آن را در ذهن، طراحی کند. بهتر است مراحل و گام‌های آن را پیش‌بینی نماید و حتی بر روی کاغذ بنویسد. بنابراین، دبیران گرامی در آموزش، بر این مسئله (طراحی و مهندسی نوشتن) تأکید کنند و از دانش‌آموزان نیز نقشه ذهنی و مراحل تدوین نوشته را درخواست نمایند.

— درس نگارش و انشا که در پرورش ذهن، خلاقیت و تقویت توان نوشتن، بسیار مؤثر است؛ کار طراحی و تألیف این کتاب در قالب کتابی جداگانه که سال ۱۳۹۲ بر پایه برنامه درسی حوزه یادگیری زبان و ادب فارسی آغاز شده بود؛ مقرر گردید از مهرماه سال ۱۳۹۳ وارد چرخه آموزش رسمی شود، به همین سبب، فعالیت‌هایی که ماهیت نگارشی داشتند؛ از کتاب فارسی این دوره، حذف شده‌اند. ساعت هفتگی آموزش کتاب «آموزش مهارت‌های نوشتاری (نگارش و انشا)» دو ساعت؛ همچنین ساعت هفتگی کتاب «فارسی» با املا نیز دو ساعت است.

امیدواریم با یادگیری و کاربست درست محتوای این کتاب، شاهد گرایش‌ها و نگرش‌های نو به نوشتن و نیز نوشتن برای بهتر زیستن، باشیم و تحولی تازه را در پیکره آموزش عمومی کشور، تجربه کنیم.

سخن آخر را به بیتی از نظامی، وامی‌گذاریم:

«چون قلم آمد شدن» آغاز کرد چشم جهان را به سخن باز کرد»

مخزن الاسرار، نظامی

گروه زبان و ادب فارسی

دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

بخش نخست

کلیات

مبانی برنامه درسی حوزه یادگیری زبان و ادبیات فارسی دوره اول متوسطه

■ مقدمه

زبان و ادبیات فارسی، بازنمایاننده اندیشه‌ها، باورها و شکوه فکر فرهیخته فرهنگ ایران است و چونان میراث ارزشمند نسل‌ها و سده‌ها از گذشته به امروز، راه یافته است. برگ برگ فرهنگ و ادب فارسی را آثار منثور و منظومی تشکیل داده که بیانگر غنای اندیشه و بینشوری ایرانیان است. توجه به این موضوع حیاتی و وظیفه حساس و خطیر برنامه‌ریزان درسی به ویژه در قلمرو تعلیم و تربیت به شمار می‌رود تا از طریق ایجاد فضاهای مناسب برای دانش‌آموزان، امکان آشنایی آنان با این ذخایر فرهنگی فراهم آید و تجارب شایسته برای رسیدن به مراتبی از حیات طیبه و نیکوتر زیستن، کسب شود.

یکی از مهارت‌های ضروری در دنیای کنونی، توانایی نوشتن است. انسان در زندگی اجتماعی نیاز به بازگویی سخن و ارتباط با هم‌نوعان خود دارد. نوشتن در کنار گفتن، از راه‌های ماندگارسازی کلام و بیان افکار است. نوشتن به سبب پیوستگی ناگسستنی با اندیشه و تفکر انسان، می‌تواند نقشی مهم در تقویت خلاقیت و کاربرد آن، داشته باشد؛ بنابراین، با طراحی و تدوین برنامه درسی مناسب، می‌توان دانش‌آموزان را با این حوزه، آشنا و آنان را نسبت به پاسداری از میراث فرهنگی ترغیب کرد و در به کارگیری آموخته‌ها در زندگی توانمند ساخت.

رویکردهای حاکم بر برنامه درسی مهارت‌های نوشتاری

رویکرد، جهت‌گیری اساسی نسبت به فرایند یاددهی - یادگیری و ابعاد گوناگون آن در حوزه برنامه‌ریزی درسی است. رویکرد عام این برنامه، بر بنیاد «برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران»، یعنی شکوفایی فطرت توحیدی، استوار است و تألیف و سازماندهی کتاب با توجه به عناصر

پنجگانه (تفکر و تعقل، ایمان، علم، عمل و اخلاق) و جلوه‌های آن در چهار عرصه (خود، خلق، خلقت و خالق) انجام گرفته است.

در این برنامه درسی، برای آموزش مهارت‌های نوشتاری، افزون بر رویکرد عام، یک رویکرد اصلی و چند رویکرد فرعی مورد توجه بوده است که عبارت‌اند از:

*** رویکرد مهارتی:** رویکرد اصلی برنامه در تألیف و سازماندهی محتوای آموزشی این دوره، «رویکرد مهارتی» است؛ یعنی توانایی نوشتن، مهارتی است که در پی آموزش، تمرین، تکرار، کار و نوشتار، کسب می‌شود. نوشتن یک هنر زبانی نیست؛ بلکه شایستگی و مهارتی اکتسابی است. از این رو، این درس، کاملاً ورزیدنی و عملی است. دانستنی‌های حفظی این کتاب، بسیار اندک و ناچیز است؛ از کشاندن آموزش کتاب به سمت مباحث دانشی و حفظ کردنی پرهیز شود. دانش‌آموزان باید در کلاس، فرصت نوشتن و بازنویسی و نقد نوشته‌های همدیگر را تجربه کنند. مناسب‌ترین راه، همین است. یکی از اصلی‌ترین دلایل کاهش حجم و تعداد درس‌ها ایجاد فرصت بیشتر برای تجربه‌های یادگیری است. کمتر حرف بزنیم و بیشتر به دانش‌آموزان برای نوشتن، فرصت بدهیم.

با توجه به انتخاب این رویکرد که در حقیقت جهت‌گیری کل برنامه را نشان می‌دهد، از نگرش انشایی و خلاقانه‌نویسی، آگاهانه پرهیز شده است. انشا و خلاقیت فراتر از اهداف این دوره و مربوط به توانایی نویسنده‌گی است که ما در دوره متوسطه دوم بدان خواهیم پرداخت.

رویکردهای فرعی در تدوین و سازماندهی محتوا

۱- رویکرد کلی: براساس این رویکرد (روانشناسی گشتالت)، انسان هنگام برخورد با امور و پدیده‌ها ابتدا به کل آنها توجه می‌کند و پس از آن به اجزای سازنده کل می‌پردازد؛ به همین جهت در برنامه‌های درسی و مراحل یاددهی - یادگیری نیز باید نخست اشکال و صورت‌های کل را به دانش‌آموزان آموزش بدهیم؛ سپس با استفاده از شیوه تجزیه کل به عناصر سازنده، اجزای آن را معرفی کنیم؛ مثلاً به جای آنکه دانش‌آموز به یادگیری تک تک اجزای یک نوشته بپردازد، ابتدا با طراحی ساختمان و نقشه نوشته به طور کلی آشنا می‌شود و مفهوم طبقه‌بندی نوشته را درک می‌کند؛ سپس جزئیات را به تدریج می‌آموزد.

۲- رویکرد فعالیت محوری : با توجه به اینکه بخش قابل توجهی از ماهیت درس آموزش مهارت‌های نوشتاری، مهارتی است و از طریق این مهارت‌ها به جنبه‌های درونی و برونی فرد پرداخته می‌شود، سعی شده است به طور متعادل در طراحی برنامه درسی فارسی متوسطه به جنبه‌های مختلف دانش‌آموز دوره متوسطه توجه کافی شود و متناسب با آن، عناصر محتوا و فعالیت‌های یادگیری سازماندهی شود.

۳- رویکرد تلفیقی : از آنجا که درس «آموزش مهارت‌های نوشتاری» و «زبان و ادبیات فارسی» ماهیتاً تلفیقی و درهم تنیده است، تلاش شده برنامه درسی به نحوی تلفیقی ارائه شود که در نهایت توانایی‌های ذهنی، درک و فهم، تجزیه و تحلیل، ترکیب و بازسازی، نقد و داوری، برقراری ارتباط با دیگران، ابراز وجود و بیان احساسات، افزایش قدرت خلاقیت و... دانش‌آموزان تقویت شود و همچنین تفکر خلاق و انتقادی آنان پرورش یابد. این رویکرد در حوزه‌های زیر انعکاس خواهد داشت :

۱. تلفیق مهارت‌های زبانی

۲. تلفیق اطلاعات و مهارت‌های زبانی

۳. تلفیق مهارت‌های نوشتاری با سایر دروس

۴. تلفیق مهارت‌های گفتاری با سایر دروس

۴- رویکرد ساختاری : برنامه آموزش مهارت‌های نوشتاری به گونه‌ای طراحی و تدوین شده که در نهایت، دانش‌آموز نسبت به ساختارهای تشکیل‌دهنده زبانی و نوشتاری آگاهی پیدا کند و از طریق مهارت در شناخت جنبه‌های توصیفی زبان، به معانی موجود در آن پی‌برد و بتواند در نوشتن، ساختار معیار زبان نوشته را به کار بگیرد.

۵- رویکرد نقش‌گرایی : در این رویکرد، آموزش مهارت‌های نوشتاری وسیله و ابزاری برای بیان معانی است. به جای توجه ویژه به عناصر زبانی، به بعد کاربردی و تولیدی زبان و ادبیات و نقش آن تأکید می‌شود. از عناصر زبان و ادبیات فقط در حدی سود جسته می‌شود که معنا و کاربرد زبان برای انتقال پیام تسهیل گردد و محتوای برنامه براساس معنا سازماندهی شود. براساس این رویکرد، صورت و ساخت ظاهری زبان اصل نیست بلکه نقش و کارکرد معنایی زبان مهم است.

۶- رویکرد ارتباطی: در این رویکرد، آموزش مهارت‌های نوشتاری وسیله‌ای برای فهم و پیام‌رسانی و برقراری روابط اجتماعی بین افراد تلقی می‌شود و به جای توانش زبانی و ادبی، به توانش ارتباطی و کنش‌های زبانی اهمیت داده می‌شود؛ در نتیجه، حس نیاز دانش‌آموز به بهره‌گیری از آثار زبان و ادبیات، رشد یافته، امکان تعامل بین افراد و گروه‌ها افزایش می‌یابد.

مهم‌ترین نکته در این رویکرد این است که، آموزه‌ها و رهیافت‌ها هم رویکرد ساختاری و هم رویکرد نقش‌گرایی را دربر می‌گیرد. شاید بتوان رویکرد ارتباطی را به‌عنوان یک رویکرد کاملاً تلفیقی در قلمرو مهارت‌های زبانی به‌شمار آورد. از این دیدگاه، همه توانایی‌های زبانی در پی پروردن خوب سخن گفتن و راحت نوشتن برای دستیابی به مهارت ارتباط در زندگی اجتماعی هستند.

اصول برنامه درسی زبان و ادب فارسی در دوره اول متوسطه

برخی از اصول برنامه درسی را که به‌طور مستقیم با موضوع آموزش مهارت‌های نوشتاری پیوند دارد؛ دربی، می‌آوریم:

— در این برنامه، در دوره اول متوسطه، اصل بر جنبه‌های عملی زبانی و ادبی باشد.

راهکارها

- تدوین محتوا براساس روش فعالیت محوری
- تقویت موازی مهارت‌های گفتاری و نوشتاری
- در نظر گرفتن تمرین‌ها و فعالیت‌های عملی و کاربردی
- آموزش مهارت‌های زبانی و فرا زبانی تفکر و نقد به صورت موازی و مساوی
- ارزشیابی از پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان براساس چهار مهارت زبانی و دو مهارت تفکر و نقد

— برنامه باید بتواند توانایی اندیشیدن در نوجوان را تقویت کند.

- پیش‌بینی و سازماندهی نمونه‌هایی حاوی پیام‌های غیرمستقیم
- پیش‌بینی فعالیت‌ها و تمرین‌های آشناسازی دانش‌آموزان با مراحل منطقی تفکر
- آموزش غیرمستقیم توانایی‌های ذهنی مثل مقایسه و تحلیل و ترکیب از طریق

فعالیت‌ها

- پیش‌بینی تمرین‌هایی به منظور توانایی اظهارنظر، پیشنهاد و ارائه راه‌حل به نوجوان
- پیش‌بینی تمرین‌ها و آزمون‌های خلاق و فعال در ارزشیابی

— سیر توجه برنامه از زبان طبیعی به زبان معیار باشد.

- ارائه تمرین‌ها و فعالیت‌هایی جهت شناخت زبان گفتار و نوشتار
- طراحی و تدوین تمرین‌ها و فعالیت‌های یادگیری از مهارت‌های شفاهی به مهارت‌های کتبی
- بهره‌گیری از ویژگی‌های زبان و فرهنگ مردم برای ساده‌نویسی
- انتخاب متون مناسب زبانی و ادبی

— برنامه باید زمینه‌ساز تقویت روحیه مطالعه و کتاب‌خوانی باشد.

- تدوین و انتخاب متن‌هایی برای تقویت شوق کتاب‌خوانی و مطالعه
- تجهیز کتابخانه مدارس متناسب با اهداف برنامه
- جذب و جلب مشارکت نهادهای فرهنگی برای تحقق اهداف مطالعه و کتاب‌خوانی

— برنامه باید زمینه‌ساز تقویت و پرورش خلاقیت و ذوق هنری و ادبی

نوجوان باشد.

- پیش‌بینی محتوا براساس الگوهای خلاق و فعال
- پیش‌بینی تمرین‌هایی در کتاب به منظور تقویت خلاقیت و ذوق هنری
- طراحی تمرین‌هایی جهت تقویت روح جست‌وجوگری و کشف و حل مسئله

● بهره‌گیری از گونه‌های متنوع هنری و ادبی با تأکید بر جنبه‌های

زیباشناسی و حسی

● بهره‌گیری از شیوه‌های خلاق

— به تقویت و تعمیق حافظه شنیداری و دیداری توجه کافی شود.

● بهره‌گیری از تمرین‌های مناسب مانند: مقایسه، خاطره‌گویی و گزارش‌نویسی

● بهره‌گیری از تمرین‌های مناسب تصویر خوانی و تفسیر و توصیف تصویر، رویداد

● بهره‌گیری از متون مناسب برای پرورش حواس پنجگانه

— برنامه باید زمینه‌ساز ابراز وجود، اعتماد به نفس و بیان احساس

دانش‌آموزان باشد.

● پیش‌بینی بخش‌هایی جهت طرح دیدگاه‌ها، عقاید و احساسات

● پیش‌بینی فعالیت‌هایی برای تحقق این هدف

● پیش‌بینی تمرین‌هایی برای نقد و اظهار نظر و ...

اهداف کلی برنامه درسی در زمینه «آموزش مهارت‌های نوشتاری»،

مبتنی بر برنامه درسی ملی

الف) عنصر تعقل

— تقویت تفکر و پرورش قوه قضاوت و ارزیابی منطقی

— انتخاب و سازماندهی متونی که زمینه پرورش تعقل، تأمل و تفکر را در دانش‌آموزان

ایجاد کند.

— ایجاد فرصت‌های مناسب در برنامه برای تربیت و پرورش شهروندانی با نگرشی

عقلانی

— ایجاد فرصت‌های مناسب در برنامه برای تربیت و پرورش تفکر خلاق و

انتقادی

– تقویت توانایی تفکر و افزودن بر توانایی‌های ذهن و زبان

– پرورش تدبیر در نظام آفرینش

ب) عنصر ایمان

– آشنایی با ارزش‌های دینی

– آشنایی با ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی

– آشنایی با ارزش‌های اخلاقی، اسلامی

– بهره‌گیری از مظاهر باورشناختی و ایمانی در نوشته‌ها

– تقویت باور به زیبایی‌های جهان آفرینش به عنوان جلوه‌های جمال الهی

پ) عنصر علم

– آشنایی با اصول و قواعد نگارشی

– آشنایی با سازمان‌دهی ذهنی برای نوشتن یک اثر

– آشنایی با درست‌اندیشی و آسان‌نویسی

– تقویت سواد دیداری از طریق توجه به عناصر و اجزای تصویر

– آشنایی با شیوه‌سنجیدن و مقایسه برای شناخت بهتر پدیده‌ها

– آشنایی با ساختار و اجزای یک نوشته

– آشنایی با کاربردهای نوشته‌معیار

– شناخت نمونه‌هایی از نوشته در قالب‌های گوناگون

– شناخت ابعاد زیبایی شناختی ضرب‌المثل، حکایات و ...

– آشنایی با اصول و قواعد درست‌نویسی جمله و عبارت

– آشنایی با چند نمونه برجسته از بهره‌گیری حس شنوایی در توصیف

– آشنایی با روش مقایسه به‌عنوان راهی برای گسترش فکر

– آشنایی با شیوه‌جانشین‌سازی در نوشتن متن

– آشنایی با بند مقدمه، بند نتیجه و بندهای بدنه در یک نوشته

– آشنایی با کاربردهای زبان گفتاری

– علم نسبت به چگونگی نوشتن یادداشت‌های روزانه و زندگی‌نامه

ت) عنصر عمل

- کاربردهای زبان معیارگفتاری
- توانایی برگرداندن زبان گفتار به زبان معیار
- توانایی خواندن متن همراه با درک و فهم درون مایه آن
- توانایی بازشناسی متون با توجه به ساختار و زبان نوشته
- توانایی طبقه‌بندی ذهن و نوشته
- توانایی ارزشیابی، نقد و تحلیل نوشته خود و دیگران
- مهارت باز آفرینی مثل‌ها
- مهارت نوشتن با بهره‌گیری از روش‌های بازنویسی حکایات و باز آفرینی مثل‌ها
- مهارت گسترش متن
- توانایی تفکیک بندهای موضوع
- توانایی تشخیص «ریز موضوع»های یک نوشته
- تولید یک نوشته با بهره‌گیری از طبقه‌بندی موضوع
- رعایت علائم سجاوندی (نشانه گذاری) در نوشته
- توجه به پاکیزه‌نویسی انشا
- توانایی درک و تحلیل تصویر
- توجه به خوش خطی و نداشتن غلط املائی
- رعایت نظم بخشی و انسجام متن نوشته
- طرح سؤالاتی مناسب برای نوشتن متن
- تقویت توانایی ارزیابی آثار (براساس ملاک‌های ارائه شده در درس)
- درک ابعاد زیبایی شناختی نمونه‌های موجود و بهره‌گیری از آن در نوشته
- به کارگیری مهارت‌های زبان و ادبیات فارسی به عنوان یکی از شایستگی‌های

پایه

ث) عنصر اخلاق

- آشنایی با ارزش‌های فرهنگی، دینی، اجتماعی و اخلاقی ایران اسلامی

- ایجاد علاقه به زبان، فرهنگ و ادبیات ایران اسلامی در میان دانش‌آموزان
- تقویت علاقه و نگرش مثبت به کاربرد مهارت‌های نوشتن
- تقویت علاقه و نگرش مثبت به مطالعه و کتاب خوانی
- تقویت فرهنگ نقدپذیری و تحمل سخن دیگران
- تلطیف احساسات، عواطف و التذاذ ادبی از راه مطالعه آثار ادبی

اهداف خاص عناصر سازه‌ای کتاب «آموزش مهارت‌های نوشتاری»

۱- فعالیت‌های نگارشی

- تقویت توانایی بازشناسی (تشخیص) متون
- پرورش توانایی آفرینش نوشتاری، نوشتن و تولید
- افزایش توانایی بررسی متن، تحلیل و نقدنویسی
- تقویت توانایی اظهارنظر درباره افکار و اندیشه‌های بیان شده در نوشته

دیگران

- کسب مهارت در کاربرد صحیح قواعد دستوری برای درست سخن گفتن و درست نوشتن به زبان فارسی معیار
- پرورش توانایی نقد و تحلیل و کاربست هر یک از آموزه‌های درس در نوشته

دیگران

- کسب مهارت در کاربرد صحیح کلمات در مناسبات اجتماعی و مکاتبات
- تقویت مهارت در درست‌نویسی کلمات، ترکیبات و اصطلاحات هر پایه
- کسب مهارت و توانایی استفاده از زبان معیار
- کسب مهارت در بیان افکار و اندیشه‌ها به صورت نقد و ارزیابی آثار
- توانایی فرضیه‌سازی، استدلال و نتیجه‌گیری درباره محتوا و پیام متن

۲- درست‌نویسی

- آشنایی و آموزش هنجارهای نوشتن در زبان فارسی معیار
- تقویت مهارت در درست‌نویسی کلمات و ترکیبات

– کسب مهارت و توانایی استفاده از زبان معیار و بهره‌گیری از توانایی‌های زبان مادری

– کسب مهارت در کاربرد صحیح کلمات در مناسبات اجتماعی و مکاتبات
– کسب مهارت در کاربرد صحیح قواعد دستوری برای درست سخن گفتن و درست نوشتن به زبان فارسی معیار
– پرورش شناخت ساختار زبان معیار

۳– تصویرنویسی

– تقویت سواد دیداری
– تقویت قدرت تحلیل و خوانش تصاویر و پرورش درک دیداری
– توانایی برقراری ارتباط با تصویر
– تقویت توانایی ارتباط بین اجزا و عناصر تصویر
– پرورش قدرت استدلال، تفکر و نوشتن خلاق (انشا)
– تقویت توانایی تبدیل اطلاعات دیداری به متن نوشته

۴– حکایت‌نگاری

– گسترش نوشته از راه ساده‌نویسی
– تقویت سواد ادراکی دانش‌آموزان و درک و فهم مناسب متون

کهن

– تقویت شناخت ساختار زبان فارسی معیار و به‌کارگیری صحیح آن
در حکایت‌نگاری به زبان ساده

– ایجاد فرصت برای ساده‌نویسی از طریق حکایت‌ها
– کسب مهارت در نوشتن از طریق دست‌ورزی در بازنویسی حکایت‌ها
– آشنایی با مضامین حکایات کهن فارسی

۵– مثل‌نویسی

– گسترش نوشته از راه بازآفرینی

- آشنایی با نمونه‌هایی از ضرب‌المثل‌ها و آموزه‌های حکمی آنها
- بهره‌گیری از ظرفیت معنایی و تصویری مثل‌ها برای بهتر نوشتن
- کسب مهارت در برقراری ارتباط صحیح بین متون ادبی و موضوعات اجتماعی و سبک زندگی
- کسب مهارت در نوشتن از طریق به کارگیری قدرت باز آفرینی مثل‌ها
- تقویت ذهنی و زبانی از طریق مثل‌ها

ساختار کتاب آموزش مهارت‌های نوشتاری پایه هفتم

نمودار ۱- نمودار ساختاری کتاب «آموزش مهارت‌های نوشتاری پایه هفتم»

یک واحد درسی در کتاب آموزش مهارت‌های نوشتاری هفتم به صورت زیر، سازماندهی و تدوین شده است.

نمودار ۲- عناصر سازه‌ای یک واحد درسی در کتاب هفتم

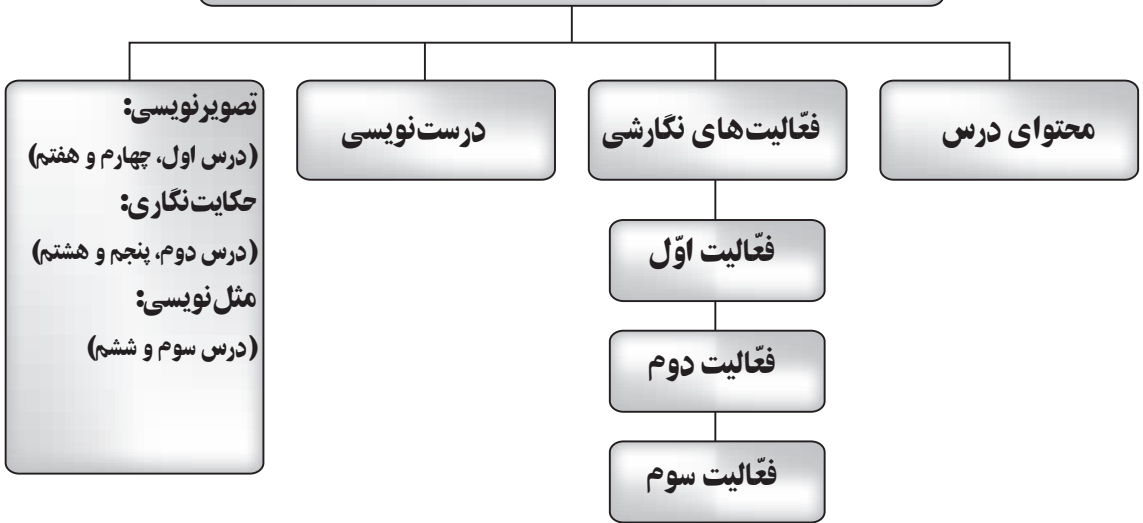

ساختار کتاب آموزش مهارت‌های نوشتاری پایه هشتم

نمودار ۳- نمودار ساختاری کتاب «آموزش مهارت‌های نوشتاری پایه هشتم»

عناصر سازه‌ای کتاب آموزش مهارت‌های نوشتاری پایه هفتم

نمودار ۴- عناصر سازه‌ای یک واحد درسی در کتاب هشتم

درنگی در ساختار و محتوا

این کتاب علاوه بر مهارت نوشتن، مهارت‌های شنیدن، سخن گفتن، درک متن، نقد و تحلیل را زیر پوشش دارد.

توجه:

- کتاب با ستایش، آغاز و به نیایش، ختم می‌شود.
- محتوای این کتاب در هشت درس، سازماندهی شده است.
- میزان تقریبی ساعت آموزشی مؤثر، حدود ۲۴ جلسه در سال است و فرایند یاددهی - یادگیری هر درس این کتاب باید در سه جلسه (آموزش، تمرین و تکرار و تثبیت یادگیری) طرّاحی و تنظیم شود.

تذکر: برپایه بند ۱۳ (ساختار و زمان آموزش) برنامه درسی ملی، زمان تعلیم و تربیت در دوره اول متوسطه، هزار و صد و ده ساعت و میانگین ساعت کار هفتگی در این دوره، سی ساعت در کلیه پایه‌ها و زمان هر جلسه، پنجاه دقیقه تعیین شده است. (ر.ک: برنامه درسی ملی، ۱۳۹۱، ص ۴۷)

● رویکرد برنامه و محتوای آن، «رویکرد مهارتی» است و این درس، کاملاً ورزیدنی و عملی است.

● یکی از اصلی‌ترین دلایل کم بودن حجم و تعداد درس‌های این کتاب، آن است که دانش‌آموزان در کلاس، فرصت نوشتن و بازنویسی و نقد نوشته‌های همدیگر را پیدا کنند. محتوای کتاب آموزش مهارت‌های نوشتاری، از فکر کردن به عنوان نقطه آغاز نوشتن، شروع می‌شود؛ سپس برای ساده‌سازی آموزش و یادگیری نوشتن، چارچوب‌ها و روش‌هایی را ارائه می‌دهد. هر درس شامل موارد زیر خواهد بود:

در هر درس تمرین‌های نوشتاری در سه بخش با عنوان «فعالیت‌های نگارشی»، «درست‌نویسی» و یکی از فعالیت‌های، «تصویرنویسی» یا «حکایت نگاری» یا «مثل‌نویسی»، سازماندهی شده است.

۱- متن درس: درس‌ها به دو روش مستقیم و غیرمستقیم ارائه شده است.

الف) مستقیم؛ ارائه اطلاعات از سوی دانای کل

ب) غیرمستقیم به کمک قالب‌هایی چون؛ داستان، خاطره، حسب حال و...
۲- **فعالیت‌های نگارشی:** فعالیت‌های نگارشی با نظمی علمی و منطقی آموزشی به دنبال هم آمده‌اند؛ فعالیت شماره یک با هدف تقویت توانایی تشخیص، فعالیت شماره دو با هدف پرورش توانایی نوشتن و تولید دانش‌آموزان و فعالیت شماره سه با هدف تقویت توانایی بررسی متن، تحلیل و نقدنویسی، طراحی شده است.

۳- **درست‌نویسی:** بخش «درست‌نویسی» با هدف آموزش هنجارهای نوشتن و آشنایی با کاربرد درست واژگان در نوشتار معیار، در ساختار کتاب گنجانده شده است. پس از یادگیری این نکات، طبیعی است که به هنگام نوشتن، این هنجارها را رعایت کنیم.

۴- **تصویرنویسی:** تصویرنویسی؛ یعنی نوشتن درباره اجزا و عناصر دیداری در تصویر. لازمه خوب نوشتن در این بخش، دقت در نگاره و بررسی و خوانش و درک عناصر دیداری است. در حقیقت هر تصویر، بهانه بسیار نیکویی برای نوشتن است. از هر تصویر، موضوع‌های فراوانی را می‌توان برگزید و درباره‌اش نوشت. مهم نیست کدام بخش از تصویر را موضوع نوشتن قرار می‌گیرد. آنچه در این کار ارزش دارد، چگونگی بیان و درک و تفسیر ما از تصویر و قدرت پرورش موضوع است. اگر خوب دیدن را به خوب اندیشیدن پیوند بزنیم و فرصتی برای تفکر ایجاد کنیم؛ عمل نوشتن برای ما آسان‌تر می‌شود.

۵- **حکایت‌نگاری:** در حکایت‌نگاری، تأکید بر بازنویسی به زبان ساده و ساده‌نویسی است. مایه‌های طنز نهفته در برخی از حکایت‌ها و ضرب‌المثل‌ها، طراوت ویژه‌ای به فضای ذهن اهل زبان می‌بخشد و نشاطی تازه بدان می‌افزاید که در خلاقیت و نوآفرینی، بسیار نقشمند و اثرگذار است.

۶- **مثل‌نویسی:** در مثل‌نویسی، بازآفرینی و گسترش دادن و افزودن شاخ و برگ به اصل نوشته، مورد تأکید است.

«حکایت‌نگاری و مثل‌نویسی» آخرین تمرین نوشتاری درس‌های پایانی کتاب را تشکیل می‌دهند. حکایت و ضرب‌المثل در بارورسازی ذهن و زبان و پرورش حافظه و تقویت خوب سخن‌گفتن و زیبا نوشتن، بسیار مؤثر است. ضرب‌المثل‌ها در افزایش توان سخنوری و قدرت نویسندگی، کارمایه و نیروی شگرفی دارند.

بررسی و تحلیل ساختار کلی کتاب

اهداف کتاب هفتم شامل: ایجاد نظم ذهنی، آموزش ساختمان نوشته، طبقه‌بندی موضوع و اهداف کتاب هشتم شامل: مهندسی ساختمان نوشته و آموزش راه‌های پرورش تفکر است.

۱- فعالیت‌های نگارشی

این فعالیت، کلاس را با تعامل میان معلم و دانش‌آموز، و دانش‌آموز با دانش‌آموز مواجه می‌سازد. اهداف این فعالیت عبارت‌اند از:

– ارزشیابی میزان درک دانش‌آموز از مطالب و محتوای درس

– تقویت توجه، دقت و تمرکز حواس

– ارتقای مهارت گفت‌وگو

– ایجاد فضای تعامل، نقد، همفکری و همیاری علمی

در بخش فعالیت‌های نگارشی معمولاً سه پرسش مطرح می‌شود.

فعالیت اول: نخستین فعالیت نگارشی در حوزه‌ی بازشناسی قرار می‌گیرد و پاسخ این بخش اغلب همگراست (پاسخ‌ها تقریباً یکسان و مربوط به متن درس است و دانش‌آموزان با مراجعه به متن، پاسخ آن را خواهند یافت). این پرسش میزان تشخیص و توجه و دریافت دانش‌آموزان را نسبت به آموزه‌های متن درس، ارزشیابی خواهد کرد.

فعالیت دوم: فعالیت نگارشی دوم در حوزه‌ی آفرینش قرار می‌گیرد و هدف از این بخش، پرورش توانایی نوشتن و تولید دانش‌آموزان است و این فعالیت واگراست. البته، سنجه، معیار و موضوع نوشتن در هر درس بر بنیاد آموزه‌های همان درس استوار است. فعالیت نخست، برای تقویت دید بازشناسی و تشخیصی و فعالیت دوم با هدف پرورش توانایی آفرینش و تولید نوشتن و انشای دانش‌آموزان طراحی شده است.

فعالیت سوم: فعالیت سوم در قلمرو داوری، نقد و تحلیل قرار می‌گیرد. در این تمرین دانش‌آموزان از هم می‌آموزند؛ به هم می‌آموزانند و به دلیل داشتن زبان مشترک و احساسات نزدیک به هم، بهتر می‌توانند مفاهیم را به یکدیگر تفهیم و منتقل سازند. مبنای بررسی و نقد نوشته‌ها همان سنجه‌هایی است که در تمرین هر درس، آمده است. در این

فعالیت، دانش‌آموزان، نخست می‌آموزند که با دقت به خوانش نوشته‌های هم‌کلاسی خود گوش بدهند (تربیت سواد شنیداری و افزایش درک شنیداری)، سپس برنیاد حافظه کوتاه مدت خود و البته یادداشت برداری، نقد و نظر خود را مکتوب کنند.

راهکارهای آموزشی

۱- هنگام انجام فعالیت‌ها فرصت اندیشیدن، مشورت کردن و گفت‌وگوی دانش‌آموزان فراهم شود.

۲- دانش‌آموزان را تشویق کنید، پاسخ‌های خود را شرح و بسط دهند و از پاسخ‌های کوتاه بپرهیزند.

۳- از دانش‌آموزان بخواهید علاوه بر پاسخ، نظر خود را درباره سؤال‌ها بازگو کنند.

۴- به دانش‌آموزان آموزش دهید تا در وقت پاسخ‌گویی دیگران، سکوت کنند و به دقت گوش دهند و احترام پاسخ و پاسخ‌گوینده را حفظ کنند.

۵- تشویق پس از دریافت پاسخ و ایجاد انگیزه برای مشارکت در پاسخ‌گویی بسیار مهم است.

۶- لازمه نوشتن نقد خوب درباره نوشته‌های هم‌کلاسی‌ها، خوب گوش سپردن به خواندن نوشته‌هاست، بنابراین به هنگام خواندن متن باید گروه‌های دانش‌آموزی کاملاً سکوت را رعایت کنند.

۷- یکی از زمینه‌های درک صحیح شنیداری، خوانش نیکو و رعایت لحن و آهنگ مناسب متن است. به همین سبب دانش‌آموزانی که نوشته‌های خود را در برابر جمع می‌خوانند، باید به این ویژگی توجه داشته باشند.

۲- درست‌نویسی

بخش درست‌نویسی با هدف آشنایی دانش‌آموزان با دستور خط فارسی و آموزش هنجارهای نوشتن در زبان فارسی معیار، در ساختار کتاب گنجانده شده است. طبیعی است دانش‌آموزان پس از یادگیری این نکات، باید این هنجارها را در نوشته‌هایشان رعایت کنند. آشنایی با این نکات، مهارت‌های زبانی، دانش و کاربست آموزه‌ها را در دانش‌آموز، رشد می‌دهد و آنان را در تولید جمله‌های صحیح در گفتار و نوشتار توانمند می‌سازد.

۳- تصویر نویسی

تصویر نویسی، یعنی نوشتن دربارهٔ اجزا و عناصر دیداری در تصویر، لازمهٔ خوب نوشتن در این بخش، دقت در نگاره و بررسی و خوانش و درک عناصر دیداری است. در حقیقت هر تصویر، بهانهٔ بسیار نیکویی برای فعال کردن ذهن و نوشتن است. تصویر، جهانی بی انتها و سرشار از ناگفته‌هاست. هر کسی تفسیر خود را از تصویر باز خواهد نوشت. از هر تصویر، موضوع‌های فراوانی را می‌توان برگزید و درباره‌اش نوشت. مهم نیست، کدام بخش از تصویر و با چه نگرشی موضوع نوشتن قرار می‌گیرد، آنچه در این کار ارزش دارد، میزان و توانایی خوانش و توان نوشتن دربارهٔ تصویر است. تصویر نویسی، مجال و فرصتی برای ابراز خلاقیت‌هاست. هدایت، سعهٔ صدر و تمرین، لازمهٔ موفقیت در این بخش است.

۴- حکایت نگاری

در حکایت نگاری، تأکید بر باز نویسی به زبان ساده و ساده نویسی است. بخش حکایت نگاری با هدف بارورسازی ذهن و زبان، آشنایی با متون و حکایات کهن، پرورش حافظه و تقویت توان خوب سخن گفتن و زیبا نوشتن در کتاب گنجانه شده است. باز نویسی یکی از روش‌های دست ورزی برای کسب مهارت‌های نوشتاری است. همچنین به عنوان پل ارتباطی، موجب حفظ و گسترش بن‌مایه‌های حکمت و فرهنگ می‌گردد. در حکایت نگاری باید مجالی ایجاد کرد تا دانش‌آموزان، آزادانه و با اندیشیدن و مشورت کردن در فضایی پر از نشاط و آرامش به نوشتن بپردازند.

۵- مثل نویسی

در مثل نویسی، بازآفرینی و گسترش دادن و افزودن بر شاخ و برگ اصل نوشته، مورد تأکید است و هدف از این بخش بهره‌گیری از تخیل، فضا سازی و تولید مضمونی نو بر پایهٔ ضرب المثل‌ها است.

ضرب المثل‌ها در افزایش توان سخنوری و قدرت نویسندگی، کارمایه و نیروی شگرفی دارند. اگر در ساخت برونی و ظاهر، کوله نوشته و عبارتی بیش نیستند؛ اما سرشار از معنا

هستند و جهانی در پس خود دارند. به دلیل همین دو ویژگی، بهره‌گیری از ضرب‌المثل‌ها را شگردی بسیار کارا و اثربخش در پویاسازی ذهن و زبان می‌دانیم.

ریشه تاریخی و داستانی برخی از ضرب‌المثل‌ها در دسترس است، اما هدف از این بخش، پژوهش درباره ریشه تاریخی ضرب‌المثل‌ها نیست بلکه هدف این است که هر دانش‌آموز از دریچه چشم خود به موضوع نگاه کند و به باز آفرینی مثل و بازسازی واقعه و فضا و رویداد آن بپردازد.

روش‌های یاددهی — یادگیری در برنامه درسی

این برنامه، برای آموزش و تقویت مهارت‌های زبانی و فرا زبانی و ایجاد ذوق و شوق برای نوشتن در دانش‌آموزان از میان همه روش‌ها چند روش زیر را، مؤثرتر می‌داند. یادآور می‌شویم که این روش‌ها پیشنهادی است و مدارس و معلمان و دست‌اندرکاران آموزشی می‌توانند از دیگر روش‌ها و فعالیت‌های متناسب با محتوا به فراخور ابزار و همساز با موقعیت‌های جغرافیایی خود استفاده کنند.

روش‌های تدریس پیشنهادی کتاب مهارت‌های نوشتاری پایه‌های هفتم و هشتم

روش تدریس	درس	پایه
پرسش و پاسخ، خوشه سازی، روشن سازی طرز تلقی	درس اول	هفتم
نقشه مفهومی، اسکمپر	درس دوم	
بحث گروهی	درس سوم	
نیلوفرآبی	درس چهارم	
کاج	درس پنجم	
کارایی گروه	درس ششم	
بارش فکری	درس هفتم	
تدریس اعضای گروه	درس هشتم	
تدریس اعضای گروه	درس اول	هشتم
برخورد و زایش اندیشه‌ها (روشن سازی طرز تلقی) تفکر موازی	درس دوم	
مشاهده و گردش علمی، بدیعه پردازی	درس سوم	
از خوب دیدن تا خوب نوشتن	درس چهارم	
بارش فکری	درس پنجم	
نوآفرینی (بدیعه پردازی)، چه می‌شود اگر...	درس ششم	
پرسش و پاسخ، خوشه‌سازی، اسکمپر	درس هفتم	
کارایی گروه	درس هشتم	

چکیده‌ای در بازشناسی برخی از روش‌ها روش نوآفرینی (بدیعه پردازی)

واژه بدیعه صفتی است بر وزن فعلیل (مشبّهه) دارای دو معنی فاعلی «پدیدآورنده» و مفعولی «نوپدید و شگفت». کلمه بدیعه در لغت به معنای چیز تازه و نوظهور و نوآیین و در اصطلاح عبارت است از آرایش سخن فصیح و بلیغ، خواه نظم باشد و خواه نثر و مرادف آن را سخن آرای و نادره‌گویی و نغز‌گفتاری می‌توان گفت (همای، ۱۳۶۱).
از معانی گوناگون، چنین دریافت می‌شود که دو چیز در مفهوم کلمه «بدیعه» وجود دارد:

۱- نوآوری و تازگی

۲- براعت و غرابت

در قرآن کریم، کلمه «بدیعه» دو بار به کار رفته است:

۱- «بدیعه السموات و الارض و اذا قضی امرأ فانما یقول له کن فیکون»
(آیه ۱۱۷/بقره (۲)).

۲- «بدیعه السموات و الارض انّی یکون له ولد و لم تکن له صاحبه و خلق کل شیء...»
(آیه ۱۰۱/انعام (۶)).

در همین دو آیه نیز، مفهوم شگفتی و نوآوری و غرابت و ظرافت که جلب توجه کند و اذهان را به خود متوجه سازد، در کلمه «بدیعه» وجود دارد؛ زیرا آفرینش آسمان‌ها و زمین، در ابتدا و به طور آغازی، خود موضوعی شگفت‌آور است. اهل ادب هم، شعر و نثری را بدیعه گویند که اعجاب‌آور باشد و مایه شگفتی اذهان گردد.

روش نوآفرینی یا بدیعه پردازی را «ویلیام گوردون و دستیارانش به منظور نوآفرینی و ارتقای خلاقیت طراحی کرده‌اند. مهم‌ترین اصل در روش بدیعه‌پردازی استفاده از قیاس‌هاست. بدیعه پردازی به ما فرصت ابتکار می‌دهد تا به پدیده‌ها، از منظری تازه نگاه کنیم و به روشی دیگر به حل مسائل و ابراز خویشتن بپردازیم» (شعبانی، ۱۳۸۶).

روش بدیعه‌پردازی با استفاده از فعالیت استعاره‌ای، ساختی را به وجود می‌آورد که دانش‌آموزان به وسیله آن می‌توانند خود را در موقعیتی تازه قرار دهند که موجب تقویت

تخیل و بصیرت آنها شود (همان منبع).

به طور کلی دو راهبرد برای روش نو آفرینی یا بدیعه پردازی وجود دارد :

۱- نگاه تازه و آفرینش چیزی جدید، از این راهبرد برای آموزش انشا استفاده

می شود.

۲- آشناسازی پدیده های ناآشنا، پدیده های جدید و تازه را آشنا و معنادار کردن.
اولین شیوه بر آن است که مسائل و نظریات آشنا را در پرتو خلاقیت و پیشی تازه در نگاه پیرو راند.

شیوه دوم، مفاهیم و عقاید جدید و ناآشنا را به وسیله مفاهیم آشنا، معنی دار می سازد (همان منبع).

در اینجا از شیوه اول برای آموزش درس نگارش و انشا استفاده کرده ایم.

مراحل این شیوه به شرح زیر است :

مرحله اول - توصیف مسئله یا وضعیت جدید

مرحله دوم - قیاس مستقیم

مرحله سوم - قیاس شخصی

مرحله چهارم - تعارض فشرده

مرحله پنجم - قیاس مستقیم مجدد

مرحله ششم - بررسی مجدد تکلیف

مرحله اول - توصیف مسئله یا وضعیت جدید : در شروع درس از دانش آموزان

خواسته می شود تا موضوعی را انتخاب کنند؛ سپس درباره آن بحث و گفت و گو کنند.

دانش آموزان پس از مذاکره و مشورت با یکدیگر از میان موضوعات مختلفی که به ذهنشان

می رسد، یکی را انتخاب و آن را به صورت مشخص معرفی می کنند؛ در این بخش به

ویژگی ها، خصوصیات، صفات و ... اشاره می شود.

مرحله دوم - قیاس مستقیم : اکنون از منظر جدیدی به موضوع نگاه کنیم. با بیان

این ویژگی های تازه، دانش آموزان وارد قیاس مستقیم می شوند. در این مرحله آنان هر کدام

خصوصیتی را درباره موضوع بیان می کنند. پس از ذکر قیاس های مختلف از دانش آموزان

خواسته می‌شود؛ نزدیک‌ترین شباهت به موضوع را انتخاب کنند. دانش‌آموزان پس از بحث و تبادل نظر، یکی از آن صفات را انتخاب می‌کنند.

مرحله سوم — قیاس شخصی: در این مرحله از دانش‌آموزان خواسته می‌شود، خود را در موقعیتی تصوّر نمایند و احساسات خویش را بیان کنند. پس از فضا سازی ذهنی و بیان تصوّرات، از دانش‌آموزان خواسته می‌شود تا پاسخ‌های خود را مرور و بازخوانی کنند و از میان آن، دو تصویر ذهنی یا واژه متضاد را که ناسازی معنایی دارند؛ انتخاب کنند. در مرحله قیاس شخصی، فراگیرندگان بین خود و مفهوم انتخاب شده، همسویی و همدلی ایجاد می‌کنند، خود را در درون قیاس و آن را در قالب خود شرح می‌دهند و احساسات و تمایلات و انگیزه‌های خود را بیان می‌دارند. برای بیان قیاس شخصی، احساس نزدیکی و یکی شدن با مفهوم، بسیار ارزشمند است و در خلاقیت شخصی، اثر زیادی دارد.

مرحله چهارم — تعارض فشرده: دانش‌آموزان با استفاده از توصیف‌های گفت‌گوهای مرحله دوم و سوم، چند قیاس (تعارض) فشرده را پیشنهاد می‌کنند؛ بار دیگر درباره آنها چندوچونی در می‌گیرد و سرانجام دانش‌آموزان دست به انتخاب می‌زنند.

مرحله پنجم — قیاس مستقیم مجدد: در اینجا، دانش‌آموزان به ارائه و انتخاب قیاس مستقیم دیگری مبنی بر تعارض فشرده، روی می‌آورند. در این مرحله هیچ اسمی از موضوع اصلی به میان نمی‌آید؛ بلکه به کمک بارش مغزی، دست به سنجش‌ها و قیاس‌های تازه‌تری می‌زنند. پس از سپری شدن زمان، از دانش‌آموزان خواسته می‌شود که مناسب‌ترین قیاس مستقیم و پیوسته به موضوع و مفهوم را انتخاب کنند. دانش‌آموزان هم یکی را از آن میان برمی‌گزینند.

مرحله ششم — بازبینی و بررسی مجدد تکلیف: از دانش‌آموزان خواسته می‌شود که فرایند تولید ذهنی و دلیل‌گزینش خود را توضیح دهند. اکنون پس از این پویه‌های ذهنی، از دانش‌آموزان خواسته می‌شود در مورد موضوع انتخابی نهایی خود با توجّه به این قیاس‌ها و گفت‌وگوی مراحل چندگانه، انشا بنویسند (روش‌های نوین یاددهی — یادگیری، اکبری شلدره و همکاران، ۱۳۸۸).

روش بارش مغزی :

بارش فکری (Brainstorming) را ظاهراً نخستین بار، شخصی به نام «الکس اسبورن» در سال ۱۹۳۸ به کار گرفت که به اسامی مختلفی مانند بارش افکار، طوفان فکری و طوفان ذهنی نیز خوانده می‌شود. بارش فکری یکی از معروف‌ترین روش‌های ایجاد خلاقیت است. بارش فکری یک روش گروهی است و شرکت‌کنندگان در مورد یک مسئله یا مشکل به صورت گردشی تراوش‌های فی‌البداهه اندیشگانی خود را بیان می‌کنند. یک نفر، مدیریت و هدایت بحث را بر عهده می‌گیرد و یک نفر هم زایش‌های ذهنی ارائه شده را روی تابلو یادداشت می‌کند.

این روش دو مرحله دارد :

۱- زایش و بارش فکر : هدف از این مرحله، تولید افکار و اندیشه‌های فراوان است که از سوی شرکت‌کنندگان ارائه می‌شود. در مرحله تولید فکر، هنجارهایی وجود دارد که همه شرکت‌کنندگان باید آن را رعایت کنند :

— پرهیز از داوری : هیچ فکر و نظری نباید مورد قضاوت، ارزیابی و انتقاد قرار گیرد.

— نوبر بودن فکر : هر چه افکار تازه‌تر و دور از ذهن، بکر و جسورانه باشند، ارزش

بیشتری دارند.

— باروری ذهن : هر چه میزان افکار و طرح نظرات نو بیشتر باشد، بهتر است.

— ایجاد فرصت : تا زمانی که افراد گروه دیدگاه‌های تازه‌ای ارائه می‌دهند، جلسه

بارش افکار امتداد می‌یابد.

۲- سنجش اندیشه‌ها : در این مرحله، افکار مطرح شده، ارزیابی می‌شوند و

در صورت لزوم، حذف و کاهش یا ترکیب می‌شوند یا فکرهای جدید و کامل‌تری را به وجود می‌آورند. در نهایت نیز ایده‌های برتر انتخاب می‌شوند و مورد استفاده قرار می‌گیرند.

شیوه اجرا : معلم، موضوع نوشتن را تعیین می‌کند و از دانش‌آموزان می‌خواهد

تا هر کلمه‌ای را که با توجه به موضوع انشا به ذهن آنها می‌رسد، یادداشت کنند، سپس با هر واژه، جمله‌ای بسازند. از کلمات تکراری و ساخت جمله‌های شبیه به هم، باید پرهیز شود.

در پایان، جمله‌های ساخته شده را با رعایت نظم منطقی و انسجام معنایی دربی هم بچینند و متن نوشته را کامل کنند.

روش حل مسئله: یکی دیگر از روش‌های مناسب آموزش نگارش و انشا «روش حل مسئله» است. در این روش، مسئله‌ای مطرح می‌شود که مثلاً می‌تواند از گرفتاری قهرمان قصه آغاز شود. دانش‌آموزان به توصیف و تبیین مسئله پرداخته، راه حل یا راه‌حلهایی برای آن پیدا می‌کنند. پس از بحث و گفت‌وگو، معلم نظر خود را درباره حل مشکل قهرمان داستان ارائه می‌دهد. دانش‌آموزان به بررسی علت وقوع حوادث در قصه‌ها می‌پردازند و ارتباط علت و معلولی وقایع را کشف می‌کنند. ایده‌ها و نظرهای مختلف را به یکدیگر مربوط و با هم مقایسه می‌کنند و نتایج داستان‌ها را پیشگویی می‌کنند. مطالب ذکر شده می‌تواند در دو گونه بیانی، یعنی گفتاری و نوشتاری، مطرح شود. در این دوره می‌توان از دانش‌آموزان خواست تا درباره شنیده‌ها یا خوانده‌های خود به قضاوت و داوری بپردازند.

– مراحل روش حل مسئله مبتنی بر الگوی «جان دیوی»:

۱- مشخص کردن موضوع یا مسئله

۲- جمع‌آوری اطلاعات برای ساخت فرضیه

۳- فرضیه‌سازی

۴- آزمایش فرضیه‌ها

۵- نتیجه‌گیری، تعمیم و کاربرد

– مراحل روش حل مسئله، مبتنی بر الگوی «جورج پولیا»:

الف) درک و فهم موضوع یا مسئله

ب) نقشه‌کشی یا طراحی برای حل مسئله

پ) اجرای نقشه و راهبردهای انتخاب شده

ت) بازنگری و بررسی

مدرسه، مطابق با الگوی حل مسئله، دانش‌آموزان را در موقعیتی قرار می‌دهد که بتوانند گمانه‌ها و پندارهای خود را از راه جست‌وجو، کاوش و به کمک شواهد موجود گردآوری شده، بیازمایند و شخصاً از آنها نتیجه‌گیری کنند و ضمن رسیدن به هدف موردنظر، از روش‌های دانش‌اندوزی و جمع‌آوری اطلاعات نیز آگاه شوند. در روش حل مسئله، دانش‌آموز محور

فعالیت است و اطلاعات علمی مستقیماً به او انتقال داده نمی‌شود. معلم با طرح موضوع و مسئله، دانش‌آموز را به فعالیت وا می‌دارد و برای حل مسئله او را راهنمایی می‌کند. روابط میان گروهی بین دانش‌آموزان وجود دارد و انتقال دو سویه (بین معلم و دانش‌آموز) است و شرایط و منابع آموزشی منحصر به کلاس و کتاب درسی نیست. الگوی حل مسئله به زمان، مکان، امکانات و معلمان باتجربه، نیازمند است.

مراحل اجرا در الگوی حل مسئله : کلاس به گروه‌های ۵ یا ۶ نفره تقسیم می‌شود :

- ۱- یک موضوع نوشتاری طرح می‌شود.
 - ۲- دانش‌آموز با کمک و هدایت معلم، اطلاعات مورد نیاز را از طریق گفت و گو، مطالعه، مشاهده و راه‌های دیگر گردآوری می‌کند.
 - ۳- دانش‌آموزان راه‌حل‌های احتمالی را حدس می‌زنند و فرضیه‌سازی می‌کنند. در این مرحله دانش‌آموزان ناگزیرند به تفکر و هم‌اندیشی بپردازند.
 - ۴- دانش‌آموزان باید اطلاعات و شواهد موجود را بررسی و تحلیل کنند و عواملی را که به پذیرش یا رد گمان‌ها منجر می‌شوند، مشخص کنند.
 - ۵- نتیجه‌گیری، اساس این الگوست و دانش‌آموز باید پیش‌بینی کند که نتایج به دست آمده، تا چه اندازه به موارد جدید قابل تعمیم است و اینکه او دانش به دست آمده را در حل مسائل به کار گیرد.
- در این الگو، همه دانش‌آموزان با همدیگر و نیز با معلم در ارتباط‌اند و نقش معلم، نقش مشاوره و راهنمایی است.

روش برخورد و زایش اندیشه‌ها (روشن‌سازی طرز تلقی)

شیوه برخورد افراد، عمیقاً روی مؤثر بودن و رضایت شخصی آنها اثر دارد. از این رو، طرز برخوردها جنبه مهمی از یادگیری احساس اجتماعی‌اند. بسیاری از افراد شیوه برخورد را یک مسئله شخصی می‌پندارند، ولی اگر افراد، بتوانند آزادانه طرز برخوردهایشان را بررسی کنند، بینشی کسب می‌کنند که می‌توانند رفتار خویش را به سامان آورند و دریابند که شیوه برخوردهایشان تا چه اندازه ممکن است کیفیت عملشان را محدود سازد.

مراحل روش طرز تلقی :

مرحله اول — خود سنجی : در این مرحله، فراگیران تلاش می‌کنند به پرسش‌های کتبی معلم به تنهایی و به طور خلاصه پاسخ دهند و توان فکری و نوشتن خود را در رویارویی و برخورد با موضوع و مسئله، بسنجند.

مرحله دوم — ارزشیابی و رتبه‌بندی فردی : معلم همان سؤالات مرحله اول را به صورت پرسش‌نامه چند گزینه‌ای (۴-۵-۶-...) گزینه‌ای) به فراگیران می‌دهد. هر فراگیر به صورت فردی گزینه‌ها را براساس مناسب‌ترین نظراتش رتبه‌بندی می‌کند. مناسب‌ترین نظر، در پرسش‌نامه ۵ گزینه‌ای رتبه ۵ و همین‌طور رتبه‌های دیگر ۴، ۳، ۲، ۱ تعیین می‌شود.

مرحله سوم — بررسی گروهی و یافتن مناسب‌ترین دیدگاه : افراد هر گروه به گروه خود باز می‌گردند. پس از نقد و بررسی، مناسب‌ترین گزینه را انتخاب می‌کنند. ممکن است در بین گروه، اختلاف دیدگاه برای یافتن مناسب‌ترین پاسخ وجود داشته باشد که کاملاً طبیعی است و موضوع مهم در چنین حالت، نوع مدیریت معلم یا رهبر گروه و تدبیر مناسب برای یافتن بهترین نظر است. البته هدف اصلی همین است که این اختلاف دیدگاه‌ها و ناسازی نظرها به صورت آموزشی و علمی بررسی و حل شود و دانش‌آموزان هم چگونگی برخورد با نظرات مخالفان را در جمع خود تجربه کنند و تحمل شنیدن سخن دیگران را در خود بیورانند. این تمرینی برای بهتر و با آرامش زیستن است.

مرحله چهارم — طراحی کارنما برای گزارش فرایند : معلم، در حالی که دانش‌آموزان مرحله سوم را اجرا می‌کنند، کارنما یا جدول گزارش را طراحی می‌کند این کارنما می‌تواند روی تخته یا برگه‌ای طراحی شود و در حقیقت شیوه‌نامه عملکرد گروه باشد.

مرحله پنجم — تدوین نقد و گزارش : در این مرحله، معلم با کمک گروه‌ها مناسب‌ترین پاسخ هر گزینه را بر پایه اکثریت آراء و بیان دلیل از طرف گروه‌ها و افراد، برمی‌گزیند و حتی معلم می‌تواند یک ستون آخر جدول را به بیان دیدگاه خود اختصاص دهد.

مهم‌ترین بخش این روش، تهیه سؤالاتی چند گزینه‌ای است که قابلیت درجه‌بندی دارند و دانش‌آموزان می‌توانند آنها را درجه‌بندی کنند. بهتر است سؤالات واگرا باشند تا

دانش‌آموزان درجه‌بندی‌های متفاوتی را انجام دهند. دانش‌آموزان در مرحله نقد و بررسی از نظر خود دفاع می‌کنند و برای پندار و فرضیه خود، دلیل می‌آورند؛ هدف این روش آن است که دانش‌آموزان بتوانند مهارت‌هایی چون: فرضیه‌سازی، خود ارزشیابی، صحبت کردن، گوش دادن، دلیل آوردن، احترام به گروه، آزادی بیان، رأی‌گیری و در مرحله آخر، نقد کردن نظر دیگران و توانایی شنیدن دیدگاه ناساز و تحمل نظر دیگران را بیاموزند.

— روش پرسش و پاسخ: همان‌طور که از نام این روش بر می‌آید، در این

روش معلم پرسش‌های مناسبی را تهیه و تدارک می‌بیند و آنها را به گونه‌ای در کلاس به کار می‌گیرد که دانش‌آموزان به سمت اهداف برنامه و درس، هدایت شوند. در این روش، معلم می‌تواند پرسش‌هایی فی‌البداهه نیز برای تکمیل یادگیری طرح کند. نکته مهم این است که مدیریت و هدایت دانش‌آموزان و تنظیم زمان برای پاسخ به پرسش باید مورد توجه باشد.

این روش مهارت‌های گوش دادن، گفتن، نقد و تحلیل و حافظه شنیداری و قدرت بیان را تقویت می‌کند. چنانچه از نتایج بحث‌ها هم گزارشی تهیه شود، به تقویت چهار مهارت زبانی خواهد انجامید.

درس‌های هفتم و هشتم کتاب پایه هفتم بر همین بنیاد استوارند. البته باید توجه داشته باشیم که در پهنه آموزش مهارت‌های مکتوب زبان قرار داریم؛ بنابراین پرسش و پاسخ‌ها باید به شکل نوشتاری اجرا شود، به ویژه پاسخ‌ها حتماً باید از حالت گفتار به نوشتار درآید.

— روش بحث گروهی: در صورتی که پرسش و پاسخ از حالت دو طرفه بین معلم و دانش‌آموز یا دانش‌آموز و دانش‌آموز درآید و معلم موضوع مشخصی را در کلاس طرح کند تا دانش‌آموزان درباره آن باهم مشورت و اندیشه کنند، روش بحث گروهی به کار گرفته خواهد شد. این روش از جمله روش‌های فعال و مشارکتی در امر آموزش به شمار می‌رود؛ بنابراین، دانش‌آموزان در گروه‌های مختلف طبقه‌بندی می‌شوند و با هدایت معلم به بحث و گفت‌وگو می‌پردازند.

اهمیت این روش با توجه به ماهیت زبان و ادبیات فارسی زمانی روشن می‌شود که نمایندگان هر گروه نظر خود را بیان کنند و ضمن گوش دادن به اظهارات دیگر گروه‌ها، به

نقد و تحلیل نیز تسلط یابند. گروه‌بندی مناسب، کنترل زمان، هدایت و رهبری گروه‌ها، طرح موضوعات مناسب و... از جمله شرایط اساسی برای به کارگیری این روش است.

توجه: از این روش در پاسخ به فعالیت‌ها هم می‌توان بهره گرفت؛ اما، به این نکته باید توجه داشته باشیم که در این درس، مرحله اندیشیدن و تفکر درباره موضوع به صورت همفکری، مشورت، رایزنی و هم‌اندیشی است ولی هنگامی که عمل نوشتن قرار است آغاز شود، کار گروهی تبدیل به کارفردی می‌شود و از اینجا به بعد هر کس مسئول سامان دادن ذهن و نوشته خود است و همین بخش است که مبنای ارزشیابی خواهد بود.

— **روش قصه‌نویسی و نمایش خلاق:** در این دوره تحصیلی به ویژه در کتاب فارسی و آموزش مهارت‌های نوشتاری به خوبی می‌توان از نمایش و قصه‌نویسی، متناسب با سن نوجوانی استفاده کرد. برخی از دروس به گونه‌ای سازماندهی شده‌اند که با هدایت معلم می‌توان مفاهیم مورد نظر را به صورت عینی و محسوس به نمایش گذاشت.

این روش‌ها چنانچه با بحث و تبادل نظر و ارزشیابی در کلاس توأم شود، می‌تواند عالی‌ترین اهداف آموزش این درس‌ها را محقق کند. بخشی از این اهداف عبارت‌اند از: ایجاد برقراری ارتباط انسانی و عاطفی، نظم‌بخشی به افکار و گفتار، پرورش قوه تفکر، استنتاج، رشد و شکوفایی خلاقیت و استعدادهای زبانی و ادبی.

برای اجرای عملی و کاربردی این روش بهتر است یک متن داستانی را براساس عناصر زیر کالبدشکافی کنیم. به کارگیری این روش در نوشتن یا اجرای نمایش و پذیرفتن نقش‌ها هم شیوه بررسی ساختار و محتوا را آموزش می‌دهد و هم دانش‌آموزان می‌آموزند که خودشان هم در تولید چنین متن‌هایی این عناصر و چارچوب را رعایت کنند:

— شخصیت یا شخصیت‌ها

— زاویه دید

— زمان داستان

— مکان داستان

— رویدادهای مهم

— درونمایه و محتوای اثر

— روش مشاهده و گردش علمی: در این روش معلم برای آشنایی بیشتر دانش‌آموزان با آثار تاریخی و ادبی و زبانی، آنها را به بیرون از کلاس می‌برد تا از نزدیک به مشاهده بپردازند. دانش‌آموزان با توضیح و توصیف دیده‌ها و شنیده‌های خود به صورت گفتاری و نوشتاری به پرورش و تقویت مهارت‌های زبانی و ادبی خود دست می‌یابند. می‌توان از آنها خواست تا گزارش تهیه کنند، یادداشت‌برداری نمایند، اطلاعات به دست آمده را طبقه‌بندی کنند و زیبایی‌های مشاهده شده را وصف نمایند و یا آنها را به تصویر بکشند تا بدین ترتیب به پاره‌ای از مهارت‌های نگارشی تسلط پیدا کنند.

این روش برای تمرین خوب دیدن و تربیت سواد دیداری و تقویت توانایی تبدیل دیده‌ها به نوشته، بسیار مناسب است.

— روش داوری، ارزشیابی یا قضاوت عملکرد: در این روش، کسب درک

روشنی از سنجه‌ها یا معیارها، دانش‌آموزان را قادر می‌سازد تا کیفیت کار خویش را مورد قضاوت قرار دهند. در این صورت می‌توانند تا حدودی از ارزیابی کارشان از سوی دیگران بی‌نیاز شوند. سپس هر شخص کار خویش را ارائه می‌دهد. اعضای گروه، کار هر فرد را با دیگری و با معیارهایی که فراگرفته‌اند، مقایسه می‌کنند. هر فرد، انتقادهایی را که به کارش شده است، دریافت می‌کند؛ مثلاً معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد تا ویژگی‌های یک نوشته خوب را بیان و جمع‌بندی کنند. پس از بیان نظرهای مختلف گروه‌ها، معلم معیارهای علمی را ارائه می‌دهد و بدین ترتیب آنها در عملکرد خود تجدید نظر و آن را ارزیابی می‌کنند.

از این روش در تمرین سه «فعالیت‌های نوشتاری» می‌توان بهره گرفت. مبنای داوری در هر درس، سنجه‌های ذکر شده در همین فعالیت‌هاست. این تمرین، در حقیقت فرصتی است برای آشنایی عملی دانش‌آموزان با موضوع نقد و نقدنویسی. البته چون در هر درس سنجه‌های نقد به روشنی تدوین شده است، انتظار می‌رود هر نوع نقد و نظری با ارائه دلیل و مبتنی بر یکی از معیارها باشد و باید از کلی‌گویی‌های بدون معیار، دانش‌آموزان را پرهیز داد.

ارزشیابی درس آموزش مهارت‌های نوشتاری (نگارش و انشا)

پایه‌های هفتم و هشتم دوره اول متوسطه

■ مقدمه

ارزشیابی یکی از عناصر بسیار مهم برنامه درسی است که تنها به پرسش‌های کلاسی یا آزمون‌های پایانی محدود نمی‌شود. وقتی که محصول برنامه درسی به شکل بسته آموزشی در اختیار مخاطبان و مجریان قرار گرفت، انتظار می‌رود معلمان به منظور اطمینان از میزان تحقق اهداف برنامه، از آزمون‌ها و شیوه‌های متنوع، برای ارزشیابی استفاده کنند.

پیشنهاد می‌شود در انتخاب شیوه‌های ارزشیابی، اصول زیر رعایت شود:

۱- شیوه ارزشیابی باید با اهداف آموزشی و دیگر عناصر برنامه، متناسب باشد و معلوم کند که هر کدام از شیوه‌ها و مهارت‌ها چه دانش، مهارت و نگرشی را می‌سنجد.

۲- شیوه ارزشیابی باید با رویکرد برنامه تناسب داشته باشد؛ مثلاً در برنامه‌ای که فعالیت محور و مهارتی است، شیوه‌های ارزشیابی در عین توجه به فرایند آموزش، نتیجه و میزان کسب مهارت آموزشی را نیز مورد توجه و سنجش قرار می‌دهد.

۳- شیوه انتخاب شده، نسبت به سایر شیوه‌ها، کارایی بیشتری داشته باشد.

۴- به تناسب ماهیت اهداف و سایر عناصر برنامه از شیوه‌های متنوع، استفاده شود. برای ارزشیابی از میزان تحقق اهداف برنامه درسی زبان و ادبیات فارسی دوره اول متوسطه، جهت‌گیری‌های متنوعی قابل طرح است. در این برنامه با توجه به اصول و مبانی آموزش زبان و ادبیات فارسی و نیز اهمیت برخی روش‌های ارزشیابی در این درس بر اصول زیر تکیه و تأکید می‌شود:

۱- ارزشیابی از مهارت‌های خوانداری زبان

۲- ارزشیابی تلفیقی از مهارت‌های نوشتاری زبان

۳- ارزشیابی از فرایند آموزش و فعالیت‌های دانش‌آموزان

۴- ارزشیابی مستمر (تکوینی) در کنار ارزشیابی پایانی

با توجه به ماهیت برنامه درسی زبان و ادبیات فارسی و نیز نوع ارزشیابی حاکم بر آموزش، برای ارزشیابی این درس، روش‌های زیر پیشنهاد می‌شود:

۱- آزمون کتبی

۲- آزمون شفاهی

۳- مشاهده رفتار

برای استفاده درست از روش‌های فوق و رعایت رویکردهای ارزشیابی در این برنامه، از ابزارهای زیر می‌توان بهره گرفت:

۱- آزمون کتبی شامل سؤالات تکمیل کردنی، پاسخ کوتاه، انشایی و... از ریزمهارت‌های

نوشتاری.

۲- آزمون شفاهی شامل پرسش‌های شفاهی از مهارت‌های گوش دادن، سخن گفتن،

خواندن، درک متن و ریزمهارت‌های خوانداری (لحن، تکیه و...)

۳- چک لیست، ابزار اندازه‌گیری عملکرد دانش‌آموز در مهارت‌های ارتباطی، توانایی‌های

ذهنی، شرکت در فعالیت‌های گروهی و مهارت‌های شفاهی زبان

جدول ساعات و مواد درسی زبان و ادبیات فارسی دوره اول متوسطه

نوع آزمون و ارزشیابی	مواد درسی	ساعات	
شفاهی - کتبی	۱- خواندن فارسی و درک متن	۲	۴
کتبی	۲- املا فارسی		
کتبی	۳- آموزش مهارت‌های نوشتاری (نگارش و انشا)	۲	

شیوه‌نامه ارزشیابی «کتاب آموزش مهارت‌های نوشتاری» دوره اول متوسطه

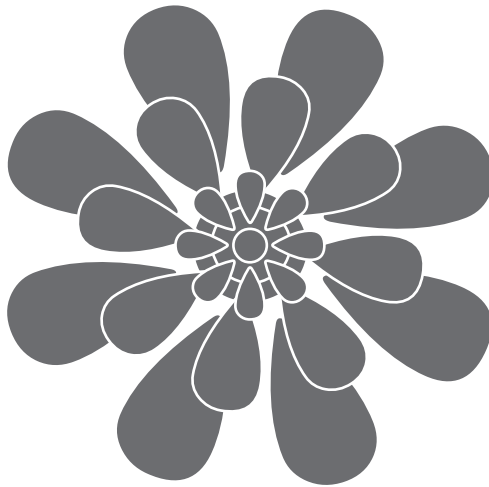
ارزشیابی آزمون‌های مستمر و پایانی درس آموزش مهارت‌های نوشتاری (نگارش و انشا)، به شرح زیر است :

✽ آموزش مهارت‌های نوشتاری (نگارش و انشا) : کتبی (۲۰ نمره)

ارزشیابی این درس در دو بخش صورت می‌گیرد :

الف) ارزشیابی فرایندی (مستمر) ب) ارزشیابی پایانی

الف) ارزشیابی فرایندی (مستمر)، (۲۰ نمره) : ارزشیابی فرایندی، ارزشیابی عملکردی است که همزمان با پیشرفت فرایند «یاددهی – یادگیری» و دقیقاً مبتنی بر آموزه‌های کتاب درسی صورت می‌گیرد؛ یعنی معلم پس از آموزش درس و به محض ورود به فعالیت‌های نگارشی، ارزشیابی را آغاز می‌کند.

ارزشیابی فرایندی در دو بخش و مبتنی بر موارد زیر است :

بازشناسی (تشخیصی) (تمرین شماره ۱ هر درس)	این تمرین‌ها در پی سنجش و تقویت توانایی بازشناسی دانش‌آموزان است .
آفرینش (تولیدی) (تمرین شماره ۲ هر درس)	اهداف آموزشی این تمرین‌ها، تقویت توانایی مهارت نوشتن براساس آموزه‌های هر درس است.
داوری (تحلیلی) (تمرین شماره ۳ هر درس)	هدف این تمرین‌ها پرورش توانایی مهارت نقد و تحلیل نوشته‌ها، براساس سنجه‌های کتاب است.
تصویرنویسی (انشای آزاد)	تصویرنویسی با هدف بالا بردن دقت در نگاه و درک عناصر دیداری و در نهایت، تقویت مهارت نوشتن، طراحی شده است.
بازنویسی حکایت	در بازنویسی حکایت، بر بازنویسی به زبان ساده و ساده‌نویسی تأکید شده است.
گسترش مَثَل	در این بخش، بازآفرینی، گسترش دادن و افزودن شاخ و برگ به اصل مَثَل مورد تأکید است.
درست نویسی	درست‌نویسی‌ها با هدف آموزش هنجارهای نوشتن و آشنایی با کاربرد درست واژگان نوشتار معیار در ساختار کتاب، گنجانده شده‌اند.

۱- مهارت
نوشتن
(۱۸ نمره)

❖ یادآوری : هیچ‌یک از این عناصر و فعالیت‌ها به تنهایی موضوع آموزش و ارزشیابی نیستند؛ بلکه همه در خدمت تقویت توانایی نوشتن هستند. بنابراین پیشرفت دانش‌آموزان در مهارت نوشتن، هدف اصلی است.

۲- مهارت خواندن (۲ نمره)	در این بخش، به دلیل پیوستگی مهارت‌های زبانی، مهارت خواندن متن تولیدی از سوی دانش‌آموزان ارزشیابی خواهد شد؛ یعنی لازم است هر دانش‌آموز، توانایی خوانش صحیح نوشته خود را با رعایت مهارت‌های خوانداری (تکیه، لحن، کشش‌های آوایی و...) داشته باشد.
-----------------------------	---

ب) ارزشیابی پایانی (۲۰ نمره): بر پایه رویکرد اصلی این برنامه که «آموزش مهارت‌های نوشتاری» است، همه عناصر سازه‌ای و محتوایی کتاب به دنبال پرورش «مهارت نوشتن» هستند؛ بنابراین، تمام آموزه‌های درس، فعالیت‌های نگارشی، تصویرنویسی یا انشای آزاد، بازنویسی حکایت و گسترش مثل، نهایتاً باید به تولید یک متن مناسب بینجامد که کم و بیش همه نتایج آزمون فرایندی را دربرگیرد. این نتایج در هر نوبت و در قالب آزمون پایانی ارزشیابی می‌شود. در ارزشیابی پایانی چند موضوع تعیین می‌شود تا دانش‌آموز یک موضوع را برگزیند و درباره آن، متنی بنویسد. نوشته دانش‌آموز، بر پایه سنجش‌های جدول صفحه بعد، ارزشیابی می‌شود.

شیوه نامه ارزشیابی پایانی «آموزش مهارت‌های نوشتاری» پایه‌های هفتم و هشتم		
نمره	سنجش‌های ارزشیابی	موضوع
۲	۱- ساختار بیرونی (داشتن مقدمه، تنه، نتیجه)	الف) ساختار
۲	۲- ساختار زبانی (زبان نوشته ساده، جمله‌ها کوتاه)	
۲	۱- خوش آغازی (جذابیت و گیرایی - نشان دادن نمایی کلی از محتوای نوشته)	ب) محتوا
۳	الف) شیوه بیان نوشته : (بیان ساده و صمیمی - بیان احساس متناسب با موضوع)	
۳	ب) سیر منطقی نوشته : (پرداختن به جنبه‌های مختلف موضوع - انسجام نوشته)	
۳	پ) فکر و نگاه نو : (نگاه به موضوع، از زاویه‌ای متفاوت)	
۲	۳- خوش فرجامی (جمع بندی مطالب - تأثیرگذاری و تفکر برانگیز بودن)	
۱	۱- نشانه‌های نگارشی (نشانه گذاری به تناسب آموخته‌ها و نیازهای متن)	پ) هنجارهای نگارشی
۱	۲- املائی و ازگان (نداشتن غلط املائی)	
۱	۳- پاکیزه نویسی (حاشیه گذاری و حُسن سلیقه)	

محاسبه نمره نهایی : میانگین ارزشیابی فرایندی (مستمر) و ارزشیابی پایانی است؛

$$. (۲۰ + ۲۰ = ۴۰ \div ۲ = ۲۰)$$

آموزش مهارت‌های نوشتاری

(نگارش و انشا)

دوره اول متوسطه

پایه هفتم

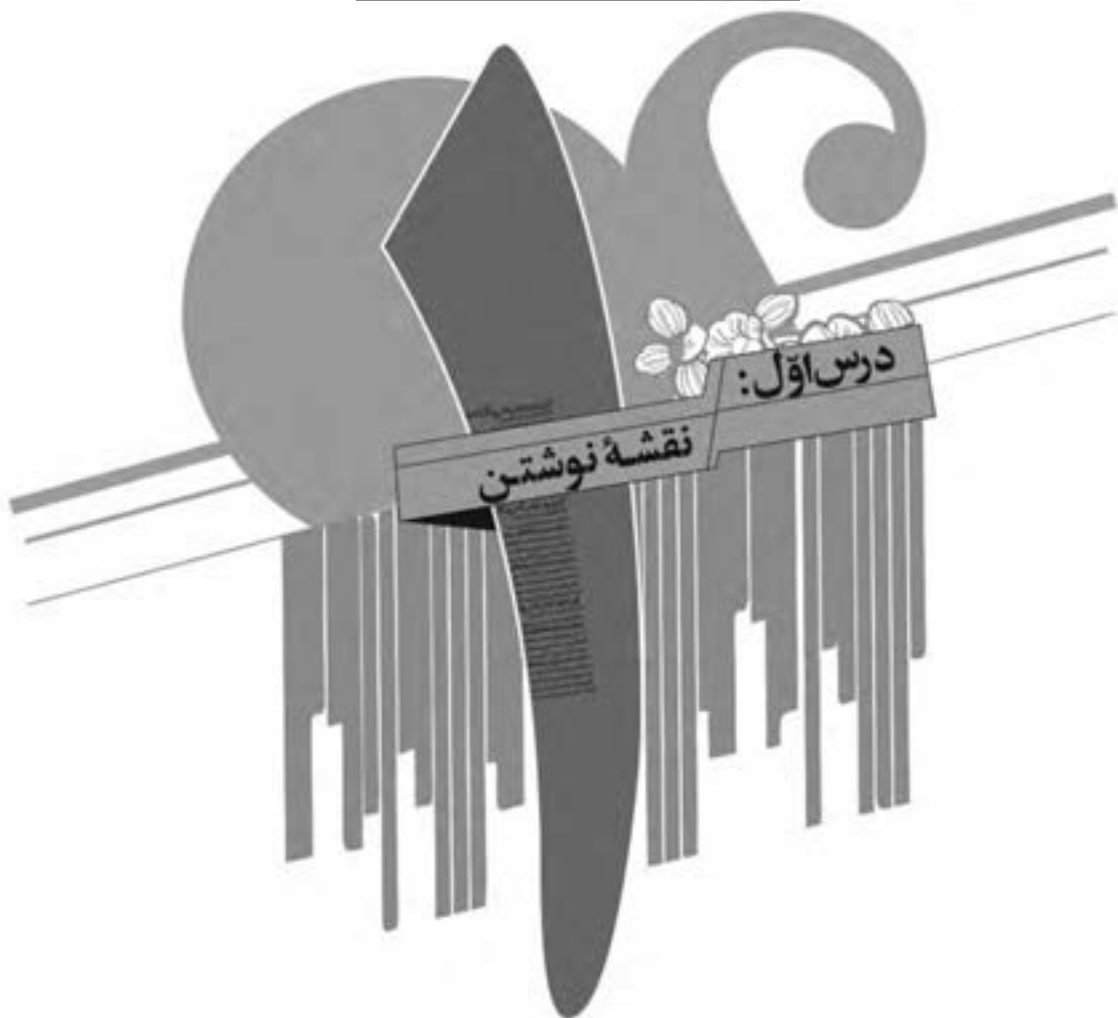
۱۰۱/۱

بخش دوم

بررسی درس‌های

باز، مضمون
په

مامی نویسیم تا
آکامی خود را از زندگی خود افزایش دهیم.
مادر سخته اکنون و بانگاه به گذشته
می نویسیم تا
طعم زندگی را دوباره بچشم ...
مامی نویسیم تا زندگیمان را اعتلا دهیم،
تا خود را بر کشیم
و به خود بیاموزیم که با دیگران سخن بگوییم.

اهداف درس

- آشنایی با سازماندهی ذهنی برای نوشتن یک اثر
- تقویت توانایی طبقه بندی ذهن و نوشته
- تقویت مهارت گسترش متن
- تقویت علاقه و نگرش مثبت نسبت به کاربرد مهارت‌های نوشتن
- آشنایی با ساختار یک نوشته
- آشنایی با اصول و قواعد نگارشی
- تقویت توانایی تشخیص، تولید و تحلیل دانش‌آموزان
- پرورش مهارت تصویرخوانی و تصویرنویسی

■ آموزش محتوا

برنامه پیشنهادی آموزش محتوای هر درس این کتاب، در سه جلسه، ارائه

می‌شود:

جلسه اول
۱- تدریس درس
۲- فعالیت نگارشی اول

تدریس درس

در این بخش، با دو چیز به طور درهم تنیده، رویارویم :

الف) جوهره محتوایی

ب) روش ارائه و آموزش محتوا

مقصود از جوهره محتوایی، بیان فشرده و چکیده‌ای از درونمایه درس و اشاره به مفاهیم کلیدی آن است. پس از آشنایی با جانمایه محتوا، چگونگی ارائه و شیوه آموزش پیش می‌آید.

مفهوم کلیدی این درس، ایجاد ساختار روشن نوشته و طرح نقشه ذهنی آن است. نقشه نوشتن راهی است برای ایجاد، تصویر کردن، ساختاردهی و طبقه‌بندی دنیای ذهن و تصمیم‌سازی. با استفاده از نقشه نوشتن می‌توان به سرعت ساختار یک موضوع را شناسایی و همچنین ارتباط بین اجزای سازنده موضوع را درک کرد. استفاده از نقشه نوشتن به ذهن نظم می‌بخشد و کار نوشتن را ساده‌تر می‌کند.

برای آموزش محتوای این درس، روش‌های زیر، مناسب است :

○ روش کارایی گروه

○ روش ارزیابی عملکرد

○ الگوی بارش مغزی

○ پرسش و پاسخ

○ روشن‌سازی طرز تلقی

برای تدریس برخی از درس‌ها می‌توان از ترکیب چند روش استفاده کرد. برای

آموزش درس اول می‌توان از روش «پرسش و پاسخ» و «روشن‌سازی طرز تلقی» به شیوه زیر بهره جست :

یکی از روش‌هایی که تقریباً در بیشتر فعالیت‌های آموزشی و شیوه‌های تدریس از

آن استفاده می‌شود، روش پرسش و پاسخ است. روش پرسش و پاسخ برای ایجاد انگیزه، تحریک حس کنجکاوی، تقویت فکر و فعال شدن دانش‌آموزان مورد استفاده قرار می‌گیرد.

این روش به روش سقراطی شباهت دارد و روش مذاکره و گفت‌وگو نیز خوانده می‌شود.

پس از خواندن متن درس اول، معلم فرصت مناسبی را برای پرسش و پاسخ مشخص می‌کند. هدف از این کار این است که دانش‌آموزان به تفکر دربارهٔ مفهوم جدید «نقشهٔ نوشتن» بپردازند.

خوب سؤال کردن، هنری است که به خوب درس دادن کمک بسزایی می‌کند. پرسش مناسب نقش بسیار زیادی در برانگیختن دانش‌آموزان به استدلال و تفکر دارد و معلم با این فن می‌تواند دانش‌آموزان را به یادگیری بیشتر ترغیب کند و به فعالیت‌های کلاس تنوع بخشد. همچنین با این روش، اعتماد به نفس و قدرت اظهار وجود دانش‌آموزان نیز افزایش می‌یابد.

سؤالاتی که معلم در این بخش مطرح می‌کند، می‌تواند به این ترتیب باشد:

- آیا تا به حال برای انجام کاری نقشه کشیده‌اید؟
- نقشه چه کمکی به شما می‌کند؟
- «نقشهٔ نوشتن» چه تأییراتی بر نوشتهٔ شما دارد؟
- چه وقت خواننده از خواندن نوشتهٔ شما احساس سردرگمی می‌کند؟
- آیا «نقشهٔ نوشتن» تأییری بر روشن تر شدن موضوع نوشته‌تان برای خواننده دارد؟

* مهارت سؤال کردن یکی از مهم‌ترین مهارت‌های معلمان در کلاس است.

نکاتی دربارهٔ طرح سؤال

- سؤال باید حتی‌الامکان مختصر باشد.
- پاسخ سؤال نباید بلی یا خیر یا یک جملهٔ کوتاه و از قبل آماده شده باشد؛ بلکه دانش‌آموز را به تفکر وادارد.

○ سؤال باید خطاب به همهٔ دانش‌آموزان کلاس باشد تا همهٔ آنها برای پیدا کردن جواب فکر کنند، ولی برای پاسخگویی به سؤال، یکی از دانش‌آموزان را انتخاب می‌کنیم و اگر پاسخ کافی نبود، سایر دانش‌آموزان می‌توانند به آن سؤال پاسخ دهند.

پس از مرحلهٔ پرسش و پاسخ با بهره‌گیری از روش روشن‌سازی طرز تلقی، جملات ناقصی دربارهٔ نقشهٔ نوشتن توسط معلم مطرح می‌شود و دانش‌آموزان با تکمیل جملات، نظر خود را در گروه‌ها ارائه می‌دهند. سپس دانش‌آموزان به صورت گروهی طرز تلقی دوستان

خود را ارزیابی می‌کنند.

معلم می‌تواند از جملات ناتمامی نظیر جمله «نقشه نوشتن به ما کمک می‌کند...» استفاده کند.

طرز تلقی افراد روی رضایت شخصی‌شان اثر می‌گذارد. به همین دلیل جنبه مهمی از یادگیری محسوب می‌شود.

وقتی معلم جمله ناقصی را مطرح می‌کند، به فراگیران کمک می‌کند تا با تکمیل جمله ناقص، طرز تلقی خود را ارزیابی کنند. در مرحله بعد فراگیران دور هم جمع می‌شوند تا این طرز تلقی را بررسی و بهترین مورد را انتخاب کنند. سپس مجدداً هر فرد پاسخ خود را تکرار می‌کند تا مشخص شود که آیا تغییری در آن رخ داده است یا خیر و به این صورت فراگیران قادر خواهند بود طرز تلقی‌شان را بر یک پایه محکم از حقایق و اطلاعات و منطق استوار کنند.

عمده‌ترین ویژگی این روش تقویت تفکر انتقادی در دانش‌آموزان و نیز زمینه‌سازی شرایطی برای شنیدن عقاید متفاوت است.

پس از پرسش و پاسخ و آماده کردن زمینه آموزش درس اول وارد محتوای متن می‌شویم و با استفاده از نمودارها و بررسی متن صفحه ۱۸ ساختار متن را آموزش می‌دهیم.

فعالیت‌های نگارشی یک

در انتهای جلسه اول برای تثبیت آموزه‌های درس، اولین فعالیت نگارشی انجام می‌شود. هدف از پرسش نخست فعالیت نگارشی، تقویت توانایی بازشناسی (تشخیص) است که در این درس باید ساختمان یک نوشته براساس تقسیم‌بندی‌های مطرح شده در درس را شناسایی کنند. به‌سختی دیگر در گام اول از دانش‌آموز انتظار تولید نداریم، بلکه تنها می‌خواهیم ساختار نوشته را تحلیل و اجزای آن را شناسایی کند.

موضوع : زبان‌های ما

بند مقدمه : زبان، عامل پیوند با دیگران، پیام دادن و گفت و گوست. اکنون اگر از شما بپرسند : «چند زبان داریم؟» جواب خواهید داد : «خب معلوم است یک زبان!»؛ اما با کمی تأمل، درمی‌یابیم که از راه‌های دیگر هم می‌توانیم پیام بدهیم و با دیگران سخن بگوییم.

بندهای بدن : ما علاوه بر این زبان؛ یعنی زبانی که با آن حرف می‌زنیم، زبان‌های دیگری هم داریم، مثلاً وقتی از دور یکی از دوستانمان را می‌بینیم و برایش دست تکان می‌دهیم، در واقع بدون آنکه سخنی بر زبان آوریم، با او ارتباط برقرار می‌کنیم؛ سلام می‌کنیم و احوالش را می‌پرسیم.

هنگامی که مُبصر کلاس انگشتش را روی لب و بینی‌اش می‌گذارد، در واقع به دانش‌آموزان یادآوری می‌کند که ساکت باشند و نظم کلاس را برهم نزنند.

به کمک دیگر اعضای بدن هم می‌توانیم، پیامی را به دیگران بفهمانیم، مثل حرکتِ سر، چشم، ابرو و... به این زبان‌ها، «زبان‌های بدن» می‌گویند.

بند نتیجه : بنابراین، اگر زبان‌های بدن خود را خوب بشناسیم و به موقع آنها را به کار بگیریم، با دیگران ارتباط مؤثرتری خواهیم داشت.

■ جلسهٔ دوم

- ۱- درست‌نویسی
- ۲- فعالیت نگارشی دو
- ۳- بخش اول فعالیت نگارشی سه

درست‌نویسی

هدف از این بخش، آشنایی گام به گام دانش‌آموزان با هنجارهای نوشتن به زبان معیار فارسی امروز است. در این درس به کاربرد تنوین در واژه‌های فارسی اشاره شده است.

در نوشتن باید از به کار بردن قواعد زبان‌های دیگر برای واژه‌های زبان فارسی پرهیز کنیم. یکی از این موردها، به کار بردن تنوین بر سر واژه‌های فارسی است؛ مانند گاهاً، خواهشاً، دوماً، زبانا، ناچاراً و ...

نمونه‌های غیر معیار	کاربرد معیار
گاهاً دیده می‌شود...	گاهی دیده می‌شود...
گاهاً دانش‌آموزان دبیرستان...	گهگاه/گاه گاه دانش‌آموزان دبیرستان...
خواهشاً در این کار دخالت نکن.	خواهش می‌کنم در این کار دخالت نکن.
دوماً/سوماً غیر از من کسان دیگری هم بودند.	دوم اینکه/سوم اینکه غیر از من کسان دیگری هم بودند.
هر کس زبانا، جانا و مالاً خدمتی کرده است، خداوند یار و نگهدارش.	هر کس زبانی، جانی و مالی خدمتی کرده است، خداوند یار و نگهدارش.
او ناچاراً از اینجا رفت.	او به ناچار از اینجا رفت.

جمله‌های زیر را ویرایش کنید :

– این موضوع را تلفناً به دوستم گفتم.

ویراسته : این موضوع را تلفنی به دوستم گفتم.

– برای حفظ میهن، جانا و مالاً باید تلاش کرد.

ویراسته : برای حفظ میهن باید، با جان و مال تلاش کرد.

فعالیت نگارشی دو

در دومین تمرین نوشتاری، هدف تقویت توانایی آفرینش و نوشتن است. در واقع پس از اینکه اطمینان حاصل شد دانش‌آموزان در مرحله تشخیص، ساختار

نوشته را آموخته‌اند، به مرحله تولید می‌رسیم. دانش‌آموزان با توجه به ساختاری که در درس آمده، به دلخواه فرصتی پیدا می‌کنند تا بنویسند.

فعالیت نگارشی سه

هدف از بخش سوم فعالیت‌های نگارشی، پرورش توانایی داوری، نقد و تحلیل است. دانش‌آموزان می‌توانند (در ضمن اجرای روش ارزیابی عملکرد) سنجه‌هایی را به این بخش بیفزایند. ایجاد فرصت برای گفت‌وگو و همفکری میان اعضای گروه، شگرد مناسبی برای آماده کردن و پروردن ذهن برای نوشتن در این فعالیت است.

بهترین روش برای اجرای فعالیت سه، در تمامی دروس، بهره‌گیری از روش «قضاوت عملکرد» است. یکی از دانش‌آموزان نوشته تولیدی خود را در کلاس می‌خواند و دیگران گروه‌بندی می‌شوند و با استفاده از معیارهای فعالیت سه، نوشته او را در گروه ارزیابی می‌کنند. معیارهایی که در این شماره آمده‌اند، مبتنی بر آموزه‌های درس‌اند؛ لذا کاملاً ملموس و روشن‌اند. زمانی که دانش‌آموزان براساس این معیارها به تحلیل نوشته‌ها می‌پردازند؛ آموزه‌های درس را در یک کارگاه عملی مرور می‌کنند و می‌آموزند اشتباهات نوشته‌دوستانشان را تکرار نکنند.

«تفکرانتقادی» یکی از مهارت‌های ده گانه زندگی است که از سوی «سازمان بهداشت جهانی» معرفی شده است. معلم در پرورش تفکر انتقادی دانش‌آموز نقش مهمی دارد. به دلیل اینکه تمام رفتار معلم می‌تواند الگوی دانش‌آموز قرار بگیرد، لذا او قادر است دانش‌آموزانی نقاد و پرسشگر تربیت کند که قدرت نقد و تحلیل مسائل مختلف را داشته باشند.

بسیاری از اشخاص معنای نقد را معادل مفاهیمی نظیر سرزنش، خرده‌گیری، عیب‌جویی و... می‌دانند. از این رو تعجبی ندارد اگر انتقاد به مفهوم رایج آن نوعی اهانت تلقی شود؛ چرا که به‌طور مثال انتقادکننده حرفی را می‌زند و سپس فرض می‌کند که دیگر نیازی نیست چیزی بگوید یا بشنود و بدین طریق در حقیقت انتقاد، شنونده را هم به واکنش منفی وامی‌دارد و این فرایند به جای آنکه به صورت گفت‌وگویی دوسویه و سازنده انجام گیرد، یک‌سویه و ویرانگر می‌شود. اما به واقع واژه نقد، یک ارزیابی عینی و بی‌طرف از

افکار و اعمال مشاهده شده است و از دانش‌آموزی که کار نقد را انجام می‌دهد، انتظار می‌رود همان‌طور که معایب و نقاط ضعف دوستان (ناهماهنگ بودن نوشته با سنجه‌های معرفی شده در درس) را بیان می‌کند، خوبی‌ها و جنبه‌های مناسب آن (هماهنگی با سنجه‌های معرفی شده) را نیز بازگو کند و سپس با سنجش هر دو جنبه آن داوری کند. (پرورش تفکر خلاق و انتقادی، رابرت بوسترام)

هدف‌های کلی از نقد دانش‌آموزی :

- تقویت مهارت تفکر انتقادی (یکی از مهارت‌های ده گانه زندگی)
- برقراری ارتباط مؤثر و سازنده بین انتقادکننده و انتقادشونده
- تحت تأثیر قرار دادن و به تحرک واداشتن انتقادشونده
- پرورش قدرت تحمل شنیدن سخنان منتقدان
- تقویت تمرکز و درک شنیداری
- تقویت ذهن تحلیلیگر
- آشنایی با نقد عملی
- نوشتن نقدهای ساده و ارزیابی نوشته‌های یکدیگر

بایدها و نبایدها در نقد آثار دانش‌آموزی

- باید بدانیم : «به طور دقیق از چه بخشی می‌خواهیم انتقاد کنیم؟» و از کلی گویی بپرهیزیم.
- بعد از تعیین مورد خاصی که قصد نقد آن را دارید، باید به این نکته توجه شود که آیا نکته مورد انتقاد را می‌توان تغییر داد یا خیر؟ اگر پاسخ به این سؤال منفی بود، باید به دنبال این باشید که چه باید کرد؟ راه حل ارائه دهید.
- دانش‌آموزان باید از خود بپرسند : «نقد من چه تأثیری در بهتر شدن نوشته می‌تواند داشته باشد؟» نقد، بدون وجود یک انگیزه مثبت و نیرومند برای انتقاد شونده، مانند صدور حکمی است که سود آن صرفاً متوجه انتقادکننده است. ایجاد انگیزه مناسب، باعث می‌شود که فرد احساس کند پذیرش انتقاد به نفع اوست.

- برای سنجش تأثیری که گفته‌های دانش‌آموزان ممکن است به‌جا بگذارند، آنان باید از خودشان بپرسند: «آیا به طرف مقابل نشان دادم که احساساتش را درک می‌کنم؟» زیرا همدلی منتقد با انتقادشونده می‌تواند به‌طور مستقیم یا غیر مستقیم از طریق احساسات، افکار و رفتارش به انتقادشونده منتقل شود و سازنده و مؤثر باشد.
- دانش‌آموزان در هر موقعیتی باید توجه داشته باشند که نباید از موضع و جایگاه خود به‌عملکرد اطرافیان نگاه کنند؛ بلکه باید دوستانه سعی کنند خودشان را در موقعیت آنها قرار دهند و سپس از آن دیدگاه نوشته را داوری و نقد کنند.

تصویرنویسی

هدف از این بخش، تقویت سواد دیداری، تشخیص و دقت در نگاه دانش‌آموزان است. این تمرین‌ها به‌مرور موجب افزایش تمرکز، توجه، خوب دیدن و دیدن انتقادی در دانش‌آموزان می‌شود.

یکی از اهداف این بخش تقویت توانایی تفسیر، بازنمایی تصاویر و همچنین گسترش معانی و مفاهیم موجود در تصویر است.

«سواد دیداری» به مهارت انسانی در فهم و ترجمه تصویر اطلاق می‌شود. این درک عموماً از نوع آگاهانه است و گونه‌های مختلف بازنمایی تصویری و قواعد دیداری برای درک عملکرد و معنی آنها، در حیطه دانش سواد بصری قرار می‌گیرد. (تاریخ هنر، گامبریچ) تصویرخوانی و سواد دیداری یکی از مهارت‌های مهم انسان و به معنای فهمیدن و درک جهان تصویر است. این مهارت و توانایی با عمل خوب دیدن، پرورش می‌یابد. ضمن این که پیوند میان تجربیات بینایی و سایر حواس، ذخیره‌های ذهنی فرد را در خوانش اثر و درک معنای تصویر، غنی‌تر می‌سازد و ذهن و زبان را برای آفرینش آماده می‌کند.

در بخش تصویرخوانی می‌توان از روش‌های مختلفی استفاده کرد. روش تدریسی که در ادامه آمده است، روشی مناسب جهت تقویت گام‌های نخستین تصویرخوانی است.

روش تدریس: رسیدن از تصاویر به بیان غالب

مراحل روش تدریس:

- ۱- دانش‌آموزان مدتی به تصویر خیره شوند و بگذارند قوی‌ترین حسی که در آنها برانگیخته می‌شود، به درونشان رخنه کند.
 - ۲- برای چند لحظه نگاهشان را از تصویر بردارند.
 - ۳- دوباره به تصویر نگاه کنند و بگذارند چشمشان بدون هیچ کنترلی تمام تصویر را واکاوی کند.
 - ۴- وقتی متوجه شدند یک حس قوی و یک برداشت غالب در آنها پدیدار شد و به درک درستی از تصویر رسیدند، این احساس را در قالب کلمات در آورند.
 - ۵- اگر برای دانش‌آموزی چنین حس و برداشتی پیش نیامد، آن دانش‌آموز از خود بپرسد: «اولین چیزی که در این تصویر به چشم می‌خورد چیست؟ یا چه چیز مهمی در این تصویر وجود دارد؟»
 - ۶- دانش‌آموزان نباید سعی کنند حتماً طبق قاعده درپی درک معنایی عمیق باشند.
 - ۷- آنان نباید تلاش کنند مصادیق مشابه هم کلاسی‌های خود را بیابند؛ چرا که تصویرخوانی مقدمه‌ای است برای ابراز نقطه نظرات شخصی و بیان احساسات درونی که به هیچ‌وجه نباید تحت تأثیر نظرات دیگران قرار گیرد.
 - ۸- برای تصویرخوانی دانش‌آموزان باید کمی صبور باشند و بگذارند بدون پیش‌داوری تفسیری که می‌خواهد در ذهنشان نقش ببندد، به خوبی تکامل یابد؛ زیرا مغز انسان به ندرت در یک حالت باقی می‌ماند.
 - ۹- واژگان کم کم به ذهن آنان سرازیر می‌شود. این واژگان را روی کاغذ بنویسند.
 - ۱۰- در مرحله‌نهایی یک بار دیگر نگاهی کل‌نگر به تصویر داشته باشند و پس از آن شروع به نوشتن کنند. (نوشتن خلاق، گابریله ال. ریکو)
- شگرد (تکنیک) «اسکمپر» هم، برای یافتن نگاه‌ها و طرح‌های جدید و خلاقانه بسیار مناسب است.
- این فن یا شگرد، «طرح تفکر برانگیز» هم نامیده می‌شود، که شامل مجموعه‌ای از

سؤال‌اتی است که به فرد کمک می‌کند تا موضوع و مسئله مورد نظر خود را از زوایای گوناگون، بررسی و بازنگری کند و به اندیشه‌های جدیدی دست یابد که در شرایط معمول تصور چنین اندیشه‌هایی دور از ذهن به نظر می‌آیند.

این روش به نام دکتر «اسبورن» شناخته شده است. واژه «SCAMPER» سرواژه‌ای است که از کنار هم قرار گرفتن حرف اول هفت واژه زیر، ساخته شده است. (اسبورن، ۱۳۷۵)

Substitute	جانشین کردن
Combine	ترکیب کردن
Adapt (Adopt)	اقتباس، تطبیق یا سازگاری
Modify (Magnify)	تغییر دادن، اصلاح کردن و یا بزرگ نمایی
Put to other uses	کاربردهای دیگر
Eliminate	حذف یا کاهش
Rearrangement (Reverse)	بازآرایی یا وارونه‌سازی

می‌توان برای تصویرنویسی تنها از یک یا چند مرحله از این روش استفاده کرد. به عنوان نمونه می‌توانیم از تغییر و بزرگ‌نمایی و حذف یا کوچک کردن استفاده می‌کنیم.

- به تصویر با دقت نگاه کنید. درباره راه‌های تقویت یا بزرگ‌نمایی بخش‌هایی از تصویر بیندیشید.

- تقویت یا بزرگ‌نمایی بخش‌هایی از تصویر می‌تواند ارزش درک آن را بالا ببرد یا این بینش را به ما بدهد که چه اجزایی در یک تصویر مهم‌تر است.

- با توجه به تصویر، سؤالات کمکی بنویسید.

نمونه‌هایی از سؤالات کمکی:

- چه بخشی را می‌توان تقویت یا برجسته‌تر کرد؟
- چه بخشی را می‌توان بزرگ‌نمایی کرد یا آن را اغراق‌آمیز بیان کرد؟
- چه بخشی را می‌توان بالاتر، بزرگ‌تر یا قوی‌تر کرد؟
- آیا می‌توان بسامد و تکرار آن را افزایش داد؟

— آیا می‌توان ویژگی‌های بیشتری به آن اضافه کرد یا به طریقی به ارزش آن افزود؟
در مرحله بعد از «حذف یا کوچک کردن» بهره بگیرید.
حذف یا کوچک کردن: به این فکر کنید که اگر بخش‌هایی از اندیشه را حذف می‌کردید،
چه اتفاقی می‌افتاد. ساده‌سازی کنید و اجزا را کاهش داده، حذف کنید.

● با توجه به تصویر، سؤالات کمکی بنویسید.

نمونه‌هایی از سؤالات کمکی:

— چگونه می‌توانم آن را ساده کنم؟

— چه بخش‌هایی را می‌توان حذف کرد و مطلبی راجع به آن بیان نکرد؟

— چه چیزهایی غیرحیاتی و غیرضروری است؟

— کدام یک از ویژگی‌های تصویر را می‌توان نادیده انگاشت یا حذف کرد؟

— آیا می‌توان آن را به بخش‌های مختلفی تقسیم کرد؟

آیا می‌توان تصویر را فشرده یا کوچک‌تر کرد؟

بعد از پاسخ‌گویی به این سؤالات، انشایی را با نگاهی نو می‌نویسیم.

بخش دوم: در جلسه دوم می‌توان از روش تدریس شیوه قضاوت عملکرد

برای نقد و تحلیل نوشته‌ها به صورت کار گروهی بهره جست. در این جلسه دانش‌آموزان به صورت فردی به ارزیابی نوشته‌های دوستانشان می‌پردازند.

نکاتی درباره ارزیابی

ارزیابی از آموزه‌های این درس، در دو حیطه ساختار و محتوا و بر بنیاد شیوه نامه

ارزیابی شکل می‌گیرد.

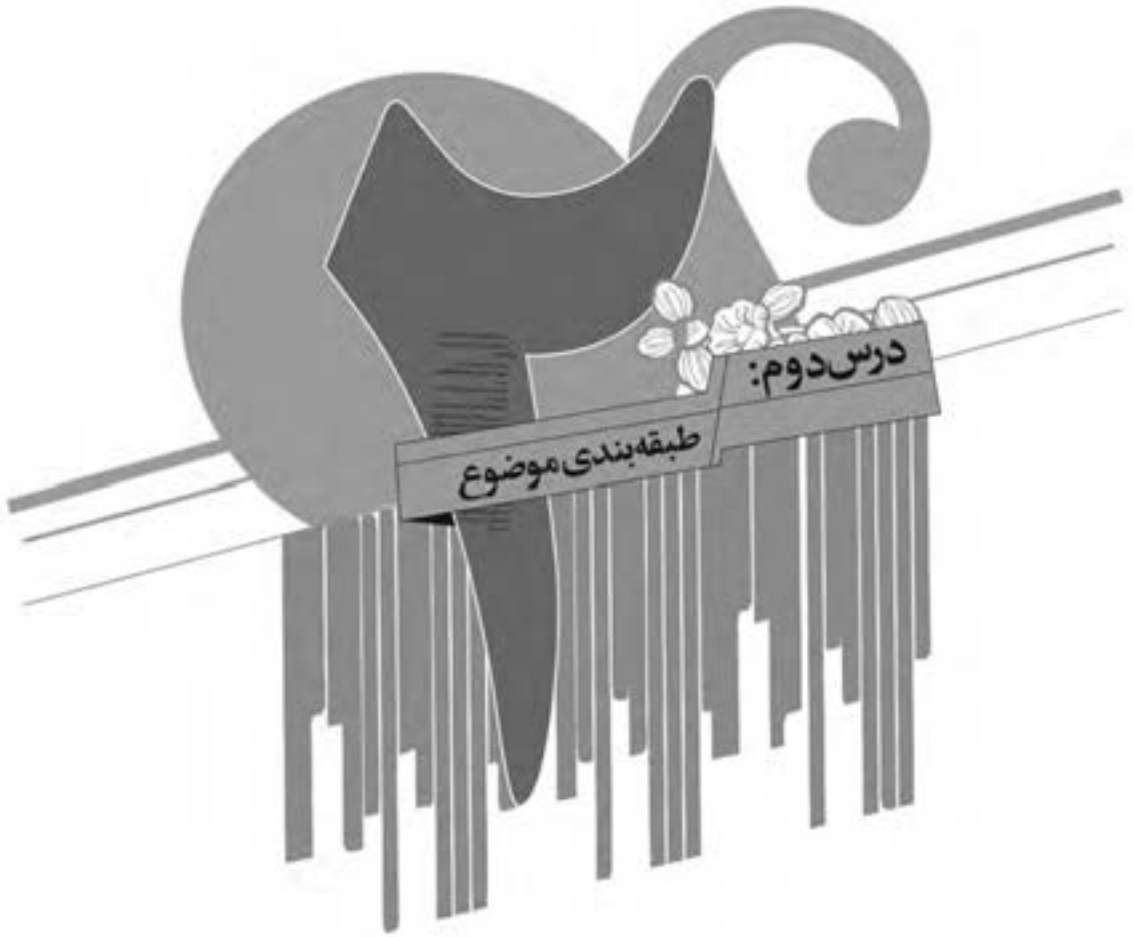
الف) ساختار: ساختار نوشته براساس معیارهای هر درس، ارزیابی می‌شود.

ب) محتوا: بخش محتوا با توجه به عناصر زبانی و پیام محتوایی آموزه‌های درس

ارزیابی می‌شود. در بررسی عناصر زبانی به مواردی از قبیل: کاربرد واژگان، دامنه واژگان،

پیام متن و... توجه می‌شود.

نیاز به نگارش فقط برای زنگ انشا نیست بلکه نیازی برای تمام زندگی است.

نوشتن، سرچشمه شادی است.

راهی است برای کشف باو آفرینش بی شمار.

کسانی که زندگیشان را در نوشتن پی می گیرند با باور و متانت، جهان

را همیشه پذیرا و پر از در می یابند، همچون پهنه بی پایان که در آن واقعیت های

زنده و رؤیایا با هم می رسند.

اهداف درس

- آشنایی با طبقه‌بندی موضوع
- تقویت توانایی تفکیک بندهای موضوع
- توانایی تشخیص «ریز موضوع» های یک نوشته
- آشنایی با یک نمونه از ساختار تفکیک شدهٔ موضوع به ریز موضوع‌ها
- تقویت علاقه‌مندی به تولید یک نوشته با بهره‌گیری از طبقه‌بندی موضوع
- آشنایی با ارزیابی آثار بر اساس سنج‌های مطرح شده در درس
- تقویت علاقه‌مندی به رعایت علائم سجاوندی در نوشته
- تقویت علاقه‌مندی به پاکیزه‌نویسی انشا
- پرورش توانایی نوشتن با رعایت طبقه‌بندی موضوع
- افزایش توانایی بازنویسی و ساده‌سازی زبان حکایات

■ آموزش محتوا

■ جلسهٔ اول

۱- تدریس درس

۲- فعالیت نگارشی یک

تدریس درس

همچنان که در درس نخست خواندیم، در این بخش با دو چیز به طور درهم تنیده،

رویارویم :

الف) جوهره محتوایی

ب) روش ارائه و آموزش محتوا

آموزش محتوای این درس، به شیوه‌های زیر، میسر است :

- پرسش و پاسخ
- بارش فکری
- روش اسکمپر
- روش استفاده از نقشه مفهومی در تدریس

نقشه مفهومی

در تدریس «طبقه‌بندی موضوع» می‌توان از نقشه مفهومی استفاده کرد. نقشه مفهومی یک نمایش گرافیکی از روابط میان عناصر یک متن است. هنگامی که مفاهیم به این شکل مرتب شوند، نقشه مفهومی حاصل می‌شود.

یکی از رویکردهای نوین آموزشی بهره‌گیری از نقشه مفهومی در مراحل گوناگون آموزش از طرح درس، محتوا و برنامه‌دستی گرفته تا مرحله اجرا و ارزیابی آن است. (آقازاده، ۱۳۹۱)

نقشه‌کشی مفهومی نموداری است که مجموعه‌ای از مفاهیم و معانی را در چارچوب منظم و سلسله مراتبی منطبق بر ساختار و یادگیری مغز انسان با ایجاد ارتباط‌های منطقی بین آنها، در کنار هم در سطوح مختلف قرار می‌دهد و برگرفته از مفهوم پیش‌سازمان‌دهنده نظریه یادگیری معنادار آزرابل است که در آن بر نقش دانش قبلی دانش‌آموز بر یادگیری‌های معنادار تأکید بسیار می‌شود.

استفاده از نقشه مفهومی به عنوان راهبردی آموزشی را نخستین بار نواک در اوایل دهه ۱۹۸۰ آغاز کرد. یک نقشه مفهومی از هسته‌ها و رابطه‌ها و عناصر یا اجزای یک مفهوم کلی تشکیل شده است. خط‌های ارتباطی میان هسته‌ها ممکن است نشان‌دهنده

روابطی بین عناصر سازنده متن باشد. (مرتضوی زاده، ۱۳۹۲)

مزیت عمده استفاده از این نقشه‌ها این است که از یک طرف به معلم اجازه می‌دهد تا بتواند به افکار دانش‌آموز نقب زند و دریابد که وی چه می‌داند و چگونه شرح می‌دهد و از طرف دیگر برای دانش‌آموزان این فرصت را فراهم می‌آورد تا آموخته‌های خود را به شیوه‌ای متفاوت از روال معمول شرح دهند.

طرح شبکه‌ای امکان کسب بیشترین بازدهی را از مطالعه فراهم می‌سازد. با توجه به نوع مطالب و همچنین تنوع در طراحی می‌توان طرح‌های شبکه‌ای را در شکل‌های گوناگون اجرا کرد.

الگوی تدریس طرح شبکه‌ای، فرصت فعالیت بیشتر نیم کره راست مغز را به یادگیرنده می‌دهد و سبب افزایش یادگیری و کسب بازدهی بیشتر می‌شود. با استفاده از نقشه مفهومی، مطالب به صورت کد گذاری و رمزبندی شده در اختیار مغز گذاشته می‌شود. در نتیجه، مغز فرصت و نیروی کافی برای ذخیره سازی مطالب را به دست می‌آورد.

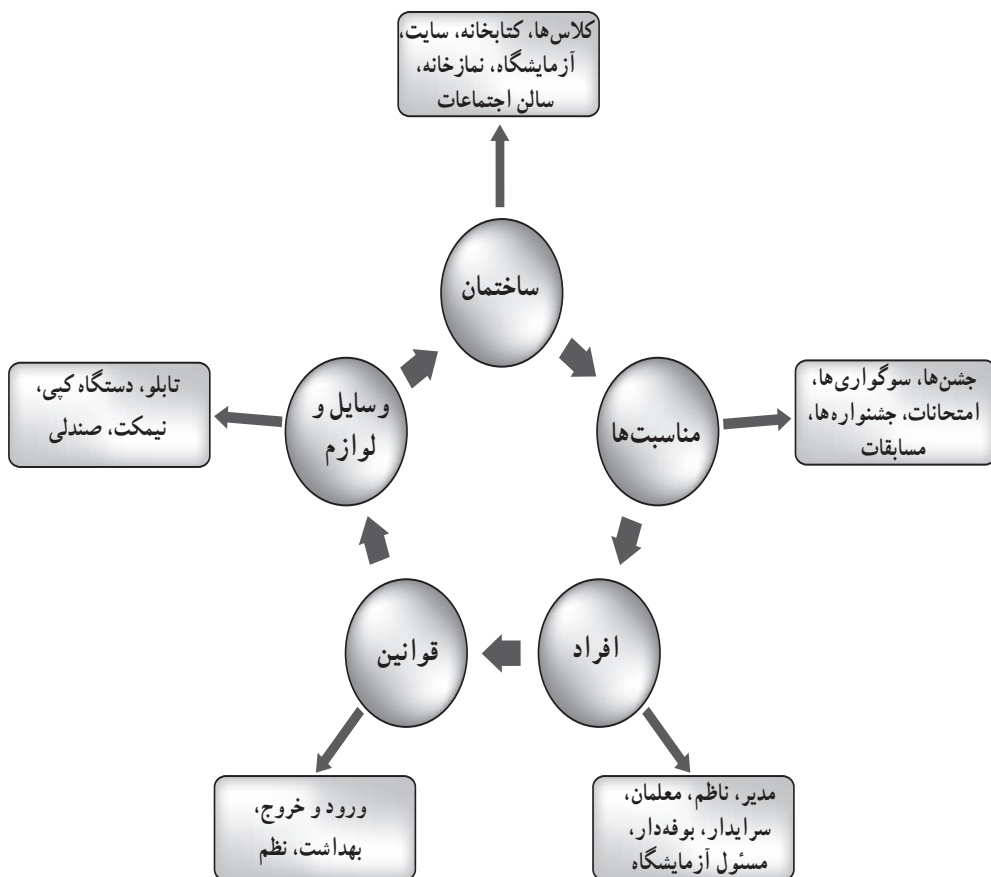
مراحل اجرای الگوی تدریس نقشه مفهومی :

۱- گروه بندی: برای تدریس درس دوم با استفاده از نقشه مفهومی، ابتدا دانش‌آموزان گروه بندی می‌شوند. سپس معلم موضوع مدرسه را روی تابلوی کلاس می‌نویسد.

۲- انتخاب نکات کلیدی: معلم از گروه‌ها می‌خواهد در مرکز یک صفحه موضوع را بنویسند (موضوع مدرسه) سپس کلمات کلیدی مرتبط با مدرسه را پیرامون آن بنویسند (کتابخانه، آزمایشگاه، معاونان، موضوعات درسی، کلاس‌ها، دانش‌آموزان، حیاط مدرسه، نظم و انضباط، معلمان، مناسبت‌ها، بهداشت و...).

۳- تشخیص مفاهیم اصلی از فرعی: در این مرحله گروه‌ها به تعیین مفاهیم اصلی و فرعی، تصمیم‌گیری درباره مدل نقشه و تعیین تعداد شاخه‌های اصلی و فرعی می‌پردازند.

۴- تکمیل نقشه: رسم نقشه مفهومی، نوشتن مفاهیم اصلی و فرعی داخل نقشه، استفاده از رنگ، شکل و... برای جدا کردن شاخه‌های اصلی و فرعی از یکدیگر.

۵- نوشتن بندهای مقدمه، بندهای بدنه و نتیجه بر اساس نمودار فوق.

۶- ارزشیابی: بررسی و اصلاح نقشه‌های مفهومی دانش‌آموزان و بحث و گفت‌وگو

پیرامون نوشته‌گروه‌ها بر اساس نقشه مفهومی.

فعالیت نگارشی یک

هدف از این سؤال توانایی تشخیص طبقه‌بندی، شناخت موضوع، بدنه مقدمه و

بندهای بدنه است.

جلسه دوم

- ۱- درست‌نویسی
- ۲- فعالیت نگارشی دو
- ۳- بخش اول فعالیت نگارشی سه

درست‌نویسی

هدف از این بخش شناخت کلمات پرسشی و کسب مهارت در به‌کارگیری صحیح

کلمات پرسشی در نوشته است.

جمله پرسشی — کلمه پرسشی : به جمله‌ای که درباره کسی یا چیزی یا کاری سؤال می‌کند، جمله پرسشی می‌گوییم. پس جمله پرسشی جمله‌ای است که در آن پرسشی باشد. در جمله پرسشی، بیشتر وقت‌ها کلمه پرسشی در اول جمله قرار می‌گیرد. بعضی وقت‌ها در ساختن جمله پرسشی از کلمه پرسشی استفاده نمی‌شود و ما باید از آهنگ جمله بفهمیم که گوینده از ما سؤال می‌کند یا خبری می‌دهد. مانند :

— انشأتو نوشتی؟

— فردا به کتابخانه می‌روی؟

— کارهایت را تمام کردی؟

— درس‌هایت را خوب خوانده‌ای؟

کلمه پرسشی : کلمات پرسشی کلماتی‌اند که با آنها جمله پرسشی می‌سازیم.

کجا؟ کی؟ چگونه؟ چرا؟ کدام؟ چند؟

کلمه پرسشی «آیا» : کلمه پرسشی آیا در زبان فارسی در اول جمله نوشته می‌شود.

کاربرد دو کلمه پرسشی پشت سر هم روا نیست.

مانند : آیا چگونه می‌شود که انسانی محبت را فراموش کند؟

فعالیت نگارشی دو

در این بخش هدف تولید نوشتاری است. دانش‌آموزان با استفاده از روش طبقه‌بندی موضوع، به دلخواه موضوعی را انتخاب می‌کنند و انشایی درباره آن می‌نویسند.

فعالیت نگارشی سه

بخش اول : هدف از بخش سوم فعالیت‌های نگارشی، داوری، نقد و تحلیل نوشته‌های دیگر دانش‌آموزان است که در این جلسه به شکل کار گروهی انجام می‌شود. پیش از انجام این فعالیت دانش‌آموزان باید شناخت دقیقی درباره معیارهای سنجش پیدا کرده باشند.

حکایت‌نگاری: یکی از اهداف این بخش، تقویت توانایی نوشتن دانش‌آموزان از راه حکایت‌خوانی است. برای این کار، حکایت‌هایی را که تناسب محتوایی داشتند، برگزیده‌ایم. بازخوانی و گسترش معانی و مفاهیم موجود در حکایت با حفظ پیکره اصلی، از گام‌های مهم این تمرین است. حکایت‌ها در این بخش، به واقع، بهانه‌هایی برای تمرین و دست‌ورزی در نوشتن و ساده نوشتن است. برخی از اهداف آموزشی مورد نظر، در پی، می‌آید:

– خوانش متن، پرورش دقت در خواننده‌ها، تأمل در متن‌ها

– تقویت سواد ادراکی، کسب توانایی در ساده‌نویسی

– توانایی گسترش متون از راه ساده‌نویسی

دانش‌آموزان برای اولین بار در این کتاب با حکایت‌نگاری آشنا می‌شوند.

«اصول بازنویسی» از زبان مهدی آذر یزدی

وقتی در سال‌های ۱۳۳۰ جریان ادبیات کودک بنا به دلیل تلاش علاقه‌مندان سرعت بیشتری گرفت، این حوزه به شدت با کمبود خواندنی برای کودک رو به رو بود. مهدی آذریزدی با اشاره به بازنویسی «قصه‌های کلیله و دمنه» منتشر شده در سال ۱۳۳۶، می‌نویسد: «آن روزها که کار گردآوری قصه‌های ایرانی را به زبان امروز برای بچه‌ها شروع کردم، در زمینه خواندنی‌های کودکان کتاب کم بود و به تدریج فراوان شد».

در دهه ۱۳۳۰ بازنویسی‌های گوناگون از منابع کهن برای کودکان و نوجوانان نوشته شد. بخش ادبیات مکتوب نام تلاش گرانی چون مهدی آذر یزدی، احسان یارشاطر، زهرا کیا را به یاد سپرده است. آثار این نویسندگان اغلب الگوی بازنویسی‌های آیندگان شد. همچنین با بررسی متن و مقدمه این بازنویس‌ها به شیوه‌های مختلف بازنویسی، می‌توان پی برد

که نمونه‌ای از مهدی آذرزیدی چنین است: «اصل کتاب کلیله و دمنه دارای صد حکایت است که بعضی از آنها برای زمان‌های قدیم خوب بوده و به کار زندگی امروز نمی‌خورد؛ ولی بعضی دیگر از قصه‌هایش همیشه خوب است و از آنها می‌توان چیزهای خوبی یاد گرفت. این بیست و پنج قصه‌ای که در کتاب حاضر دیده می‌شود، همان قصه‌های خوب کتاب کلیله و دمنه است که من سعی کرده‌ام آنها را با انشای ساده‌تر بنویسم. تا همه بچه‌ها بتوانند خودشان بخوانند و در حالی که تفریح می‌کنند، نتیجه خوب قصه‌ها را به خاطر بسپارند».

بخش دوم: هدف از فعالیت نگارشی سوم، داوری، نقد و تحلیل نوشته‌هاست که در این جلسه به شکل فردی انجام می‌شود.

نکاتی درباره ارزشیابی

ارزیابی یک اثر در دو حیطة ساختار و محتوا شکل می‌گیرد.

الف) ساختار: ساختار نوشته بر اساس معیارهای زیر ارزیابی می‌شود:

معیارهای ارزیابی:

● طبقه‌بندی موضوع نوشته

● رعایت طبقه‌بندی ذهن و نوشته

● نوشتن بند مقدمه

● نوشتن بندهای بدنه

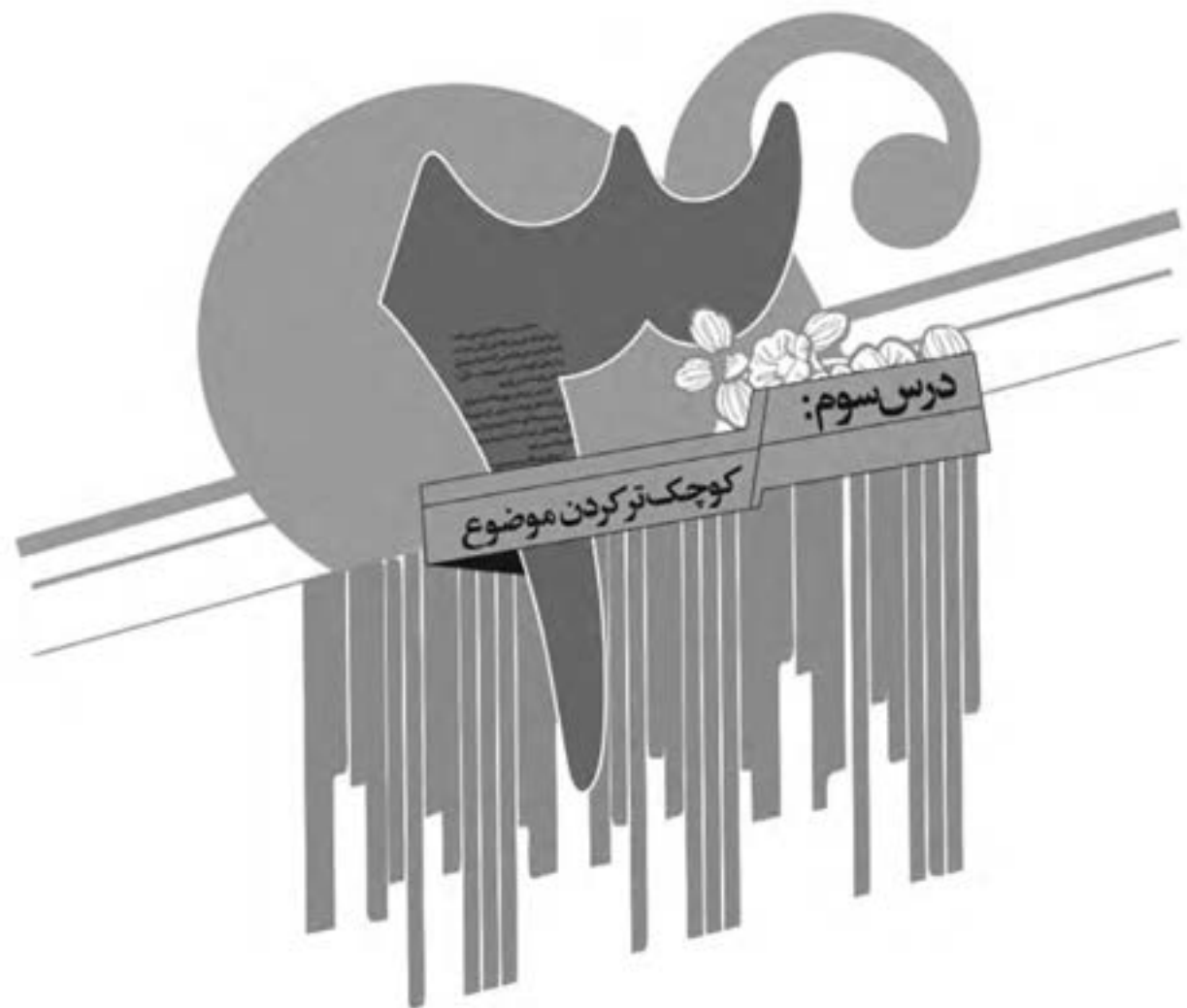
● نوشتن بند نتیجه

● پاکیزه‌نویسی

● رعایت علائم نگارشی

ب) محتوا: بخش محتوا با توجه به عناصر زبانی و پیام و مفهوم متن ارزیابی می‌شود.

در بررسی عناصر زبانی به مواردی از قبیل: کاربرد واژگان، دامنه واژگان، پیام و مفهوم متن و... توجه می‌شود.

نویسنده باید بداند
چه می خواهد بگوید و چه می خواهد بنویسد.
پس باید تواند آن را فقط در یک یا دو خط ساده بنویسد تا تواند برای
آن شاخ و برگ بسازد.

اهداف درس

- آشنایی با مهارت کوچک‌تر کردن موضوع
- تقویت مهارت شناخت ریز موضوع‌ها در متن
- تقویت علاقه و نگرش مثبت به نوشتن موضوع با توجه به ریز موضوع‌ها
- آشنایی با نمونه‌ای از کوچک کردن موضوع
- تقویت و ایجاد نگرش مثبت به ارزشیابی آثار سایر دانش‌آموزان با توجه به معیارهای ارزشیابی
- آشنایی با نکات ویرایشی (عدم مطابقت جنسیت موصوف و صفت در زبان فارسی)

■ آموزش محتوا

جلسه اول
۱- تدریس درس
۲- فعالیت نگارشی یک

تدریس درس

در درس دوم نحوه شناخت و درک عناصر اصلی و فرعی و راه‌های خرد کردن یک موضوع کلی به موضوعات ریزتر آموزش داده شده است و در درس سوم انتخاب یکی از ریزموضوعات و پرداختن به آن به عنوان موضوع اصلی مطرح شده است. در این درس مراحل تدریس به روشنی و گام به گام آمده است؛ در عین حال می‌توان برای تدریس این درس از روش بحث گروهی بهره جست. از دیگر روش‌های تدریس این درس می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- پرسش و پاسخ
- بارش فکری
- تدریس اعضای گروه
- بحث گروهی

روش بحث گروهی

روش بحث گروهی، گفت و گویی است سنجیده و منظم درباره موضوعی خاص که به دانش‌آموزان فرصت می‌دهد تا نظرها، عقاید و تجربیات خود را با دیگران در میان بگذارند و اندیشه‌های خود را با دلایل مستند بیان کنند. در این روش، آنان بیش از استفاده از کتاب یا معلم، خود به دنبال یافتن نتایج، اصول و راه‌حل‌ها هستند.

مراحل اجرای روش بحث گروهی:

انتخاب موضوع: در این مرحله ابتدا توسط معلم یک موضوع کلی برای نوشتن انتخاب می‌شود (بهتر است موضوعی انتخاب شود که قابلیت تقسیم به قسمت‌های کوچک‌تر را داشته باشد). سپس با همفکری دانش‌آموزان، موضوع به موضوعات کوچک‌تری تقسیم می‌شود. هر یک از خرده موضوع‌ها خود به عنوان یک موضوع انشا روی تابلوی کلاس نوشته می‌شود. معلم باید موضوعات و عناوین و ارتباط آنها با موضوع اصلی را در قالب کلمات و جملات صریح و روشن بیان کند. همچنین اصول و مقرراتی را که دانش‌آموزان باید رعایت کنند، به آنان گوشزد می‌کند به عنوان مثال: در جریان بحث گروهی، دانش‌آموزان

باید کاملاً به صحبت‌های دیگران گوش کنند؛ وسط حرف دیگران نپرند، با یکدیگر صحبت نکنند؛ انتظار نداشته باشند نظر آنها حتماً پذیرفته شود و ...

فراهم کردن زمینه‌های مشترک : به تعداد خرده موضوع‌ها، گروه‌هایی تشکیل می‌شود. بهتر است در صورت امکان دانش‌آموزان بر اساس علاقه‌مندی خود در گروه‌ها قرار گیرند تا بتوانند در بحث‌ها حضور فعال‌تری داشته باشند.

بیان هدف بحث : در این مرحله معلم تلاش می‌کند هدف بحث را برای دانش‌آموزان تشریح کند و فعالیت گروه‌ها بر اساس هدف ارائه شده، تنظیم شود. با نوشتن هدف (خرده موضوع‌ها که اکنون به عنوان موضوع بحث هر گروه تلقی می‌شوند) گروه‌ها از مسیر اصلی انحراف پیدا نمی‌کنند؛ جریان بحث تسهیل می‌یابد؛ انرژی گروه هدر نمی‌رود و بحث‌ها سامان یافته‌تر ادامه می‌یابد.

تعیین نحوه چیش شبکه‌های ارتباطی : ترتیب قرار گرفتن و نشستن فراگیران، در نوع ارتباط مؤثر است. بهتر است در بحث گروهی هر یک از افراد گروه وظیفه‌ای را برعهده بگیرد؛ به عنوان مثال : در یک گروه یک نفر جلسه را هدایت کند (رهبر گروه)؛ یک نفر نظرات را ثبت کند (منشی گروه) و ...

هدایت و کنترل جریان بحث : در جریان بحث، معلم تنها نقش شنونده را دارد. در پایان معلم کم‌کم وارد بحث گروه‌ها می‌شود و به سؤالات احتمالی آنان پاسخ می‌دهد و اگر لازم شود با طرح سؤالی به هدایت بحث کمک می‌کند و اگر بحث گروهی از مسیر اصلی خود خارج شده باشد، آن را کنترل می‌کند و به مسیر اصلی باز می‌گرداند. پس از انجام بحث پیرامون موضوع مشخص شده، هر یک از گروه‌ها نتیجه بحث خود را به صورت انشایی در کلاس ارائه می‌دهند یا به صورت انشا می‌نویسند. سپس هر یک از گروه‌ها انشای خود را در گروه می‌خواند.

نمونه‌ای از تبدیل موضوع به ریز موضوع‌ها : موضوع : پدربزرگ

ریز موضوع‌ها : داستان پدربزرگ / عصای پدربزرگ / ساعت شماته‌دار پدربزرگ /

خانه پدربزرگ

خانه پدر بزرگ

خانه‌ها هم مثل انسان‌ها می‌توانند روح داشته باشند. بعضی از خانه‌ها تنگ و دلگیرند و برخی مهربان و دل‌باز. بعضی عبوس و بدخلق‌اند و برخی از آنها مانند خانه پدر بزرگ‌ها و مادر بزرگ‌ها خانه امیدند.

خانه پدر بزرگ من قدیمی بود و بزرگ؛ ته یک کوچه باغ. صبح‌ها بوی نسترن و عطر یاس امین‌الدوله که از لبه دیوار خانه به کوچه سرک کشیده بود، فضای خانه را عطرآگین می‌کرد.

خانه دو طبقه بود و نمای آن با آجرهای فزاقی پوشانده شده بود. از چند پله که بالا می‌رفتی، به بهار خواب یا به قول پدر بزرگ مهتابی می‌رسیدی. اتاق‌های نشیمن در طبقه اول قرار داشت؛ تو در تو و مملو از اثاثیه. کمد‌های چوبی، قالی‌های دست‌بافت، لاله‌های قرمز روی تاقچه و...

پشت اتاق‌ها صندوق خانه بود. تاریک و پر رمز و راز. راه پله‌ها ما را به طبقه دوم می‌رساند که مهمان‌خانه بود و با پرده‌های تور و پشت پرده‌ای‌های مملو دست‌دوز مادر بزرگ آراسته شده بود.

حیاط دل‌باز بود و وسیع و درست در وسط آن، حوض بزرگ فیروزه‌ای رنگی قرار داشت که شادی کودکان ما را دوچندان می‌کرد. شب‌های تابستان پر از میوه‌های رنگارنگ می‌شد. انعکاس نور در حوض، خانه را نورافشان می‌کرد و ظهرهای تابستان محلی بود برای بازی و شیطنت‌های کودکانه مان و بوی اسپند بود که مادر بزرگ بر آتش می‌ریخت برای ما و به زیبایی تک‌تک مان را صدا می‌زد: گلابتون، شاخه نبات، مغز بادام و... و با صدایی گرم می‌خواند: «اسپند و اسپند دانه، اسپند صد و سی دانه...» آشپزخانه ته حیاط بود. بوی خوش زعفران و ادویه با عطر ریحان درمی‌آمیخت و همه را به آن سوی حیاط می‌کشاند و سرانجام سفره‌ای رنگین در اتاق پنج دری گسترده می‌شد.

خانه پدر بزرگ‌ها و مادر بزرگ‌ها همیشه خانه امید و همدلی است. (سجودی)

فعالیت نگارشی یک

هدف از این سؤال توانایی تشخیص موضوع‌های کوچک‌تر هر بند است.

جلسه دوم
۱- درست‌نویسی
۲- فعالیت نگارشی دو
۳- بخش اول فعالیت نگارشی سه

درست‌نویسی

هدف از این بخش آشنایی با شکل‌های گوناگون عدم مطابقت موصوف و صفت به زبانی ساده و در حد دانش‌آموزان است. در این بخش برای آگاهی بیشتر همکاران به چند نمونه اشاره می‌شود (آشنایی با همه این موارد به هیچ وجه برای دانش‌آموزان ضروری نیست).

عدم مطابقت موصوف و صفت

هر چند در زبان عربی، صفت از موصوف خودش پیروی می‌کند؛ اما این قاعده در زبان فارسی کاربرد ندارد؛ پس بهتر است به جای «خانم مدیره محترمه» بنویسیم «خانم مدیر محترم».

■ مؤنث آوردن کلمات در فارسی روا نیست، ولی گاهی کار از مؤنث کردن صفات نیز می‌گذرد و نه فقط صفات بلکه با استفاده ناب‌جا از تائین، مؤنث بسیاری از کلمات نیز ساخته می‌شود و در کنار نوع مذکر آنها به کار برده می‌شود؛ مانند:

کاربرد مناسب	نامناسب
جد	جده
حاجی	حاجیه
زوج	زوجه
شاعر	شاعره
والد	والده

■ یکی از رایج‌ترین اشتباهات در زبان فارسی استفاده از صفت مربوط به جنسیت است که در عربی صفت مؤنث است و فقط برای موصوف مؤنث به کار می‌رود. گاهی برخلاف دستور زبان فارسی هر صفتی برای هر موصوفی به کار برده می‌شود.

فعالیت نگارشی دو

در این بخش هدف تولید نوشتاری است. دانش‌آموزان یکی از موضوعات کلی را انتخاب می‌کنند و با توجه به آن، موضوعات کوچک تری را انتخاب و انشای خود را با توجه به ساختار مطرح شده در درس تولید می‌کنند.

فعالیت نگارشی سه

بخش اول: هدف از بخش سوم فعالیت‌های نگارشی، داوری، نقد و تحلیل نوشته‌هاست که در این جلسه به شکل کار گروهی انجام می‌شود. بدیهی است معیارهای ارزیابی هر درس نسبت به درس‌های قبل خود یک گام فراتر رفته است و قضاوت‌ها در جهت آموزه‌های درس با توجه به معیارهای جدید انجام می‌شود.

در نوشتن نقد علاوه بر رعایت معیارهای ارزیابی مطرح شده در درس، دانش‌آموزان باید به اصول اخلاقی نیز توجه داشته باشند و نوشته‌ی دوستان خود را با عدل و انصاف بررسی کنند.

مثل نویسی :

تأملی در مثل

مثل، سخن کوتاه، مشهور و زیانزد است که به جای شرح و توضیح اضافی می‌نشیند. واژه «مثل» عربی است و کلمه فارسی «داستان» و «مثل» را می‌توان به جای آن به کار بست. «ضرب المثل» ترکیب عربی است به معنای مثل زدن، در متون کهن مانند شاهنامه «داستان زدن» به کار رفته است.

● مثل، گاهی کوتاه است و در دو یا سه کلمه، خلاصه می‌شود؛ مانند (فیل و فنجان) که می‌فهماند دو چیز از جهت کوچکی و بزرگی با هم تناسب ندارند. این مثل در اصل دارای ۵ کلمه بوده (آب دادن فیل با فنجان)، معمولاً با همان دو کلمه به کار می‌رود.

● مثل، گاهی بلند است مانند «آفتابه و لوله‌نگ هر دو یک کار را می‌کنند. ولی ارزش آنها وقت گرو گذاشتن معلوم می‌شود»؛ چون لوله‌نگ از سفال ساخته شده، ارزشش از آفتابه‌ای که از مس است، کمتر است.

● مثل گاه یک عبارت ساده است و گاه یک مصراع یا یک بیت شعر است :

شتر در خواب بیند پنبه دانه گهی لپ لپ خورد گه دانه دانه

● بعضی از مثل‌ها حاصل پندهای دانایان یا پیشوایان مذهبی یا تجربه‌های زندگی مردم است. این گونه مثل‌ها را حکمت می‌نامند.

● بعضی از مثل‌ها گفتار اشخاص نامدار تاریخی یا عادی است که به حسب کاربرد به‌جا و مناسب، مشهور شده است.

● بسیاری از مثل‌ها نتیجه داستانی است؛ خواه حقیقی یا افسانه‌ای.

● بعضی از مثل‌ها از یک قطعه شعر معروف گرفته شده است مانند، «از ماست که بر ماست»، که برگرفته از شعر معروف ناصر خسرو است. توجه: درست به کار بردن مثل هم یک مهارت است. اگر در جای نامناسب گفته شود یا با موضوعی که در میان است، مطابق نباشد؛ ممکن است صورت «متلک» به خود گیرد.

(آذریزی، ۱۳۴۶، قصه‌های تازه از کتاب‌های کهن)

هدف ما از آوردن مثل، در کتاب، این است که از ظرفیت محتوایی و خوش نشینی مثل‌ها بر ذهن و زبان، برای تقویت نوشتن بهره بگیریم. مثل‌ها اگر چه به ظاهر کوتاه و کوچک‌اند؛ اما از دید گستره معنایی بسیار پرمایه و فربه‌اند و ذهن و زبان را سیراب و مایه‌ور می‌سازند.

در مثل‌نویسی، میدان ذهن برای خلق معنا و خوانش‌های تازه باز است و دانش‌آموزان می‌توانند به فراخور توانایی‌های ادراکی خود دست به بازآفرینی بزنند و با بهانه قراردادن مثل‌ها به شاخ و برگ سخن بیفزایند. بازآفرینی در فرهنگ معین به معنای «دوباره آفریدن چیزی» آورده شده است.

آثار باز آفرینی شده به آثاری می‌گویند که با الهام از متون کهن، دوباره از سوی نویسنده‌ای دیگر باز تولید و خلق می‌شود. در باز آفرینی می‌توان با افزودن شاخ و برگ به اصل موضوع در محتوا و مفهوم دخل و تصرف کرد و اثری جدید خلق کرد که با اثر اولیه متفاوت باشد.

یکی از تأثیرات مهم و اساسی بازنویسی، جلوگیری از انقطاع فرهنگی نسل‌هاست که می‌تواند پل رابطی باشد بین فرهنگ کهن و فرهنگ امروز یک ملت.

فرق بازنویسی با باز آفرینی:

بازنویسی مثل تعمیرات جزئی یک ساختمان و تغییر نمای ظاهری آن است. نوعی دوباره‌نویسی به قصد ساده‌سازی و امروزی کردن زبان آن متن است. در بازنویسی از تخیل و خلاقیت استفاده نمی‌شود؛ بلکه وفاداری به اصل نوشته مهم است؛ اما باز آفرینی، تغییرات

کلی در پیکره و طرح و نقشه یک ساختمان است که چه بسا نقشه ساختمان و کیفیت چارچوب اولیه اثر به هم می خورد. بازآفرینی عرصه خلاقیت و میدان تخیل است که باعث خلق اثر تازه‌ای می شود. در بازنویسی، مضمون متن قدیم حفظ می شود؛ تغییرات در جابه‌جایی حوادث و الفاظ و ترکیب‌ها انجام می گیرد. اصول زبان فارسی حفظ و از شکسته‌نویسی پرهیز می شود.

در حکایت نگاری، گسترش به قصد بازنویسی انجام می شود؛ ولی در مثل‌نویسی، گسترش نوشته با هدف بازآفرینی و رسیدن به تولید جدید صورت می گیرد. به بیان دیگر، از نظر سطح دشواری و از منظر ارزش‌گذاری، مثل‌نویسی ارزش بیشتری دارد؛ چون با آفرینش و خلاقیت همراه است؛ اما حکایت‌نگاری بیشتر بر تقلید و حفظ همان چارچوب اصلی استوار است.

بخش دوم: هدف از فعالیت نگارشی سوم، داوری، نقد و تحلیل نوشته‌هاست که در این جلسه به شکل فردی انجام می شود.

نکاتی پیرامون بررسی و نقد

ارزشیابی و نقد دیگران توانایی‌های ارزشمندی را در دانش‌آموزان ایجاد می کند؛ به شرط آن که هدف اصلی از نقد و شرایط نقد برای آنان روشن شده باشد. موارد زیر نکاتی است که در شفاف‌سازی این مسئله کارگشاست.

به جای آراستن عیوب و کتمان زشتی‌ها و پرده‌پوشی بر نارسایی‌ها، باید آنها را گفت و شنید و در برطرف ساختنش کوشید.

نقد از همین جاست که قیمت و قداست می‌یابد و برای بعضی‌ها یادآوری، یک وظیفه می‌شود و برای بعضی توجه به نقدها یک فضیلت اخلاقی به حساب می‌آید.

وقتی نقد، مایه کمال‌اندیشی است، نقدپذیری نیز موجب رشد و کمال است.

همچنین نقدناپذیری، نشانه نوعی غرور و تکبر است.

انتقاد درست آن است که ضمن تأکید بر نقاط قوت، به نقاط ضعف اثر

نیز اشاره کند.

نکاتی درباره ارزشیابی

ارزیابی یک اثر در دو حیطه ساختار و محتوا شکل می‌گیرد.

الف) ساختار : ساختار نوشته بر اساس معیارهای زیر ارزیابی می‌شود :

معیارهای ارزیابی :

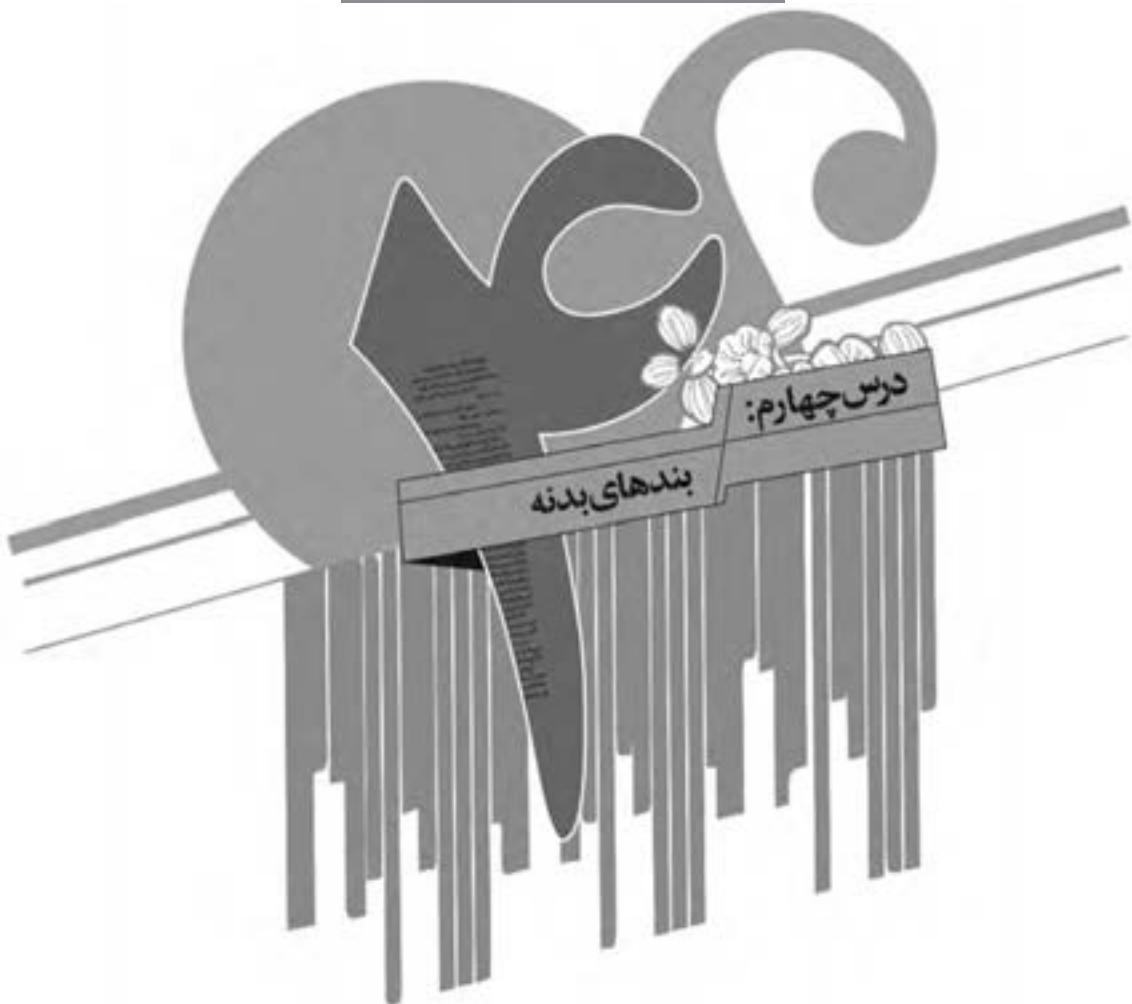
- کوچک کردن موضوع نوشته
- رعایت طبقه بندی ذهن و نوشته (نوشتن بند مقدمه، نوشتن بندهای بدنه و بند نتیجه)
- پاکیزه نویسی
- رعایت علائم نگارشی
- درست نویسی

ب) محتوا : بخش محتوا با توجه به عناصر زبانی و پیام و مفهوم متن ارزیابی

می‌شود.

در بررسی عناصر زبانی به مواردی از قبیل : کاربرد واژگان، دامنه واژگان، پیام و

مفهوم متن و... توجه می‌شود.

می‌گویند: نوشتن سختی بایی دارد

اما،

هیچگاه از رنج واقعی خلاص نخواهیم شد؛ زیرا

«آکاهی خاستگاه رنج است.»

اهداف درس

● شناخت موضوع، جملهٔ موضوع، جمله‌های تکمیلی در یک

بند

● آشنایی با ساختار یک بند

● شناخت جمله‌های تقویت‌کننده

● ایجاد توانایی تولید بندهایی با رعایت جملهٔ موضوع و جمله‌های

کامل‌کننده

● شناخت نحوهٔ صحیح کاربرد کلمات پرسشی

● تقویت سواد دیداری

● تقویت علاقه و نگرش مثبت به درک تصویر

■ آموزش محتوا

جلسهٔ اوّل
۱- تدریس درس
۲- فعالیت نگارشی یک

تدریس درس

مفهوم کلیدی این درس آشنایی با ساختار یک بند؛ شناخت موضوع، جمله موضوع و جمله‌های تکمیلی و تقویت کننده در یک بند است. در توضیح جمله‌های تقویت کننده می‌توان گفت:

در یک بند به جز جمله موضوع، جمله‌های دیگری نیز وجود دارد که به طریقی ایده‌های موجود در جمله موضوع را تأیید و تقویت می‌کند. همه این جملات باید درباره موضوع و در واقع مرتبط با جمله موضوع باشند.

گاهی بعضی از جملات به طور مستقیم درباره جمله تقویت کننده قبلی اند. در صورتی که ایده اصلی در جمله موضوع آمده باشد و تمام جملات تقویت کننده در فهماندن ایده اصلی به خواننده کمک کرده باشند، می‌توان گفت که بند منسجم است.

برای آموزش محتوای این درس، روش‌های زیر، مناسب است:

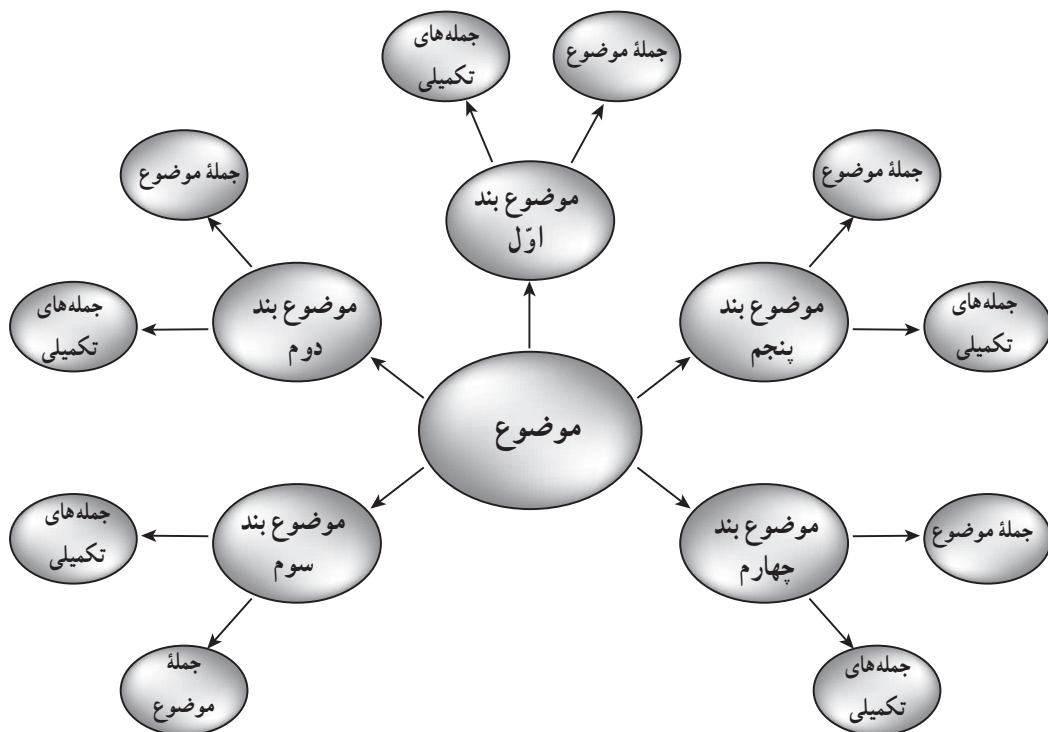
- روش پرسش و پاسخ
- روش بارش فکری
- شیوه نیلوفر آبی

شرح شیوه نیلوفر آبی

این روش با الهام از شکل شکوفه نیلوفر آبی طراحی شده است و در آن روند شکل‌گیری ایده‌های جدید در اطراف اندیشه‌های هسته‌ای است و گسترش اندیشه‌ها از هسته به سوی حاشیه پیش می‌رود. گلبرگ‌های نیلوفر آبی به دور یک هسته مرکزی خوشه می‌زنند و از آن نقطه گسترش می‌یابند. طراح روش نیلوفر آبی، «ژیاسوآماتسو مورا» است. — در این روش ابتدا مسئله یا موضوع اصلی در مرکز نمودار «شکوفه نیلوفر آبی» نوشته می‌شود در اینجا منظور از موضوع و یا ایده اصلی همان موضوع انشا است.

– در ادامه دانش آموزان ایده‌های خود را درباره موضوع که در هسته شکوفه نیلوفر آبی قرار گرفته است، در گلبرگ‌های اطراف می‌نویسند (موضوع بند اول تا پنجم).

– هر یک از ایده‌های چندگانه می‌تواند مرکزی جدید برای ارائه ایده‌های جدیدتر باشد.
 – هر چقدر این روند بیشتر تکرار شود و در واقع ایده‌های جدید را از دل ایده‌های گذشته استخراج کنیم، امکان دست یافتن به ایده‌های کارآمدتر افزایش می‌یابد و در نهایت نیز ایده‌هایی که خلاقانه و کارآمد تشخیص داده شوند، ارزیابی می‌شوند و درباره آنها بحث می‌شود.

فعالیت نگارشی یک

هدف از این سؤال توانایی تشخیص جمله موضوع و جمله‌های کامل کننده است. جمله موضوع: سخن گفتن در برابر جمع، برای خیلی‌ها با هیجان و هراس، همراه است.

جمله‌های کامل کننده: ریشه این هیجان و هراس، در دوران کودکی این افراد، نهفته است. این هیجان و هراس، با آنها به دنیا نیامده است. این گونه، یادگرفته‌اند یا از دیگران به آنها منتقل شده است. روان‌شناسان می‌گویند: «تمام مشکلات در بزرگسالی، به دوران کودکی برمی‌گردد». اگر این سخن روان‌شناسان درست باشد، پس هیجان و هراس، از سخن گفتن در برابر جمع هم، به تربیت و آموزش دوران کودکی ما برمی‌گردد.

جلسه دوم
۱- درست‌نویسی
۲- فعالیت نگارشی دو
۳- بخش اول فعالیت نگارشی سه

درست‌نویسی

زبان عربی بیش از هر زبانی بر زبان فارسی تأثیر گذاشته‌است و بسیاری از واژگان و تعبیر عربی در فارسی به کار می‌روند. به کار بردن قواعد و علامت‌های عربی برای کلمه‌های فارسی درست نیست.

در زبان عربی علامت «یت» برای ساختن مصدر قراردادی از اسم یا صفت یا ضمیر به کار برده می‌شود، مانند هویت و انسانیت. این کلمات در زبان عربی کاربرد دارند و درست‌اند؛ ولی به کار بردن این علامت با کلمه‌های فارسی نارواست. بهتر است به جای «یت» در پایان این واژه‌ها، از «ی» مصدری بهره ببریم؛ مانند: خوبی به جای خوبیت.

نمونه‌های غیر معیار	کاربرد معیار
خوبیت ندارد...	کار خوبی نیست...
دوئیت آنان باعث شکستشان شد.	دوگانگی آنان باعث شکستشان شد.
انقلاب به رهبریت امام خمینی پیروز شد.	انقلاب به رهبری امام خمینی پیروز شد.

فعالیت نگارشی دو

در این بخش هدف تولید نوشتاری است. دانش‌آموزان نوشته خود را با توجه به جمله موضوع و جمله‌های کامل کننده تولید می‌کنند.

زیان‌های بی‌سوادی

بی‌سوادی یکی از مشکلات اجتماعی است که معمولاً با فقر، بیکاری و مشکل بهداشتی همراه می‌شود. بی‌سوادی موجب کاهش توانایی فرد در زندگی شخصی می‌شود. این مسئله یک مشکل کاملاً شخصی است؛ اما در واقع بر کل جامعه تأثیر می‌گذارد و توانایی‌های جامعه را محدود می‌کند.

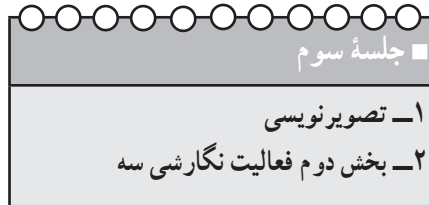
جمله موضوع: بی‌سوادی یکی از مشکلات اجتماعی است که معمولاً با فقر، بیکاری و مشکل بهداشتی همراه می‌شود.

جمله‌های کامل‌کننده: بی‌سوادی یکی از مشکلات اجتماعی است که معمولاً با فقر،

بیکاری و مشکل بهداشتی همراه می‌شود. بی‌سوادی موجب کاهش توانایی فرد در زندگی شخصی می‌شود. این مسئله یک مشکل کاملاً شخصی است؛ اما در واقع بر کل جامعه تأثیر می‌گذارد و توانایی‌های جامعه را محدود می‌کند.

فعالیت نگارشی سه

بخش اوّل: هدف از بخش سوم فعالیت‌های نگارشی، داوری، نقد و تحلیل نوشته‌هاست که در این جلسه به شکل کار گروهی انجام می‌شود.

تصویر نویسی

هدف از این بخش، افزایش قدرت شناخت پدیده‌ها و آشنایی با شباهت‌ها و تفاوت‌های جزئی میان آنهاست تا درک روابط بین اجزا و عناصر تصویر و همچنین ارتباط کل تصویر با اجزای آن آسان شود. این دقت و ریزنگری در عین حال، همراه با خلاقیت و توانایی تولید واژگان متناسب با موضوع و فضای تصویری است.

افزایش توانایی بیان استنباط شخصی بدون محدودیت و در زیر چتری از معیارهای از پیش آموخته و همچنین بالا بردن اعتماد به نفس دانش‌آموزان در بیان و ابراز نظرات شخصی خود پیرامون یک اثر، مسئله دیگری است که در این تمرین باید بدان توجه داشته باشیم.

انشای توصیفی یا وصفی: ساده‌ترین نوع انشا، انشای توصیفی است. در اینجا خواست ما از انشای توصیفی، تبدیل دیده‌ها و گزارش نتیجه مشاهدات در قالب نوشته است. دانش‌آموز به توصیف چیزهایی که در اطراف خود می‌بیند، می‌پردازد. در این نوع توصیف باید به همه جوانب موضوع پرداخته شود. برای توصیف خوب، دانش‌آموزان باید چشم بینا و گوش شنوا داشته باشند و آنچه را مشاهده می‌کنند. به دقت به ذهن بسپارند و یادداشت کنند و مراقب باشند که چیزی از قلم نیفتد. به گونه‌ای بنویسند که خواننده، موضوع وصف شده را آن‌گونه که هست در

مقابل چشمان خود، مجسم کند و خویشتن را مقابل آن ببیند. در تمرین تصویرنویسی، هر چه دانش‌آموزان توصیف دقیق‌تر و ملموس‌تری داشته باشند، دوستانشان بهتر می‌توانند موضوع انشای آنها را تشخیص دهند.

بخش دوم : هدف از فعالیت نگارشی سوم، داوری، نقد و تحلیل نوشته‌هاست که در هر درس سنجه‌هایی بر آن افزوده می‌شود. توجه به نداشتن غلط‌های املائی از معیارهای مهمی است که در این بخش باید به آن توجه شود (اهمیت ارتباط افقی بین درس‌های املا و انشا).

نکاتی درباره ارزشیابی

ارزیابی یک اثر در دو حیطه ساختار و محتوا شکل می‌گیرد.

الف) ساختار : ساختار نوشته بر اساس معیارهای زیر ارزیابی می‌شود :

معیارهای ارزیابی :

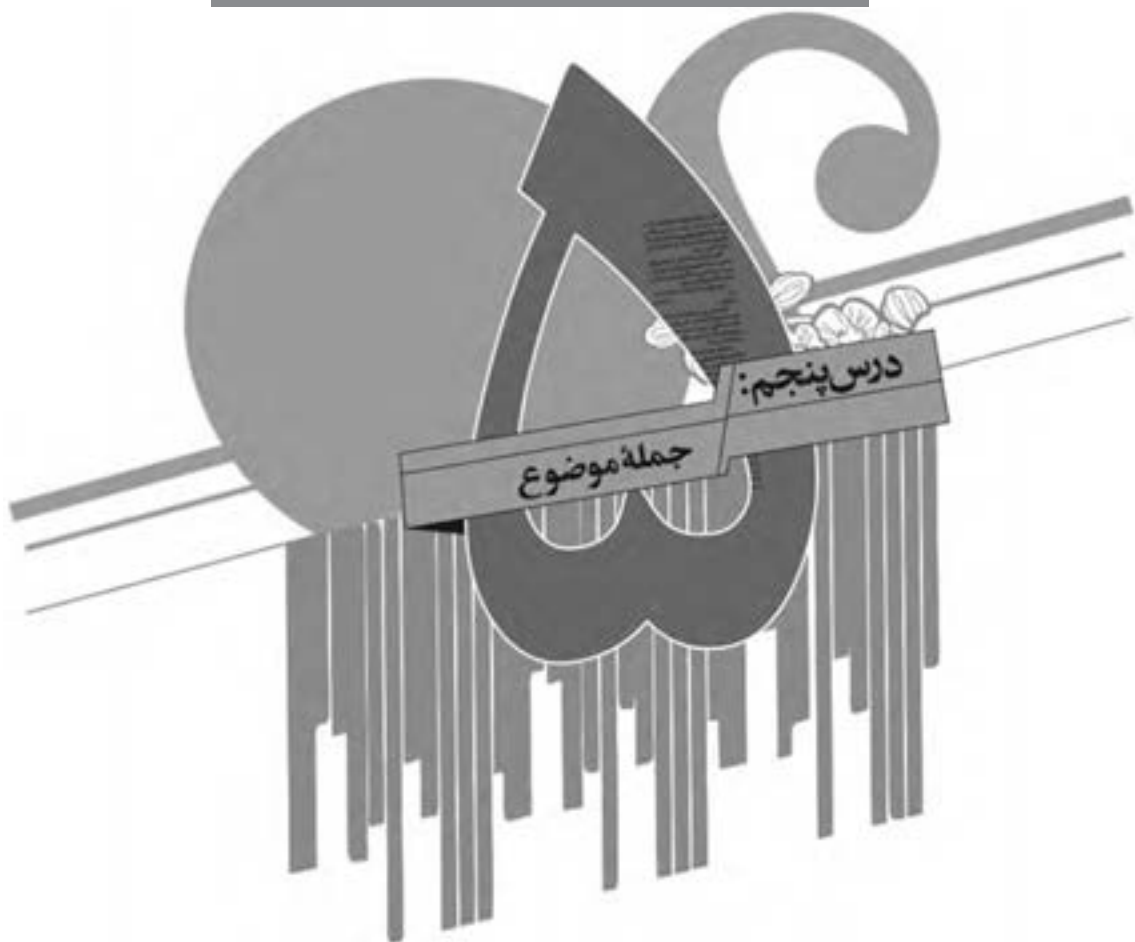
- داشتن چند بند
- داشتن چند جمله در هر بند
- داشتن جمله موضوع در هر بند
- داشتن چند جمله تکمیل‌کننده در هر بند
- ارتباط و نظم بین جمله موضوع و جمله‌های تکمیل‌کننده
- پاکیزه‌نویسی
- رعایت علائم نگارشی
- رعایت نکات درست‌نویسی
- نداشتن غلط‌های املائی

ب) محتوا : بخش محتوا با توجه به عناصر زبانی و پیام و مفهوم متن ارزیابی

می‌شود.

در بررسی عناصر زبانی مواردی از قبیل : کاربرد واژگان، دامنه واژگان، پیام و مفهوم

متن و ... مورد توجه قرار می‌گیرد.

آنچه را که انسان می خواهد بیان کند،
باید متنی دراز و بادقت فراوان نگاه کند تا بتواند جنبه ای
از آن را بیاید که پیش از آن به وسیله کسی
گفته نشده است.

اهداف درس

- آشنایی با اهمیت جمله موضوع
- تقویت توانایی تشخیص جمله موضوع در یک بند
- تقویت مهارت تولید بندهایی با رعایت جمله موضوع و جمله‌های تکمیل کننده
- تقویت علاقه و نگرش مثبت به پاکیزه‌نویسی
- تقویت علاقه و نگرش مثبت نسبت به خوش خطی و نداشتن غلط املائی
- آشنایی با نکات ویرایشی پیرامون کاربرد صحیح قیدها
- توانایی اظهار نظر درباره نوشته سایر دانش آموزان
- تشخیص یک نوشته مطلوب از یک نوشته غیرمطلوب
- توانایی ابراز باورها، احساسات و اندیشه درباره یک اثر
- توانایی درک عناصر یک تصویر.

■ آموزش محتوا

جلسه اول
۱- تدریس درس
۲- فعالیت نگارشی یک

تدریس درس

مفهوم کلیدی این درس، جمله موضوع است. معمولاً اولین جمله هر بند، جمله موضوع نامیده می‌شود. گاهی ممکن است که یک بند اصلاً جمله موضوع نداشته باشد. در این صورت، جمله موضوع در بند نهفته است. اگر ما به جمله موضوع توجه نکنیم، ممکن است نکته‌ای را که نویسنده سعی دارد مطرح کند، از دست بدهیم. آسان‌ترین روش سازماندهی یک بند، قرار دادن جمله موضوع در ابتدای بند است.

جمله موضوع = موضوع + عبارت محدودکننده

عبارت محدودکننده می‌تواند یک کلمه یا یک عبارت کلیدی باشد که گاهی به آن عبارات کنترل‌کننده نیز می‌گویند.

(از جمله تا پاراگراف، نجفی)

برای آموزش محتوای این درس، روش‌های زیر، مناسب است:

- روش بارش فکری
- روش کارایی گروه
- روش پرسش و پاسخ
- روش کاج

روش کاج

این روش از سه کلمه: کاستن، افزودن و جالب بودن، تشکیل شده است. یکی از ارزش‌های این روش آن است که دانش‌آموزان را وادار می‌سازد تا دقایقی برخلاف قالب‌های ذهنی قبلی خود فکر کنند و به مرور نسبت به قالب‌های ذهنی خود آگاه‌تر و مسلط‌تر شوند.

روش کار چنین است:

- ابتدا دانش‌آموز توجهش را به نکات مثبت موضوع جلب می‌کند و نکات مثبت را ثبت می‌کند.

● در مرحله بعد به نکات منفی آن می پردازد و به جنبه های چالش برانگیز آن می اندیشد و آنها را ثبت می کند.

● نهایتاً توجه خود را به نکات جالب و تازه آن که نه مثبت است و نه منفی، معطوف می کند. برای یافتن نکات جالب کافی است که جمله «چقدر جالب می شود اگر...» را کامل کند.

● برای نوشتن یک بند درباره «تیم فوتبال کلاس ما» که در فعالیت نگارشی شماره دو آمده، می توان از این روش بهره جست.

● ابتدا دانش آموزان موضوع بند را می نویسند «تیم فوتبال کلاس ما».

● سپس فهرستی از نکات مثبت تیم خود و اعضای آن تهیه می کنند.

● در مرحله بعد به نقاط ضعف و اشکال های تیم خود توجه می کنند.

● در نهایت به نکات جالب فکر می کنند. چقدر جالب می شود اگر...

● هر یک از موارد ذکر شده بالا جمله موضوع اند. حالا با جمع بندی آنها دانش آموز یک بند درباره تیم فوتبال کلاس ما می نویسد، در حالی که با نگاهی چند بعدی به آن نگریسته است و تمام زوایای آن را در نظر گرفته است.

از مزایای این روش پرورش ذهن چند بعدی و فاصله گرفتن از ذهن هایی با مسیرهای خطی است.

(خلاقیت و نوآوری، آفای فیشانی)

فعالیت های نگارشی یک

هدف از این سؤال توانایی تشخیص موضوع بند و جمله موضوع است.

جلسه دوم	
۱-	درست نویسی
۲-	فعالیت نگارشی دو
۳-	بخش اول فعالیت نگارشی سه

درست نویسی

هدف از این بخش، شناسایی کاربرد صحیح قید و رعایت تناسب مفهوم جمله با آن است. یعنی اگر در بخشی از جمله، عبارتی بیانگر مفهوم تردید و گمان است، نباید پس از آن، کلماتی را بیاوریم که بر قطع و یقین انجام کاری دلالت دارند. اجزا و پاره‌های کلام باید تقویت کننده هم باشند. مثلاً به جمله زیر توجه کنید:

— امروز احتمال دارد، حتماً باران بیاید.

در این نمونه، بخش اول، بیانگر گمان و احتمال است؛ اما بخش دوم، با تأکید و حتمی بودن بارش باران همراه است. کاربرد چنین جمله‌هایی درست نیست و پیام روشنی ندارد. قید انواعی دارد و کاربرد برخی از این قیدها به صورت هم زمان معنای جمله را تغییر می‌دهد. قید تردید و قید تأکید از این گونه‌اند و کاربرد این دو قید به صورت هم زمان روا نیست.

قید شک و تردید مانند: شاید، گویی، مثل این که، احتمالاً امکان دارد و

قید تصدیق و تأکید مانند: آری، یقیناً، البته، بی شک، به درستی، حتماً و

فعالیت نگارشی دو

در این بخش هدف تولید نوشتاری است. دانش‌آموزان باید در نوشتن بند به ارتباط جمله موضوع با جمله‌های بعدی توجه داشته باشند.

فعالیت نگارشی سه

بخش اول: هدف از فعالیت نگارشی سوم، داوری، نقد و تحلیل نوشته‌هاست که در این جلسه به صورت گروهی انجام می‌شود.

جلسه سوم
۱- حکایت نگاری
۲- بخش دوم فعالیت نگارشی سه

حکایت‌نگاری: یکی از اهداف این فعالیت، توانایی برقراری ارتباط مستقیم با

متون برای پرورش مهارت نوشتن است. زیرا خوب خواندن، کلید خوب نوشتن است. حکایت‌نگاری، افزون بر این که تمرین ساده‌نویسی را فراهم می‌سازد، مجال است برای تقویت علاقه به کتاب و برانگیختن شوق مطالعه و پرورش روحیه کتاب‌خوانی.

بازخوانی و گسترش معانی و مفاهیم موجود در یک حکایت با حفظ پیکره اصلی آن، از گام‌های مهم این تمرین است. حکایت‌ها در این بخش، به واقع، بهانه‌هایی برای تمرین و دست‌ورزی در نوشتن و ساده نوشتن است. برخی از اهداف آموزشی موردنظر، در پی، می‌آید:

– خوانش متن

– پرورش دقت در خوانده‌ها

– تأمل در متن‌ها

– تقویت سواد ادراکی

– کسب توانایی در ساده‌نویسی

– توانایی گسترش متون از راه ساده‌نویسی

بخش دوم: هدف از بخش سوم فعالیت‌های نگارشی، داوری، نقد و تحلیل

نوشته‌هاست.

در این درس سنجه خوش خطی نیز به معیارهای قبلی اضافه شده است. باید مراقب بود که در بررسی خط، دانش‌آموزانی که خط خوشی ندارند، به لحاظ روانی آسیب نبینند و پیشرفت خط آنان با خط قبلی خودشان مقایسه شود، نه با سایر دانش‌آموزان.

نکاتی درباره ارزشیابی

ارزیابی یک اثر در دو حیطة ساختار و محتوا شکل می‌گیرد.

الف) ساختار: ساختار نوشته براساس معیارهای زیر ارزیابی می‌شود:

معیارهای ارزیابی:

● داشتن چند بند در نوشته

- داشتن چند جمله در هر بند
 - داشتن جملهٔ موضوع در هر بند
 - داشتن چند جملهٔ تکمیل کننده در هر بند
 - ارتباط و نظم بین جملهٔ موضوع و جمله‌های تکمیل کننده
 - پاکیزه‌نویسی
 - رعایت علائم نگارشی
 - درست‌نویسی
 - نداشتن غلط‌املائی
 - خوش خط بودن
- (ب) محتوا : بخش محتوا با توجه به عناصر زبانی و پیام و مفهوم متن ارزیابی می‌شود.
در بررسی عناصر زبانی مواردی از قبیل : کاربرد واژگان، دامنهٔ واژگان، پیام و مفهوم متن و... مورد توجه قرار می‌گیرد.

نوشتن، بزرگ‌ترین دستاورد روح
بشری به حساب می‌آید که آزادی‌اش
راد آن به بیان درمی‌آورد.

اهداف درس

- تقویت مهارت در فضا‌سازی، عینیت بخشیدن و تصویری کردن نوشته
- آشنایی کاربردی با بند مقدمه و بند نتیجه
- تقویت توانایی تشخیص بند مقدمه و بند نتیجه در یک نوشته
- تقویت علاقه و نگرش مثبت به نظم بخشی و انسجام متن
- آشنایی با شیوه بیان داستانی

■ آموزش محتوا

■ جلسه اول
۱- تدریس درس
۲- فعالیت نگارشی یک

تدریس درس

این درس به توضیح و تفسیر بند مقدمه و بند نتیجه می‌پردازد و برای جذابیت بیشتر مقدمه، به چند روش اشاره می‌کند. یکی از این روش‌ها تصویری کردن و فضاسازی نوشته است.

منظور از «تصویری کردن و فضاسازی نوشته» چیست؟

منظور از تصویری کردن نوشته یعنی توصیف روشن و عینی وقایع و فضا سازی شامل : زمان، مکان، بافت و ساخت محلّ مورد نظر و جوّ یا محیطی که قرار است موضوع در آن شکل بگیرد. یک فضا سازی مناسب می‌تواند مخاطب را در طول داستان پیش ببرد و وی را با محیط مأنوس کند. از دانش آموزان بخواهید چشمان خود را ببندند و شخصیت‌ها را در مکان‌هایی مانند بیابان، جنگل، اعماق دریا، مترو و... قرار بدهند و تمام جزئیات این مکان‌ها را مد نظر داشته باشند.

از همان ابتدای اثر باید مکانی که شخصیت‌ها قرار است در آنجا (و یا آنجاها) ایفای نقش کنند، برای خواننده شناخته شده باشد.

برای آموزش محتوای این درس، روش‌های زیر، مناسب است :

- پرسش و پاسخ
- بارش فکری
- کارایی گروه

روش تدریس کارایی گروه

- متن درس توسط دانش‌آموزان صامت خوانی می‌شود.
- دانش‌آموزان گروه‌بندی می‌شوند و نیمی از گروه‌ها ویژگی‌های بند مقدمه و نیمی دیگر ویژگی‌های بند نتیجه را بررسی می‌کنند.
- معلّم از هر یک از گروه‌ها می‌خواهد که یکی از ویژگی‌ها را بیان کنند. در صورت کامل نبودن پاسخ‌ها موارد لازم را به آن می‌افزاید.
- سپس برگه پرسش‌نامه را بین دانش‌آموزان توزیع می‌کند.

مفهوم	بند مقدمه	بند نتیجه	پاسخ انفرادی	پاسخ گروهی
– اندیشه اصلی نویسنده را بیان می‌کند.				
– خلاصه بندهای دیگر در آن نوشته می‌شود.				
– در ابتدای نوشته می‌آید.				
– با همراه شدن یک سؤال، خواننده را به تأمل و تفکر وامی‌دارد.				
– فرودگاه ذهن نویسنده است.				
– خواننده با خواندن آن به فضای حاکم بر نوشته پی می‌برد.				
– به پرسش‌های اساسی ذهن خواننده پاسخ می‌دهد.				
– نشان دهنده نقشه کلی نوشتن است.				
– در انتهای نوشته می‌آید.				
– نسبت به بندهای دیگر از ساختار آزادتری برخوردار است.				

- دانش‌آموزان به سؤالات در بخش انفرادی بر گه، پاسخ می‌دهند.
- در مرحله بعد معلم فرصتی را ایجاد می‌کند که آنان پاسخ‌های گروه را نیز بشنوند و بخش پاسخ گروهی را پر کنند.
- معلم پاسخ‌های صحیح را روی تابلو نشان می‌دهد.
- هر دانش‌آموز پاسخ‌های انفرادی و گروهی خود را ارزیابی می‌کند و جداگانه نمره می‌دهد.
- تفاوت میان نمره انفرادی و نمره گروهی کارایی گروه بر دانش‌آموز را مشخص می‌کند.

فعالیت‌های نگارشی یک

هدف از این سؤال توانایی تشخیص بند مقدمه و بند نتیجه است.

● پس کتاب را باید ارج نهاد و دوست داشت. بزرگ پنداشت و در پیشگاهش سر تعظیم فرود آورد. هیچ چیز نمی‌تواند از قدر کتاب بکاهد؛ زیرا کتاب، همیشه گنج خانهٔ پرگهر است و در نظر مردمان خردمند، ارجمند و عزیز است.

بند نتیجه

● واژهٔ «ترافیک» در روستاهایی که کوچه‌هایشان به بی‌نهایت دشت‌ها گشوده می‌شود، کاملاً بی‌معناست. در شهرهای کوچک، تا حدودی معنای دهد و در کلان‌شهرها معنایی سخت، تودرتو، پیچیده و گره خورده، دارد.

بند مقدمه

● ما به زمین، زیاد نگاه کرده‌ایم. زمین، همین است که می‌بینیم: کوه، دشت، دریا و ساختمان، درخت و از این جور چیزهاست؛ اما دیدن زمین از روی کرهٔ ماه، چیز دیگری است.

■ جلسهٔ دوم	
۱-	درست‌نویسی
۲-	فعالیت نگارشی دو
۳-	بخش اوّل فعالیت نگارشی سه

درست‌نویسی

هدف از این بخش آشنایی با کاربرد صحیح نشانه‌های جمع در زبان فارسی است. به کار بردن علامت‌های جمع عربی با کلمه‌های عربی اشکال ندارد؛ اما به کار بردن آنها با اسم‌های فارسی درست نیست، مانند: سفارشات، گزارشات، پیشنهادات، گرایشات و...

کاربرد معیار	نمونه‌های غیر معیار
برخی از <u>حشره‌های</u> این منطقه خطرناک اند.	برخی از <u>حشرات</u> این منطقه خطرناک اند.
این گونه <u>اقدام‌ها</u> می‌تواند راهگشا باشد.	این گونه <u>اقدامات</u> می‌تواند راهگشا باشد.
سخنران <u>انتقادهای</u> زیادی از چگونگی برگزاری مراسم کرد.	سخنران <u>انتقادات</u> زیادی از چگونگی برگزاری مراسم کرد.

نکته: گاهی علامت «ات» به میانجی «ج» اضافه می‌شود که بر نوع دلالت دارد و نباید آن را به عنوان جمع به کار برد. مانند: سبزیجات (انواع سبزی)، شیرینیجات (انواع شیرینی)، نوشته‌جات (انواع نوشته) و ترشیجات (انواع ترشی).

فعالیت نگارشی دو

در این بخش هدف تولید نوشتاری است. دانش‌آموزان باید یکی از موضوع‌ها را انتخاب کنند و یک بند مقدمه و یک بند نتیجه درباره آن بنویسند. همکاران توجه داشته باشند که در این بخش حتماً دانش‌آموزان بندهای ذکر شده را بنویسند و از نوشتن انشای کامل در این قسمت پرهیز کنند (به جهت تعمیق بخشیدن به توانایی تولید مجزای بند مقدمه و بند نتیجه).

فعالیت نگارشی سه

بخش اول: هدف از بخش سوم فعالیت‌های نگارشی، داوری، نقد و تحلیل نوشته‌هاست.

جلسه سوم
۱- مثل نویسی
۲- بخش دوم فعالیت نگارشی سه

مثل نویسی : مثل‌ها افزون بر آنچه تاکنون گفتیم، دو ویژگی آشکار دارند :

الف) پُرمایگی معنایی

ب) تصویری بودن محتوا

پُرمایگی معنایی به ذهن دانش‌آموزان این قدرت را می‌بخشد که به سادگی بتوانند به کمک این ظرفیت، دست به آفرینش معنای تازه بزنند و بازآفرینی کنند.

تصویری بودن محتوا هم به این معناست که بلافاصله با شنیدن این مثل، ذهن تصویر آن را در برابر چشم می‌آورد. این تصویرسازی ذهن، در حقیقت دورنمایی کلی از موضوع و داستان مثل را نشان می‌دهد و درک و فهم و برقراری ارتباط با آن را آسان می‌سازد. در مثل‌نویسی، میدان ذهن برای خلق معنا و خوانش‌های تازه باز است و دانش‌آموزان می‌توانند به فراخور ادراک خود دست به بازآفرینی بزنند و با بهانه قراردادن مثل‌ها به شاخ و برگ سخن بیفزایند.

بخش دوم : هدف از فعالیت نگارشی سوم، داوری، نقد و تحلیل نوشته‌هاست که در این جلسه به شکل فردی انجام می‌شود.

نکاتی دربارهٔ ارزشیابی

ارزیابی یک اثر در دو حیطهٔ ساختار و محتوا شکل می‌گیرد.

الف) ساختار : ساختار نوشته بر اساس معیارهای زیر ارزیابی می‌شود :

معیارهای ارزیابی مقدمه :

● فضای کلی انشا و نقشهٔ نوشتن را نشان دهد.

● جذاب و گیرا باشد.

● جمله‌ها کوتاه و رسا باشد.

● پاکیزه‌نویسی

● رعایت علائم نگارشی

● درست‌نویسی

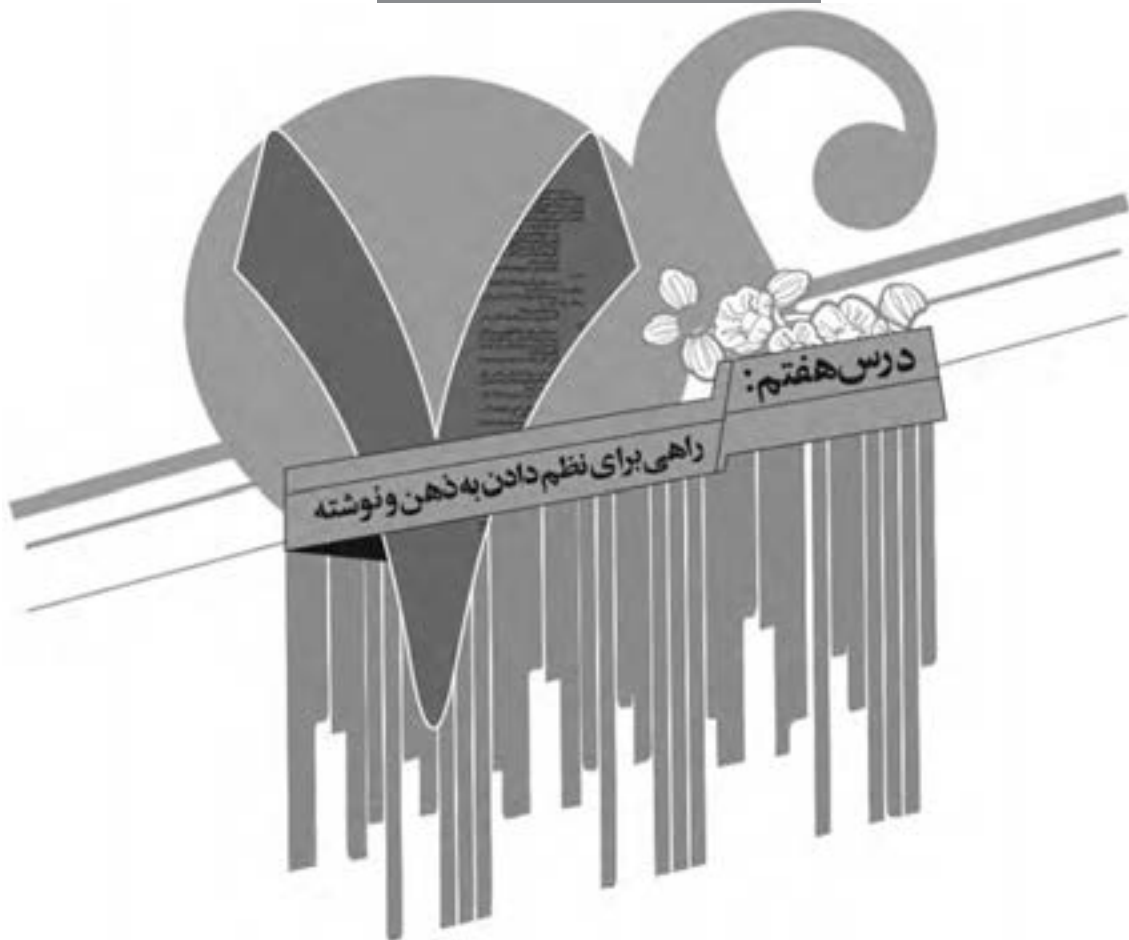
● نداشتن غلط املائی

● خوش خط بودن

معیارهای ارزیابی نتیجه :

- جمع بندی مطالب
 - پایان تأثیرگذار
 - تفکر برانگیز بودن
 - پاکیزه نویسی
 - رعایت علائم نگارشی
 - درست نویسی
 - نداشتن غلط املائی
 - خوش خط بودن
- ب) محتوا : بخش محتوا با توجه به عناصر زبانی و پیام و مفهوم متن ارزیابی می شود.
در بررسی عناصر زبانی مواردی از قبیل : کاربرد و دامنه واژگان، پیام و مفهوم متن و... مورد توجه قرار می گیرد.

نظم و سامان، نخست در کارخانه مغز
جای می‌گیرد، سپس در دنیای ذهن
خودنمایی می‌کند و در پی آن، گفتار
و نوشتار نظام مند و دیگر رفتارهای
سامان یافته، از ما پدید خواهد آمد.

اهداف درس

- آشنایی با روش‌هایی برای نظم دهی به ذهن و نوشته
- آشنایی با بازنویسی از طریق گسترش حکایت‌ها
- تقویت توانایی ارزیابی آثار (براساس ملاک‌های ارائه شده در درس)
- تقویت مهارت در طرح سؤالاتی مناسب برای تولید متن
- تقویت علاقه و نگرش مثبت به درست‌نویسی
- آشنایی کاربردی با حذف فعل (به قرینه لفظی)

■ آموزش محتوا

■ جلسهٔ اوّل
۱- تدریس درس
۲- فعالیت نگارشی یک

تدریس درس

راه‌های مختلفی برای نظم دادن به ذهن و نوشته وجود دارد، از جمله استفاده از نقشه نوشتن، طبقه‌بندی موضوع و... یکی از این راه‌ها نیز طرح سؤال پیرامون موضوع و استفاده از چارچوب پرسش و پاسخ است.

استفاده از روش طرح سؤال موجب دست‌ورزی دانش‌آموزان در تولید سؤالاتی مرتبط و مناسب و تقویت مهارت تفکر آنان می‌گردد.

برای آموزش محتوای این درس، روش‌های زیر، مناسب است:

- پرسش و پاسخ
- سؤالات تفکربرانگیز (اسکمپر)
- بارش فکری

روش تدریس بارش فکری

این روش که نام‌های مختلفی مانند بارش افکار، طوفان فکری، طوفان ذهنی و... دارد، یکی از معروفترین شیوه‌های خلاقیت است. بارش فکری یک فن گروهی است. در این روش دانش‌آموزان درباره یک موضوع ایده‌های خود را بیان می‌کنند. جلسه توسط معلم مدیریت می‌شود و یکی از دانش‌آموزان هم نظرات ارائه شده را روی تابلو یادداشت می‌کند. روش بارش فکری را اسپورن ابداع کرده است.

مراحل روش بارش فکری: برای نوشتن سرگذشت یکی از بزرگان با بهره‌گیری از روش طوفان فکری و باتوجه به چارچوب پرسش و پاسخ که در درس ذکر شده است، به ترتیب زیر عمل می‌شود:

مرحله اول: خلاقیت و تولید اندیشه

○ *آماده‌سازی: آماده‌سازی دانش‌آموزان و توضیح درباره قوانین روش بارش فکری*

○ *انتخاب موضوع: معلم، زندگی یکی از بزرگان (به‌عنوان نمونه، زندگی سردار*

حاج حسین بصیر) را در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهد.

○ **آشنایی با موضوع:** معلم خود، متن را برای دانش‌آموزان می‌خواند و یا از آنها می‌خواهد متن مورد نظر را صامت خوانی کنند.

○ **طراحی سؤال:** معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد بر اساس متنی که در اختیار دارند، سؤالاتی پیرامون موضوع مورد نظر (زندگی‌نامه حاج حسین بصیر) مطرح کنند.

○ **ثبت نظرات:** معلم یا یکی از دانش‌آموزان تمامی سؤالات مطرح شده پیرامون شخصیت انتخاب شده را روی تابلوی کلاس ثبت می‌کنند.

○ **پالایش و جمع‌بندی:** در این مرحله معلم سؤالات را پالایش و جمع‌بندی می‌کند و نظریات مشابه و نامناسب را حذف می‌کند. سپس سؤالات را با نظم خاصی، مرتب می‌کند (با توجه به ارتباط طولی، سیر طبیعی، تاریخی و منطقی رویدادها).

○ **پاسخ به سؤالات:** در گام بعدی هر یک از دانش‌آموزان به سؤالات پاسخ می‌دهند و با قرار دادن پاسخ سؤالات در کنار یکدیگر، متنی تولید می‌کنند.

○ **بازخوانی و ویرایش:** در پایان دانش‌آموزان متن تولید شده را بازخوانی، ویرایش و مرتب می‌کنند. سپس آن را برای گروه خود می‌خوانند. به انتخاب اعضای هر گروه یک متن در کلاس خوانده می‌شود.

از مزایای اصلی این روش تقویت روحیه کار گروهی است و انتقاد عمده‌ای که به آن وارد می‌شود، وقت‌گیر بودنش است.

بارش یا طوفان فکری بر دو اصل و چهار قاعده اساسی استوار است.

اصل اول — تنوع نظرات: تفکر قضاوتی در واقع؛ به معنای ارزیابی‌ها و نظرات تکمیلی نسبت به مطلبی مطرح شده است. بدین منظور بعد از جمع‌آوری تمامی پیشنهادها بررسی و ارزیابی آنها صورت می‌گیرد.

اصل دوم — کمیت: کمیت، به تدریج موجب بالا رفتن کیفیت می‌شود. یعنی هر چه تعداد پیشنهادها بیشتر شود، احتمال رسیدن به یک راه حل بهتر افزایش می‌یابد.

چهار قاعده اساسی بارش فکری:

۱ — تمرکز بر کمیت: هرچه تعداد ایده‌هایی که تولید می‌شوند، بیشتر باشد، احتمال دست یافتن به یک راه‌حل اساسی و اثربخش بیشتر و احتمال وجود پیشنهادهای مفید و

کارسازتر در بین آنها بیشتر می‌شود.

۲- پرهیز از انتقاد: اگر در مواجهه اولیه با یک ایده، به جای انتقاد

از آن، به بهبود آن فکر کنیم، یک جو مناسب برای تولید ایده‌های غیرمعمول فراهم می‌شود. لازم است تمام اعضا به این قاعده توجه و ارزیابی پیشنهاد را به آخر جلسه موکول کنند. ضمن اینکه ملاحظه تبعیض آمیز پیشنهادها نیز ممنوع است.

۳- استقبال از ایده‌های غیرمعمول: ممکن است ایده‌های غیرمعمول رویکردهای

جدیدی را به مسئله فراهم کنند و منجر به راه‌حل‌های بهتری نسبت به ایده‌های معمول شوند. این قاعده برای جرئت بخشیدن به شرکت کنندگان برای ارائه پیشنهادهایی است که به ذهن آنها خطور می‌کند.

۴- ترکیب و بهبود ایده‌ها: می‌توان با ترکیب دو ایده خوب، به ایده‌ای بهتر رسید

که از هر دو ایده قبلی کامل‌تر باشد.

اعضا می‌توانند علاوه بر ارائه پیشنهاد، نسبت به بهبود پیشنهاد خود اقدام کنند.

روش طوفان فکری این امکان را به اعضا می‌دهد که پس از شنیدن پیشنهادهای دیگران پیشنهاد اولیه بهبود داده شود. آنها همچنین می‌توانند پیشنهاد خود را با چند پیشنهاد تلفیق کنند و پیشنهاد بهتر و کامل‌تری را به دست آورند. (قدرت خلاقیت در حل مسائل، کیانی)

فعالیت نگارشی یک

هدف از این سؤال توانایی تشخیص موضوع متن و طرح پرسش‌هایی مناسب متن

است.

جلسه دوم
۱- درست‌نویسی
۲- فعالیت نگارشی دو
۳- بخش اول فعالیت نگارشی سه

درست‌نویسی

حذف فعل: فعل از ارکان اصلی جمله است و جمله بدون فعل، دارای معنی و مفهوم کامل نیست. اما در چند حالت فعل حذف می‌شود.

۱- در جمله‌های دعایی: درود بر شما (باد) خدا حافظ (باشد)

۲- به قرینه لفظی: چه درسی دارید؟ فارسی (داریم)

۳- به قرینه معنوی: از دوستت چه خبر (هست)؟

در حذف به قرینه لفظی فعل یک بار می‌آید و در جمله بعد یا قبل حذف می‌شود.

نمونه: از مکافات عمل غافل مشو گندم از گندم بروید جو ز جو (بروید)

نمونه‌ای برای حذف چند فعل بدون قرینه:

«... پس چون نگاه کرده آید، اصل ستون است و خیمه بدن به پای است و هرگه وی

سست شد و بیفتاد نه خیمه و نه طناب و نه میخ.» «تاریخ بیهقی»

در سه جمله «... نه خیمه و نه طناب و نه میخ نه خیمه و...» سه فعل «ماند» حذف

شده است.

اما اگر فعل جمله‌ها متفاوت باشد؛ نمی‌توان یکی را حذف کرد؛ فقط هنگامی می‌توان

فعل را حذف کرد که عیناً تکرار شده باشد.

بنابراین، در صورت متفاوت بودن نوع فعل‌ها، حذف از نظر اصول درست‌نویسی،

روا نیست.

فعالیت نگارشی دو

در این بخش هدف تولید نوشتاری است. دانش‌آموزان باید برای نوشتن زندگی‌نامه ابتدا

سؤالاتی را مطرح کنند و سپس با پاسخ دادن به این سؤالات، متن زندگی‌نامه را تولید کنند.

در طرح سؤالات به موارد زیر توجه شود:

– رعایت سیر منطقی سؤالات

– طرح سؤالات اساسی و جامع

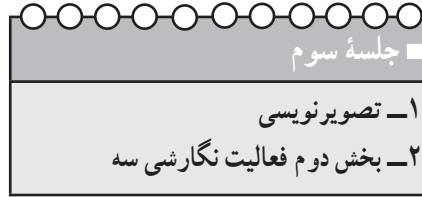
– توجه به ارتباط عمودی سؤالات

فعالیت نگارشی سه

بخش اوّل: هدف از بخش سوم فعالیت های نگارشی، داوری، نقد و تحلیل

نوشته هاست.

تصویرنویسی: اگر فرایند تصویرنویسی را از درس نخست تا اینجا پی بگیریم،

می بینیم که تصویرنویسی گام هایی را با ویژگی های زیر، پیموده است:

– آموزش از بیرون به درون و از عین به ذهن

– حرکت از ساده به دشوار

– حرکت از حس دیداری به خیال

– حرکت از تصویربینی به تصویرسازی

بنابراین، در آموزش باید به این نکته توجه داشته باشیم که تصویرنویسی در این درس،

سطح دشواری عمیق تری دارد و دانش آموزان را از مرحله دیدن تصاویر محسوس به خلق

تصویر در ذهن و بهره گیری از تخیل فرا می برد و مهم تر از همه اینها، توصیف، تصاویر

ساخته در ذهن و تخیلی است که باید در قالب نوشته، نمایان شود.

در این روش دانش آموز به انتخاب خود با بهره گیری از قدرت تخیل، تصویرهایی را

در ذهن می سازد و یکی از آنها را برمیگزیند و دریافت ها و استنباط شخصی خود را بدون

هیچ گونه محدودیتی بیان می کند.

هدف از این فعالیت تقویت قدرت تخیل و همچنین دست ورزی در توصیف جزئیات

تصویر ذهنی است.

بخش دوم: هدف از فعالیت نگارشی سوم، داوری، نقد و تحلیل نوشته هاست که در

این جلسه به شکل فردی انجام می شود.

نکاتی دربارهٔ ارزشیابی

ارزیابی یک اثر در دو حیطهٔ ساختار و محتوا شکل می‌گیرد.

الف) ساختار : ساختار نوشته بر اساس معیارهای زیر ارزیابی می‌شود :

معیارهای ارزیابی :

● طرح پرسش‌های مناسب

● مشخص کردن موضوع نوشته

● نوشتن جملهٔ موضوع در هر بند

● رعایت نظم ذهنی نوشته و پرهیز از پراکنده‌گویی

● پاکیزه‌نویسی

● رعایت علائم نگارشی

● درست‌نویسی

● نداشتن غلط املائی

● خوش خط بودن

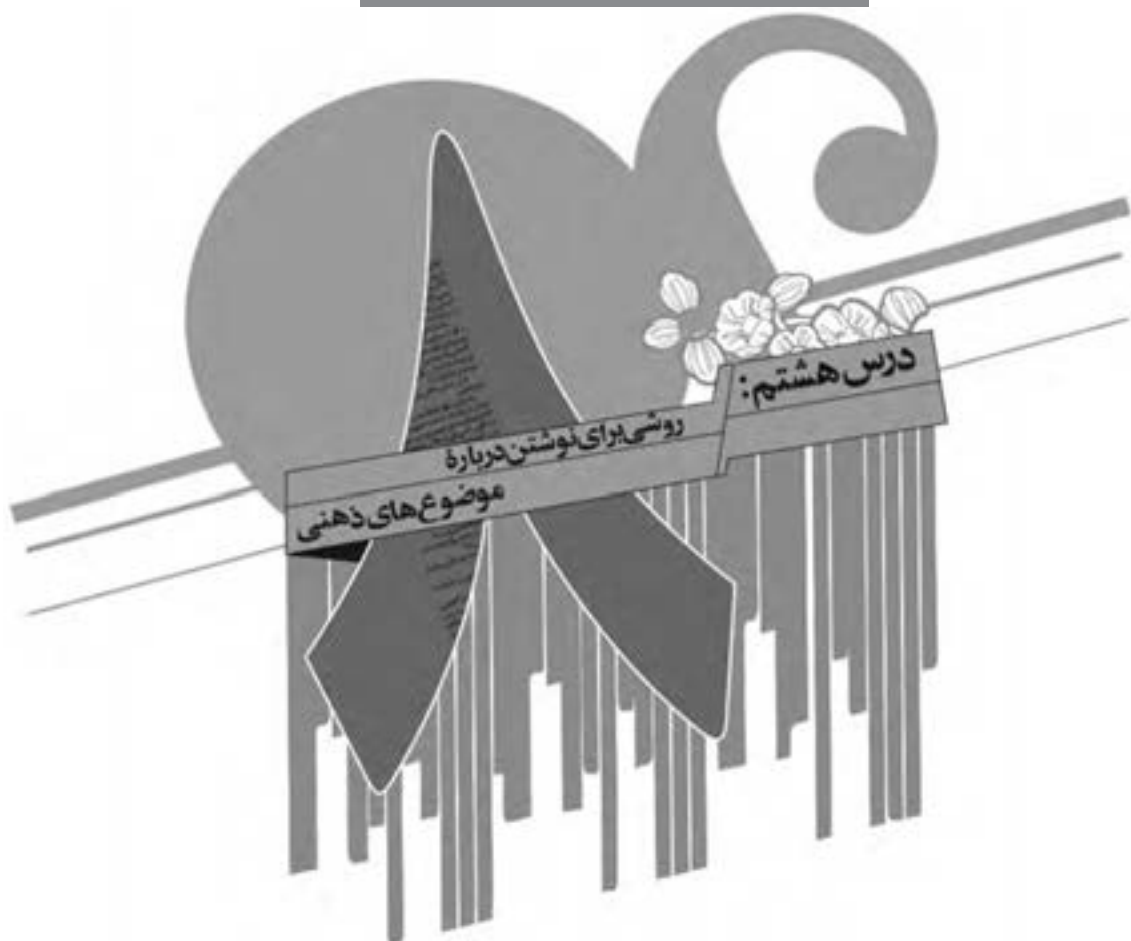
رعایت ساختمان نوشته (موضوع، مقدمه، بدنه، نتیجه)

ب) محتوا : بخش محتوا با توجه به عناصر زبانی و پیام و مفهوم متن ارزیابی

می‌گردد.

در بررسی عناصر زبانی به مواردی از قبیل : کاربرد واژگان، دامنهٔ واژگان، پیام و

مفهوم متن و... توجه می‌شود.

کسی که سرگرم نوشتن است،
با تردد دائمی میان تجربیات و افکار،
به فراسوی مکان و زمان دست می یابد و
تمام قلمرو بکر قدرت تصور بشری
از آن اوست.

اهداف درس

- آشنایی با راهکارهای مناسب در بهره‌گیری از طرح سؤال برای نوشتن موضوع ذهنی
- تقویت مهارت در طرح سؤالاتی برای نوشتن موضوع‌های ذهنی
- تقویت مهارت در پاسخگویی به سؤالات مطرح شده
- تقویت علاقه و نگرش مثبت به نوشتن موضوع‌های ذهنی
- تقویت مهارت در رعایت نظم ذهنی و پرهیز از پراکنده‌گویی
- تقویت توانایی گسترش «مثل»

■ آموزش محتوا

■ جلسهٔ اوّل
۱- تدریس درس
۲- فعالیت نگارشی یک

تدریس درس

درس هشتم روشی را برای نوشتن دربارهٔ موضوع و مفاهیم ذهنی ارائه می‌دهد. در فرهنگ دهخدا «مفهوم» به معنای دانسته شده، به دل دریافته شده، دانسته، دریافت شده، شناخته شده، آمده است و مفهوم کردن به معنای فهمیدن و دریافتن است.

مفهوم ذهنی چیست؟ مفهوم ذهنی یا عقلی در مقابل مفهوم دیداری و عینی قرار می‌گیرد و به مفاهیمی گفته می‌شود که قابل لمس با حواس پنج گانه نیستند و تنها در عالم ذهن می‌توان آنها را درک کرد؛ مانند: ترس، شجاعت، امید، آرزو، غرور. از مفاهیم عینی می‌توان به پروانه، درخت، گل و باغ اشاره کرد.

برای آموزش محتوای این درس، روش‌های زیر، مناسب است:

○ بارش فکری

○ پرسش و پاسخ

○ تدریس اعضای گروه

روش تدریس اعضای گروه:

● **مرحلهٔ اول:** آمادگی فردی

۱- معلم دانش‌آموزان را گروه‌بندی می‌کند و برای هر یک از اعضای گروه شماره‌ای تعیین می‌گردد (از شمارهٔ یک تا چهار).

۲- قوانینی تدوین می‌شود که گروه‌ها ملزم به رعایت آنها هستند؛ مانند: یادداشت‌برداری، بحث و گفت‌وگو به‌طور آهسته، زمان‌بندی و ...

۳- متن درس به بخش‌های مستقل و تقریباً مساوی تقسیم می‌شود (بخشی از کتاب «سلام، کسی این جا هست؟») که در درس آمده به ۴ قسمت مساوی تقسیم می‌شود).

۴- یک بخش از موضوع جهت مطالعهٔ فردی برای هر فراگیر تعیین می‌شود.

۵- هر یک از اعضای گروه ملزم به مطالعهٔ یک بخش از آن می‌گردد. پس از انجام صامت خوانی در گروه، هر یک دو یا سه سؤال از متن خوانده شده، طراحی می‌کنند.

● **مرحلهٔ دوم:** کارگروهی

۱- تشکیل گروه‌های هم شماره. هر یک از دانش‌آموزان با توجه به شمارهٔ خود با

شماره‌های مشابه هم گروه می‌شوند.

۲- هریک از دانش‌آموزان برای اعضای جدید سؤالاتی را که طراحی کرده، می‌خواند.

۳- اعضای گروه باهم به بحث و تبادل نظر می‌پردازند و در نهایت چند سؤال را انتخاب می‌کنند.

۴- تشکیل گروه‌های اولیه (برگشت به گروه اولیه)

۵- ارائه نظرات و سؤالاتی که در گروه‌های هم نام مطرح شده است، در گروه اولیه و نوشتن متنی بر اساس این سؤالات به صورت گروهی.

۶- ارزشیابی گروه‌ها: در نهایت معلم کار گروه‌ها را ارزیابی می‌کند.

در جریان این فعالیت، معلم هدایت دانش‌آموزان را برای حضور در گروه‌های جدید، کنترل کلاس و برقراری آرامش و نظارت بر اجرای فعالیت گروه‌ها، بر عهده دارد.

اساس این روش مبتنی بر همیاری در یادگیری است و اساس یادگیری از طریق همیاری و تشکیل تیم‌های یادگیری است.

این روش سبب جلوگیری از گوشه‌گیری، از خودبیگانگی، بی‌هدفی و ناراحتی در فعالیت‌های جمعی می‌شود و حس اعتماد به نفس اعضا را افزایش می‌دهد و روابط بین فردی دانش‌آموزان را بهبود می‌بخشد.

در این روش از دانش‌آموزان انتظار می‌رود با یکدیگر به تعامل بپردازند و پیشرفت تحصیلی یکدیگر را بر عهده بگیرند.

دانش‌آموزان انتظار دارند گروهی را که در آن فعالیت می‌کنند، به موفقیت دست یابد و افراد، گروه را در دستیابی به موفقیت، یاری رسانند.

این روش بر دو گمان و گام، استوار است:

۱- هریک از شرکت‌کنندگان، قسمت متفاوتی از موضوع درس را می‌آموزند.

۲- هر فراگیر می‌تواند به اعضای گروه خود درس بدهد.

در این الگو، «اعضای گروه فراگیران» کار تدریس را به عهده دارند و پس از آن معلم توضیحات ضروری و تکمیلی را ارائه می‌دهد. به همین جهت این الگو را «تدریس اعضای گروه» نام نهاده‌اند.

فعالیت نگارشی یک

هدف از این سؤال توانایی بازشناسی و تشخیص موضوع متن و طرح پرسش‌هایی

مناسب متن است.

جلسه دوم
۱- درست‌نویسی
۲- فعالیت نگارشی دو
۳- بخش اول فعالیت نگارشی سه

درست‌نویسی

تکیه کلام‌های گفتاری نباید در نوشته راه یابد :

- عرض کنم که کتاب، عامل رشد و شکوفایی جامعه است.
- گلستان سعدی به‌عنوان بزرگ‌ترین اثر منشور فارسی است.
- به قول معروف او دانش‌آموز زرنگی است.

«عرض کنم که»، «به‌عنوان» و «به قول معروف» تکیه کلام است و اگر در نوشته زمینه

مناسبتی ندارد، حذف شود.

کاربرد «به قول معروف» هنگامی صحیح است که عبارت پس از آن واقعاً با سخنی

معروف مانند مثل‌ها، حکمت‌ها و عبارات‌های شناخته شده، همراه باشد.

برای نمونه : کتاب‌ها را بعد از امتحان به دستم رساند؛ به قول معروف نوش دارو پس

از مرگ سهراب بود.

اگر در جمله‌ای معمولی و غیر از سخنان برجسته و مثل‌ها (به قول معروف) بیاید، جمله

نادرست است. مانند : آن قدر کتاب‌ها را دیر به من داد که به قول معروف برایم بی‌فایده بود.

توجه : برای ویرایش چنین جمله‌هایی به دو شیوه باید عمل کرد : یا بعد از عبارت «به

قول معروف» سخنی مشهور و شناخته شده را بیاوریم تا ویرایش، درست و کامل انجام شود

یا عبارت «به قول معروف» را از بافت سخن حذف کنیم.

فعالیت نگارشی دو

هدف این بخش تولید نوشتاری است. هدف از این سؤال طرح پرسش‌هایی متناسب با موضوع ذهنی و توانایی بهره‌گیری از این پرسش‌ها در تولید متن است.

فعالیت نگارشی سه

بخش اول: هدف از بخش سوم فعالیت‌های نگارشی، داوری، نقد و تحلیل نوشته‌هاست که در این جلسه به شکل کار گروهی انجام می‌شود.

جلسه سوم
۱- حکایت‌نگاری
۲- بخش دوم فعالیت نگارشی سه

حکایت‌نگاری

چنان که پیش‌تر گفته‌ایم، هدف از این بخش آموزش مهارت بازنویسی به زبان ساده است. برای بازنویسی تعریف‌های متعددی به کار رفته است از جمله: بازنویسی یک اثر، حفظ ویژگی‌های کلی متن بدون دخل و تصرف اساسی در متن است.

یک اثر خوب بازنویسی شده، بیانگر مهارت نویسنده‌ای هوشمند و زبردست است که با ابزار زبان و بیان مناسب، بین میراث کهن و عصر جدید ارتباط برقرار کرده است.

بخش دوم : هدف از فعالیت نگارشی سوم، داوری، نقد و تحلیل نوشته‌هاست که در این جلسه به شکل فردی انجام می‌شود.

نکاتی درباره ارزشیابی

ارزیابی یک اثر در دو حیطه ساختار و محتوا شکل می‌گیرد.

الف) ساختار : ساختار نوشته براساس معیارهای زیر ارزیابی می‌شود :

معیارهای ارزیابی :

- طرح پرسش‌های مناسب
 - مشخص کردن موضوع نوشته
 - نوشتن جمله موضوع در هر بند
 - رعایت نظم ذهنی نوشته و پرهیز از پراکنده‌گویی
 - پاکیزه‌نویسی
 - رعایت علائم نگارشی
 - درست‌نویسی
 - نداشتن غلط املائی
 - خوش خط بودن
 - رعایت ساختمان نوشته (موضوع، مقدمه، بدنه، نتیجه)
- ب) محتوا : بخش محتوا با توجه به عناصر زبانی و پیام و مفهوم متن ارزیابی می‌شود. در بررسی عناصر زبانی به مواردی از قبیل: کاربرد واژگان، دامنه واژگان، پیام و مفهوم متن و... توجه می‌شود.

آموزش مهارت‌های نوشتاری

(نگارش و انشا)

دوره اول متوسطه

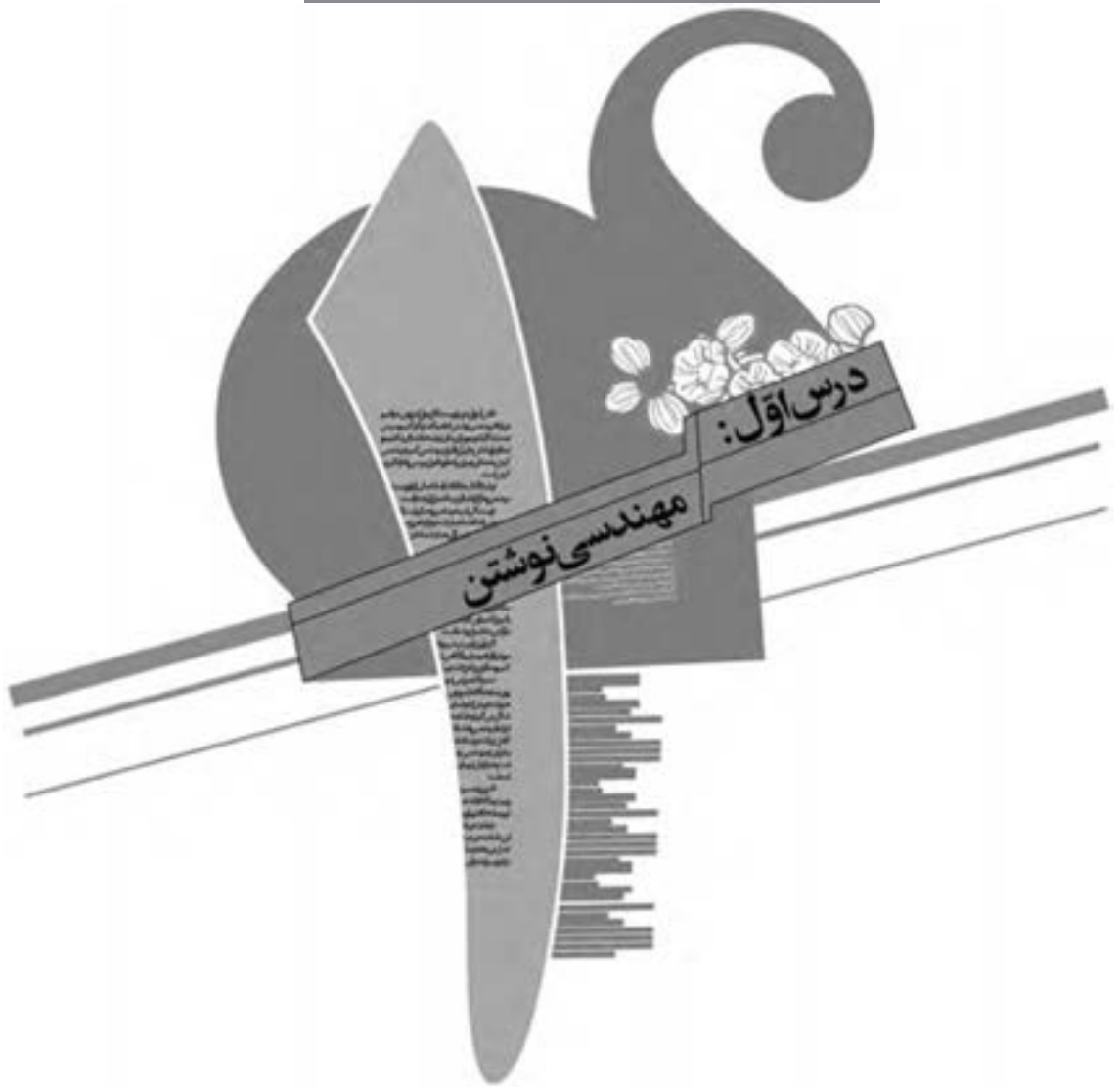
پایه هشتم

۱۱۵/۱

بخش سوم
بررسی درس‌های
پایه هشتم
پیش

این کتاب به منظور آشنایی دانش‌آموزان با روش‌های نوین آموزشی و پرورش مهارت‌های نوشتاری نگارش و انشا در پایه هشتم تدوین شده است. در این کتاب به بررسی درس‌های مختلف و ارائه راهکارهای عملی برای بهبود مهارت‌های نوشتاری پرداخته شده است. این کتاب به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا با استفاده از روش‌های نوین آموزشی، مهارت‌های نوشتاری خود را بهبود بخشند و در فرآیند یادگیری موفق‌تر باشند.

برخی بر این گمان اند که به کارگیری هر نوع روش هدفمند و سازمان یافته، با خلاقیت تناقض دارد. این باور نادر است و نشانه عدم شناخت بابت اصلی تفکر خلاق به عنوان عملکرد یک سازمان اطلاعاتی خود تنظیم است که الگوهای نامتعارف را می سازد.

اهداف درس

- آشنایی با سازمان دهی ذهنی برای نوشتن یک اثر
- آشنایی با مسیر حرکت، مراحل نوشتن و چارچوب

نوشته

- آشنایی با بند مقدمه، بند نتیجه و بندهای بدنه
- تقویت توانایی طبقه بندی ذهن و نوشته
- تقویت علاقه و نگرش مثبت به کاربرد مهارت‌های

نوشتن

- آشنایی با ساختار یک نوشته
- آشنایی با اصول و قواعد نگارشی
- تقویت توانایی قضاوت و ارزیابی

■ آموزش محتوا

■ جلسه اول
۱- تدریس درس
۲- فعالیت نگارشی یک

تدریس درس

در درس اول، طراحی ساختمان نوشته و بهره گیری از مهندسی و طراحی نقشه نوشتن به عنوان یکی دیگر از راه‌های نظم دادن به ذهن و نوشته، معرفی می‌شود. اکنون باید دید خواست ما از مهندسی نوشتن چیست؟

مهندسی نوشتن، راهی برای ایجاد نظام ذهنی، تصویرکردن، ساختاردهی و طبقه‌بندی اندیشه‌ها و تصمیم‌سازی است. با استفاده از نقشه نوشتن می‌توان به سرعت ساختار یک موضوع را شناسایی کرد و همچنین ارتباط بین اجزای سازنده موضوع را درک کرد. مهندسی و طراحی نقشه نوشتن معمولاً کار نوشتن را ساده‌تر می‌کند.

وقتی لفظ «مهندسی» را برای نوشتن به کار می‌گیریم، یعنی بر این باوریم که نوشتن هم برای خود ساز و کارها و سنجه‌های دقیقی دارد که باید آن را پیش از قلم به دست گرفتن، بررسی و اندازه‌گیری کرد و دست کم، پست و بلند آن موضوع را در ذهن و سپس بر روی کاغذ باید دید و سنجید.

این درس را می‌توان به روش‌های مختلفی آموزش داد و یکی از مناسب‌ترین روش‌ها برای تدریس این درس، روش تدریس اعضای گروه است. برای آموزش محتوای این درس، روش‌های زیر هم، مناسب است:

- روش ارزیابی عملکرد
- الگوی بارش مغزی
- خوشه‌سازی
- روش بحث گروهی

روش تدریس اعضای گروه :

مرحله اول: آمادگی فردی: ابتدا معلم، توضیحات کلی را پیرامون مهندسی نوشتن و ضرورت ساختارمند بودن یک نوشته، شرح می‌دهد؛ سپس چارچوب نوشته را روی تخته کلاس به نمایش می‌گذارد. چارچوب از بخش‌های: موضوع، مقدمه، بدنه و نتیجه، تشکیل یافته است. معلم، دانش‌آموزان را به گروه‌های سه نفره، تقسیم می‌کند. نمونه‌ای از ساختار نوشته در درس آمده است. معلم این نمونه را به ترتیب، بین اعضای گروه تقسیم می‌کند و از دانش‌آموزان

می‌خواهد بخش مربوط به خود را مطالعه کنند و دربارهٔ ویژگی‌های آن بیندیشند (ویژگی‌های بندمقدمه، بندهای بدنه و بند نتیجه). عضو شمارهٔ یک هر گروه بند مقدمه، عضو شمارهٔ دو بندهای بدنه و عضو شمارهٔ سه، بند نتیجه را بررسی می‌کند. بنابر این مراحل تدریس به شرح زیر است:

۱- معلم دانش‌آموزان را به صورت گروه‌های سه نفره تقسیم می‌کند (به جهت تمرکز بر سه مبحث بند مقدمه، بدنه و نتیجه گروه‌ها به صورت سه نفره تشکیل می‌شوند).

۲- معلم قوانینی را که گروه‌ها ملزم به رعایت آنها هستند، شرح می‌دهد. مانند: یادداشت‌برداری، بحث و گفت‌وگو به طور آهسته، رعایت زمان بندی و ...

۳- سپس معلم برای مطالعهٔ فردی هر یک از شماره‌های یک گروه بخشی را تعیین می‌کند.

مرحلهٔ دوم: کارگروهی

۱- پس از پایان زمان معین شده گروه‌های هم شماره تشکیل می‌شود.

۲- هر یک از دانش‌آموزان برای اعضای جدید مطالب به دست آورده را تشریح می‌کنند.

۳- افراد گروه دربارهٔ بخش تعیین شده با یکدیگر بحث و تبادل نظر و در نهایت نتیجه‌گیری می‌کنند.

۴- اعضای گروه به گروه‌های اولیهٔ خود باز می‌گردند.

۵- هر یک از اعضای گروه، بخش مربوط به خود را برای اعضای دیگر گروه، تشریح می‌کند.

در اجرای این روش، در سه نوبت، گروه‌بندی انجام می‌شود (گروه اولیه، گروه‌های همنام، بازگشت به گروه اولیه). بنابراین انجام این روش به نظارت دقیق معلم بر اجرای فعالیت گروه‌ها نیاز دارد.

مرحلهٔ سوم: ارزیابی

۱- در این مرحله معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد ساختار نوشته را در گروه تشخیص دهند (انجام فعالیت نگارشی شمارهٔ یک).

۲- زمان مناسب برای پاسخ‌گویی به فعالیت تعیین می‌شود.

۳- در این مرحله معلم نتیجهٔ کارگروه‌ها را ارزیابی می‌کند.

۴- در پایان معلم از مطالب درس، جمع‌بندی به عمل می‌آورد. (روش‌های نوین یاددهی -

یادگیری، اکبری شلدره)

فعالیت نگارشی یک

هدف از این سؤال توانایی تشخیص ساختمان یک نوشته بر اساس تقسیم بندی‌های

مطرح شده در درس است.

ضرورت بازنویسی

موضوع

معمولاً آثار نویسندگان بزرگ، چند بار پیش‌نویس می‌شوند و نویسنده‌ها هم تأیید می‌کنند که پیش‌نویس اول، لازم نیست حتماً بی‌نقص باشد.

بند مقدمه

بسیاری از نویسنده‌ها خیلی زُک و پوست‌کنده به شما خواهند گفت که اولین پیش‌نویس اثرشان، جنایتی در حق بشریت است؛ اما آنها به هر حال این پیش‌نویس اول را می‌نویسند، چون هیچ‌کس نمی‌تواند بدون نوشتن پیش‌نویس اول، نسخه یا پیش‌نویس دومی بنویسد. اکثر نویسندگان در دو حالت متفاوت، کار می‌کنند: حالت خلاق، حالت ویرایشی.

حالت خلاق: در این حالت شما به خودتان اجازه امتحان کردن کارهای جدید را می‌دهید و در عین حال به این مسئله آگاهید که این کارها ممکن است درست باشد و یا نادرست. آشفته‌نوشتن در حالت خلاق، اشکالی ندارد. پس سعی کنید وقتی خلاق هستید، کمی در نوشتن، دیوانگی کنید.

حالت ویرایشی: در حالت ویرایشی، هدف شما جمع و جور کردن افتضاحی است که در حالت خلاق به بار آورده‌اید. در این حالت، شما آنچه را نوشته‌اید، جوری بازنویسی و اصلاح می‌کنید که معنی بدهند.

بندهای بدنه

خشکی قلم و ناتوانی در نوشتن، زمانی اتفاق می‌افتد که نویسنده سعی می‌کند، همزمان در دو حالت خلاق و ویرایشی بنویسد. هرگز این کار را نکنید. این کار مثل این است که موقع رانندگی یک پا را روی گاز بگذارید و با پای دیگر ترمز بگیرید، کمی نوشتن و بعد کمی ویرایش کردن اشکالی ندارد؛ همان‌طور که از قدیم گفته‌اند: اول بنویس؛ بعد درستش کن. به خودتان اجازه دهید، پیش‌نویس اولیه بدی بنویسید و این جمله را روی یک تکه کاغذ بنویسید: «من اختیار تام دارم که یک پیش‌نویس چرند بنویسم؛ چون پیش‌نویس اکثر نویسندگان چرند هستند؛ نوبت به اصلاح که رسید؛ درستش می‌کنم».

پس اولین کاری که به‌عنوان یک نویسنده، انجام می‌دهید، باید این باشد که به خودتان اجازه نوشتن یک پیش‌نویس اولیه آشفته را بدهید. (داستان‌نویسی، اینگرمسن و اکونومی)

بند نتیجه

۱- درست نویسی

۲- فعالیت نگارشی دو

۳- بخش اول فعالیت نگارشی سه

درست نویسی

هدف از این بخش آشنایی گام به گام دانش آموزان با هنجارهای نوشتن و کاربست صحیح آن است.

کاربرد کلمه «علیه» درست است نه «برعلیه»؛ زیرا «علیه» یعنی «برضد او» اما «برعلیه»؛ یعنی «بربرضد او» که نادرست است؛ یعنی لفظ «علیه» خود به معنای «بر» است و دوباره افزودن آن روا نیست؛ پس به عنوان مثال می توان گفت «اوعلیه کسی اقدام نکرد».

روشن است که ترکیب های «عَلَّیْهِ» و «لَهُ»، به معنای «بر او» و «برای / مال او» آمده است؛ اما در زبان فارسی به معنای «به سود» و «به زیان» به کار برده می شوند. بنابراین «عَلَّیْهِ»، بار و پیام منفی دارد و «لَهُ»، بیانگر نگرش سازوار و موافق است.

جمله های زیر را ویرایش کنید :

۱- او معمولاً برعلیه مردم، سخن نمی گوید.

او معمولاً علیه مردم، سخن نمی گوید.

۲- برای حفظ میهن باید برعلیه دشمنان، متحد شویم.

- برای حفظ میهن باید علیه دشمنان، متحد شویم.

فعالیت نگارشی دو

در این بخش هدف تولید نوشتاری است. دانش آموزان به دلخواه موضوعی را انتخاب می کنند و با توجه به ساختاری که در درس آمده، انشایی می نویسند.

فعالیت نگارشی سه

بخش اول : هدف از بخش سوم فعالیت‌های نگارشی، داوری، نقد و تحلیل

نوشته‌هاست.

جلسه سوم
۱- تصویر نویسی
۲- بخش دوم فعالیت نگارشی سه

تصویر نویسی : هدف از این بخش تقویت درک دیداری دانش‌آموزان است. برای پرورش توانایی طبیعی نوشتن باید پیام‌های تصویری ثبت شده جهان پیرامونمان را درست مثل جهان رویایی مان با دقت و حساسیت درک کنیم.

در این فعالیت دانش‌آموزان تولید و تشخیص را توأمآ انجام می‌دهند. در تولید متن خود باید به گونه‌ای عمل کنند که دانش‌آموزان دیگر بتوانند تشخیص دهند که کدام تصویر توصیف شده است. در صورتی که امکان تشخیص متن وجود نداشته باشد یا دانش‌آموزان در انتخاب دچار شک و تردید شوند، نشان دهنده ضعف آنان در توصیف است.

بخش دوم : هدف از فعالیت نگارشی سوم، داوری، نقد و تحلیل نوشته‌هاست که در این جلسه به شکل فردی انجام می‌شود.

نکاتی درباره ارزشیابی

ارزیابی یک اثر در دو حیطه ساختار و محتوا شکل می‌گیرد.

الف) ساختار : ساختار نوشته بر اساس معیارهای زیر ارزیابی می‌شود :

معیارهای ارزیابی :

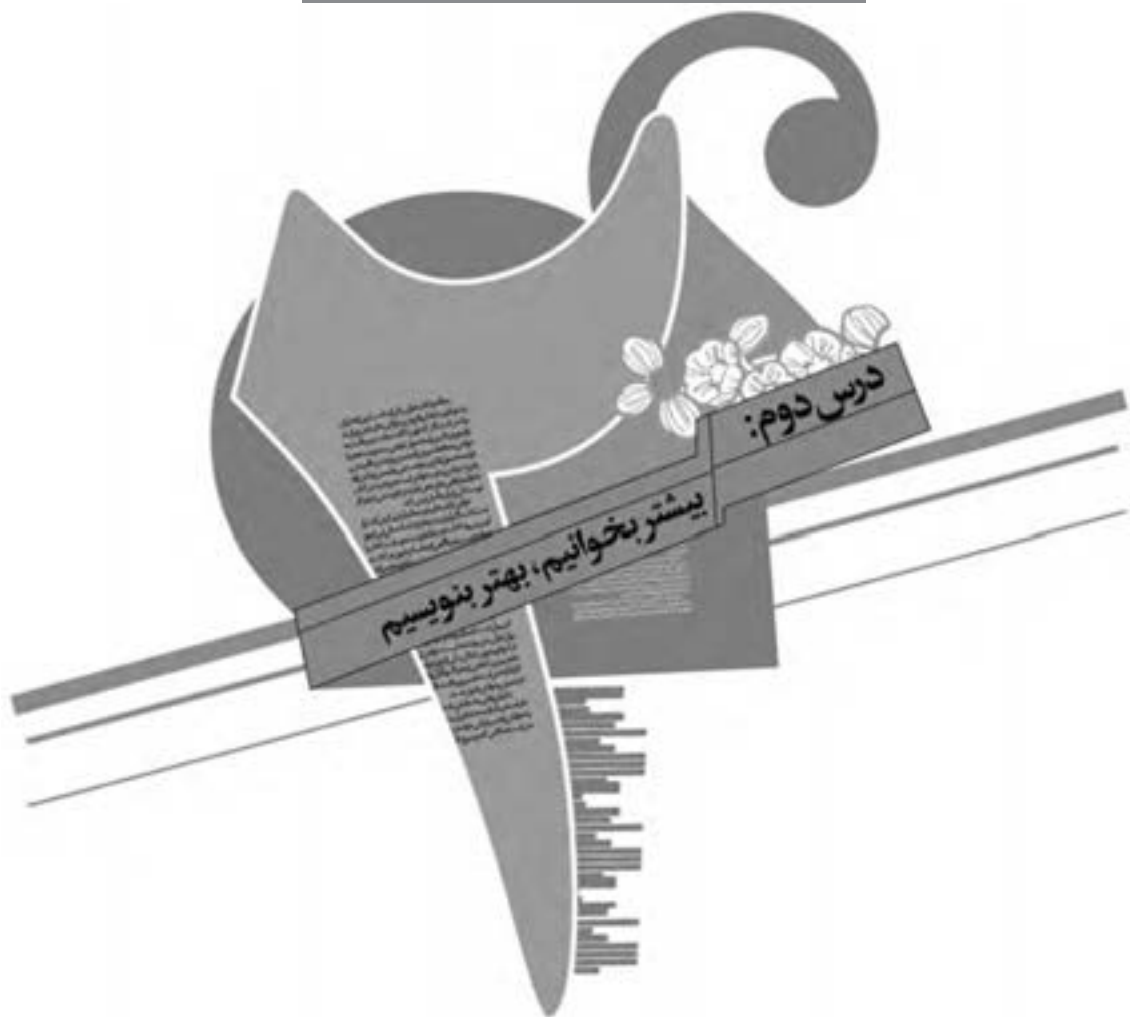
- انتخاب موضوع مناسب (موضوع نباید خیلی کلی باشد)
- رعایت طبقه‌بندی ذهن و نوشته (نوشتن بند مقدمه، نوشتن بندهای بدنه و بند نتیجه)

• پاکیزه‌نویسی

• نداشتن غلط‌املائی

ب) محتوا : بخش محتوا با توجه به عناصر زبانی و پیام و مفهوم متن ارزیابی می‌شود.
در بررسی عناصر زبانی به مواردی از قبیل : کاربرد واژگان، دامنه واژگان، پیام و مفهوم متن و... توجه می‌شود.

مهارت و هنر تدریس،

یکی از مهارت‌های مهم حرفه‌ای معلمان است
و

لازمه آن شناخت فراگیران و روش‌های
یاددهی - یادگیری کارآمد است.

اهداف درس

- تقویت توانایی خواندن متن همراه با درک و فهم درون مایه آن.

- آشنایی با درست‌اندیشی و آسان‌نویسی
- آشنایی با مفهوم واقعی متن (آشنایی با این موضوع که هر تصویر، نگاره نقاشی و نگارگری و هر صحنه از رویدادهای اجتماعی در واقع یک متن است.)

- تقویت توانایی تفکر و افزودن بر توانایی‌های ذهن و زبان

- تقویت علاقه و نگرش مثبت به مطالعه و کتاب خوانی
- آشنایی با اصول خوب خواندن و مطالعه دقیق
- آشنایی با اصول و قواعد نگارشی
- تقویت توانایی قضاوت و ارزشیابی

■ آموزش محتوا

■ جلسه اول
۱- تدریس درس
۲- فعالیت نگارشی یک

تدریس درس

درس دوم به نکاتی پیرامون مطالعه به عنوان یکی از مناسب‌ترین راه‌ها برای تقویت نوشتن اشاره می‌کند. خواندن یکی از راه‌های تقویت توانایی‌های ذهن و زبان است؛ اما منظور از خواندن صرفاً روخوانی و روان‌خوانی از روی متن نیست؛ بلکه هر پدیده‌ای که ذهن را به اندیشه وادارد، متن است و قابلیت خواندن و تأمل دارد.

در این درس، درنگ بر سر دو واژه کلیدی گره‌گشا خواهد بود: الف) متن

(ب) خواندن

الف) متن: معنای آشکار این واژه روشن است؛ یعنی نمادهای خطی و نوشته بر صفحه.

در این درس خواست ما از «متن» فقط همین نیست، این هست و چیزهای افزون‌تر. به بیان دیگر، مقصود ما از متن هر چیزی است که بیننده را به تأمل در خود فرا بخواند. پس با این نگرش، کلمه «متن» گسترش معنایی پیدا می‌کند و پهنای بسیار فراخی را در بر می‌گیرد. از این دید، تصویر یک متن است، رویداد یا حادثه‌ای که در کوجه و خیابان می‌بینیم، متن است، چیزهایی که گوش می‌دهیم و با حواس دیگر آنها را درک می‌کنیم (بو، مزه، رنگ، صدا، سیما)، متن هستند، چون کارخانه مغز را به کار می‌اندازند و هر یک با مغز و ذهن زبان‌آموز همان می‌کنند که نوشته، می‌کند.

ب) خواندن: مقصود ما از خواندن، ادراک معنایی جدید و معناسازی است. یعنی

خواندن هم مانند متن، دچار گسترش معنایی شده است، بنابراین، وقتی دامنه معنایی متن گسترده شده، خواندن هم به پیروی از آن، دامنه وسیع‌تری را در بر می‌گیرد. به هر درک، تفسیر و برداشت جدید از دیده‌ها و شنیده‌ها و خوانده‌ها که به گشودن دریچه‌هایی نو به سوی دنیای ذهن بینجامد، خوانش می‌گوییم.

به نمونه زیر، توجه کنید تا به تفاوت میان دیدن متن، بازخوانی و تحلیل توصیف زبانی

از آن، پی ببرید:

«چارلز دیکنز» در داستان بلندش به نام «دوران مشقت» مدرسه‌ای را توصیف می‌کند

که خود را وقف آموزش «واقعیت، واقعیت، واقعیت» کرده بود. در صحنه‌ای از این داستان، معلم از سیسی که پدرش اسب تربیت می‌کرد، می‌خواهد که اسب را تعریف کند. او

از این پرسش به قدری شگفت زده می‌شود که نمی‌تواند سخن بگوید و معلم، نتیجه می‌گیرد که او درباره‌ی اسب هیچ نمی‌داند. او سپس از دانش‌آموز دیگری می‌خواهد که اسب را تعریف کند. او پاسخ می‌دهد: «اسب چهار پاست، علف خوار است، چهل دندان دارد، پشمش در بهار می‌ریزد و در مناطق باتلاقی سم‌هایش نیز می‌افتد، سنش را از علامت‌های دهانش می‌توان تشخیص داد.» معلم از تعریف او خوشش می‌آید و به سیسی می‌گوید: «حالا دیگر می‌دانی که اسب چیست.» (پرورش تفکر خلاق و انتقادی، رابرت بوسترام)

خوانندگان «دوران مشقت» می‌دانند که سیسی بهتر از همکلاسی‌اش اسب را می‌شناسد. تفاوت در این جاست که شناخت سیسی شامل صدها هزار خاطره از اسب‌هایی است که دیده است. همکلاسی او می‌تواند شناختش را که از طریق خواندن چند صفحه درباره‌ی اسب بوده، به راحتی ارائه دهد؛ ولی سیسی نمی‌تواند تصاویری را که به صورت عینی دیده و حس کرده توصیف کند. او باور ندارد که بهترین منابع برای مطالعه‌ی اسب را در اختیار داشته است و اگر به تصاویر ذهنی‌اش مراجعه کند، صفحات بی‌شماری از توصیف اسب در آن بایگانی شده است. ناتوانی ذهنی او به خوانش و درک دیده‌ها و توصیف بیانی آنهاست.

برای آموزش محتوای درس، این روش‌ها، مناسب است:

- روش کارایی گروه
- الگوی بارش مغزی
- پرسش و پاسخ
- تکنیک تفکر جانبی
- روشن‌سازی طرز تلقی

برای تدریس بخش‌های مختلف یک درس می‌توان از روش‌های گوناگونی بهره جست. یکی از روش‌های مناسب برای بخش آغازین درس «بیشتر بخوانیم، بهتر بنویسیم»، روش روشن‌سازی طرز تلقی است. همچنین یکی از مناسب‌ترین روش‌های تدریس برای فعالیت نگارشی شماره‌ی دو این درس (و دیگر درس‌های این کتاب) استفاده از تکنیک تفکر جانبی است که توضیحات لازم درباره‌ی این روش و نمونه‌ای جهت روشن‌تر شدن روش در ادامه می‌آید.

روشن‌سازی طرز تلقی : این الگو بیانگر تلقی و نگرش و برداشت فراگیران درباره موضوعات مختلف است. اغلب روش‌های تدریس به حیطة شناختی مرتبط می‌شود. از آنجا که این الگو بیشتر با حیطة عاطفی فراگیران سر و کار دارد و طرز تلقی آنان در مورد موضوعی، روشن و برجسته می‌شود، روش مناسبی است برای فراگیرانی که دوره نوجوانی را سپری می‌کنند. این روش بر اساس طرح جملات ناتمام از متن درس یا طرح سؤالات چندگزینه‌ای بر اساس متن شکل می‌گیرد.

توجه : در این الگو منظور از سؤالات چهارگزینه‌ای، سؤالات دارای چهار گزینه پاسخ دار و یک گزینه سفید است که فراگیران موظف‌اند براساس دید و نگرش خود گزینه‌ها را اولویت‌بندی کنند. «الف» بیانگر توافق در حد بسیار زیاد، «ب» توافق در حد زیاد، «ج» توافق در حد متوسط و «د» توافق در حد بسیار محدود را نشان می‌دهد. گزینه «ه» گزینه سفیدی است که اگر فراگیران با هیچ کدام از گزینه‌های موجود موافق نباشند، این گزینه را با توجه به نگرش خود در مورد سؤال تکمیل می‌کنند.

مراحل اجرا :

۱- گروه‌ها به صورت تصادفی تشکیل می‌شود.
۲- معلم سؤالات یا جملات ناتمامی را که قبلاً از متن درس دوم «بیشتر بخوانیم، بهتر بنویسیم» آماده کرده، در اختیار فراگیران قرار می‌دهد تا در مدت تعیین شده به صورت فردی پاسخ دهند. (هدف از این بخش آشنایی با موضوع درس است و پاسخ‌ها الزاماً نباید در متن درس باشد.)

به عنوان نمونه :

- ۱- مقصود ما از خواندن...
- ۲- کتاب خوانی می‌تواند تأثیر مهمی بر...
- ۳- ما برای بهتر نوشتن باید...
- ۳- معلم همچنین می‌تواند سؤالات چندگزینه‌ای را در اختیار فراگیران قرار دهد تا در ظرف مدت تعیین شده به صورت فردی گزینه‌ها را بر اساس نگرش خود اولویت‌بندی و شماره‌گذاری کنند.

به عنوان نمونه :

- ۱- منظور از خواندن فقط روخوانی و روان خوانی متن نوشته نیست.
- ۲- هر تصویر، نگاره نقاشی و صحنه فیلم یک متن است.
- ۳- ...

۴- در این مرحله فراگیران به صورت گروهی به سؤالات پاسخ می دهند و درباره اولویت بندی گزینه‌ها و نگرش خود در گروه بحث و تبادل نظر می کنند (بحث درون گروهی).

۵- معلم جدولی را روی تابلو رسم می کند که شامل تعداد سؤالات و نام گروه‌هاست و از هر گروه نماینده‌ای نقطه نظرات و نگرش‌های گروه درباره سؤال را ثبت می کند (گروه‌ها گزینه بیشترین توافق را در جدول ارائه می دهند).

بدیهی است که اگر همه گروه‌ها درباره یک گزینه، یک نقطه نظر مشترک را داشته باشند، بحثی در نمی گیرد، اما اگر گروه‌ها نقطه نظرهای متفاوتی داشته باشند، با یکدیگر بحث و تبادل نظر می کنند (بحث برون گروهی).

سؤال / گروه	۱	۲	۳	۴	...
اول	د	ب
دوم	ب	ج
سوم	الف	د
چهارم	د	ج

۶- معلم جمع بندی و نتیجه گیری می کند و توضیحات تکمیلی و اضافی را ارائه می دهد. از محاسن این الگو می توان به یادگیری با دوام، تقویت اعتماد به نفس، تسلط به موضوع، داشتن حق اظهار نظر، تقویت روحیه انتقادپذیری، نقد نظر دیگران با دلایل منطقی، تشویق به مطالعه و تحقیق بیشتر، ارزشیابی همزمان با تدریس اشاره کرد. معایب این

الگو نیز وقت گیر بودن، دشواری تهیه جملات ناقص و چندگزینه‌ای و تناقض بین نظرات دانش‌آموزان است.

روش‌های بحث گروهی، پرسش و پاسخ، سخنرانی و... روش‌هایی‌اند که همزمان با ارائه این الگو کاربرد دارند.

فعالیت نگارشی یک

هدف از این سؤال توانایی تشخیص جمله مناسب‌تر و توانایی بیان علت آن است. این سؤال کاملاً واگراست و هدف توانایی ارائه دلایل مناسب است.

جلسه دوم
۱- درست‌نویسی
۲- فعالیت نگارشی دو
۳- بخش اول فعالیت نگارشی سه

درست‌نویسی

برای اینکه نوشته ما ساده، روان و قابل فهم باشد، بهتر است به جای استفاده از فعل‌های ترکیبی از فعل‌های ساده استفاده کنیم. به چند نمونه از این فعل‌ها توجه کنید :

بنویسیم	ننویسیم
فریفت	فریب داد
خواست	درخواست کرد
جنگید	جنگ کرد
بویید	بو کرد
خواست، طلبید	طلب کرد

جمله‌های زیر را ویرایش کنید :

— دانش‌آموزان در جلسهٔ آزمون، حضور به هم رساندند.

دانش‌آموزان در جلسهٔ آزمون حاضر شدند.

— مدیر مدرسه، همهٔ پرونده‌ها را به اداره ارسال کرد.

مدیر مدرسه، همهٔ پرونده‌ها را به اداره فرستاد.

فعالیت نگارشی دو

در این بخش هدف تولید نوشتاری است. دانش‌آموزان به دلخواه یکی از سه موضوع را انتخاب می‌کنند و با توجه به ساختاری که در درس پیشین آمده، انشایی می‌نویسند. یکی از مناسب‌ترین روش‌های تدریس برای فعالیت نگارشی شمارهٔ دو این درس (و سایر درس‌های این کتاب) به کارگیری روش «تفکر جانبی» است که در پی، با آن آشنا خواهیم شد.

شرح روش تفکر جانبی: تفکر جانبی، عبارت یا اصطلاحی است که در سال ۱۹۶۷ «ادوارد دوبونو» آن را به کار گرفت و مدتی بعد همه‌گیر و مقبول شد. دوبونو، دربارهٔ مفهوم تفکر جانبی می‌گوید: «روشی است برای حل مسئله از یک زاویه یا زوایای نامتعارف، غیرمتداول یا غیرسنتی».

در تفکر خطی، رسم بر این است که از نقطهٔ «الف» به نقطهٔ «ب» برسیم و از نقطهٔ «ب» به نقطهٔ «پ» و... در تفکر خطی، اگر خیلی تیزهوش باشیم، ممکن است یک‌باره و بدون طی مراحل خطی یا عمودی تفکر، به نقطهٔ «پ» برسیم، اما در هر صورت نهایتاً مسیر فکری‌مان به همان نقطهٔ «پ» ختم می‌شود، مشروط بر اینکه جواب مسئله‌مان در سیستم خطی همان نقطه باشد.

اما در تفکر جانبی، ما مدام از این شاخه به آن شاخه می‌پریم. ممکن است از نقطهٔ «الف» به نقطهٔ «ن» برسیم و از آنجا نیز مثلاً به نقطهٔ «پ». یعنی نتیجه، پیشاپیش معلوم نیست. گاهی در حل برخی مسائل، همان نظام خطی یا عمودی بهتر و زودتر به جواب می‌رسد؛ ولی گاهی اوقات هم در حل برخی مسائل باید به سراغ نظام‌های جانبی برویم و گاهی اوقات هم

تلفیق این دو را بپذیریم. کوتاه سخن اینکه تفکر جانبی یعنی «دیدن دگر آموز و شنیدن دگر»، چشم‌ها را از غبار عادت بشوئیم و پدیده‌ها را جور دیگر ببینیم.

شوخی‌های زیر نمونه‌های خوبی هستند برای آشنا شدن با مفهوم تفکر جانبی؛ و اساساً نظام فکری ادوارد دوبونو — مبدع مفهوم تفکر جانبی — به گونه‌ای است که به شوخی اهمیت ویژه‌ای می‌دهد: «شوخی مستلزم گریز از یک الگو به الگویی دیگر است. در شوخی، نوعی بازی با الفاظ وجود دارد، به نحوی که مثلاً معنای دو پهلویی از یک واژه به کار برده می‌شود و در چنین حالتی، دریافت معنای دقیق کلمات نیازمند رفتن از الگوهای متعارف و متداول به الگوهای بدیع و متفاوت است».

این تغییر الگو که در برخی شوخی‌های کلامی وجود دارد، دقیقاً همان چیزی است که ادوارد دوبونو ما را به آن دعوت می‌کند:

نمونه اول:

— شما از چه راهی پول درمی‌آورید؟

— از راه نوشتن.

— واقعاً؟ شما نویسنده‌اید؟

— نه، به پدرم نامه می‌نویسم، برایم پول بفرستند.

نمونه دوم:

مأمور بلیت وارد کوپه قطار شد. مرد جوان سراسیمه دنبال بلیتش گشت. جیب‌های جلیقه، کت، پیراهن، شلوار، داخل کیف دستی، حتی جاکفشی، همه جا را زیر و رو کرد. مأمور قطار، دلش به حال آن همه اضطراب و سراسیمگی سوخت. بلیت را که از لب‌های مرد جوان آویزان شده بود، با لبخندی بیرون کشید و دور شد. وقتی مأمور رفت، بغل‌دستی مرد جوان به او گفت: خیلی ترسیده بودی، ها! مرد جوان گفت: خب، بله؛ چون داشتم تاریخ بلیت را می‌جویدم.

نمونه سوم:

مادر بزرگ توی خانه نشسته و دارد کاموا می‌بافد. نوه خردسالش که دارد یکسره با کلاف کاموا بازی می‌کند، مزاحم اوست. پدر تصمیم می‌گیرد مشکل را حل کند: «من بچه

را می‌برم بیرون، با او بازی می‌کنم یا سرش را به چیزی گرم می‌کنم تا مادر بزرگ به کارش برسد.» اما پیشنهاد همسرش چیز دیگری است: «بهتر نیست مادر بزرگ را ببری بیرون که هم حال و هوایش عوض شود، هم با خیال راحت چند دقیقه‌ای بتواند کاموایش را بیافد؟». این نوع نگاه‌ها، محصول نگرشی مبتنی بر تفکر جانبی است.

آزمون تفکر جانبی

به سؤالات زیر توجه کنید. در طراحی این سؤالات سعی شده است، علاوه بر نگاه معمول، از زاویه متفاوت نیز به موضوعات توجه شود.

۱- جمعه از مبدأ راه افتاد. دو روز طول کشید تا به مقصد برسد. چهل و هشت ساعت در مقصد ماند و بعد تصمیم گرفت برگردد؛ اما وقتی داشت برمی‌گشت، غروب جمعه بود. چطور چنین چیزی ممکن است؟

۲- خانمی که در طبقهٔ دهم یک مجتمع مسکونی زندگی می‌کند، هر روز صبح سوار آسانسور می‌شود و می‌آید طبقهٔ زیر همکف (پارکینگ) و بعد هم سوار ماشینش می‌شود و می‌رود سر کار. بعد از ظهرها که برمی‌گردد، از پارکینگ وارد آسانسور می‌شود و اگر شخص دیگری هم با او وارد آسانسور شود، او مستقیماً به منزل مسکونی‌اش می‌رود اما اگر تنها سوار آسانسور شود، اول می‌رود طبقهٔ هشتم و بعدش دو طبقه را پیاده می‌رود بالا تا برسد به آپارتمان خودش. فکر می‌کنید چرا؟

پاسخ سؤالات بالا می‌تواند این چنین باشد: «او اسمش جمعه بود.» و «خانم، قدش کوتاه است و دستش تا کلید طبقهٔ هشتم آسانسور نمی‌رسد.» و همچنین، یا پاسخ‌های درست دیگری که به ذهن شما رسیده است.

شیوهٔ کار دوبونو این است که مسائل بسیار ساده‌ای طرح می‌کند و از مخاطبش می‌خواهد به راه حل این مسئله‌ها فکر کند. آن وقت، خودش وارد صحنه می‌شود و ضمن همراهی با مخاطبش در طول مسیر حل مسئله، پایه‌های فکری مخاطبش را نقد می‌کند. او در لابه‌لای حرف‌هایش نکات کاربردی و بسیار مهمی را دربارهٔ مهارت تفکر به مخاطب آموزش می‌دهد. خلاقیت، گریختن و پرهیز از موانعی است که ذهن را شکل داده است و آدمی را به

روش‌هایی عادت داده است. در مانع شکنی فرد به شکستن این موانع ترغیب می‌شود تا به نظرات و مفاهیم نو دست یابد و بصیرت‌های تازه‌ای را حاصل کند. برای شکستن ذهنیت‌های پیشین و ورود به عرصه‌های نوین تکنیک‌های چندی ابداع شده است که متداول‌ترین آنها «تفکر جانبی» است. (خلاقیت و نوآوری، آقایی فیشانی)

در ادامه، نمونه‌ای با استفاده از شگرد تفکر جانبی برای «فعالیت نگارشی شماره دو» آمده است :

کتاب خوب، دوست خوب

کتاب‌ها کلاً چیزهای با ارزشی هستند! همه می‌دانند که بهترین دوست هر کس کتاب است. من کسی را می‌شناسم که سال‌هاست با کتاب رابطه‌ای دوستانه دارد. کتاب‌ها تنها دوستان یا بهتر بگویم تنها اعضای خانواده‌اش به حساب می‌آیند و او زندگی‌اش را با آنها سپری می‌کند و قدر کتاب‌ها را خوب!! می‌داند.

او کارگر یک کتابفروشی در مرکز شهر است. خانواده و جایی برای خوابیدن ندارد. شب‌ها در انبار کتابفروشی می‌خوابد. زیرا اندازش زیلوی نازکی است که نمی‌تواند او را از سرمای کف زیرزمین محافظت کند. او کتاب‌ها را بسیار دوست دارد! مخصوصاً آنهایی را که مجموعه‌ای هستند و جلد نرم چرمی دارند، او آنها را کنار هم می‌چیند، درست مثل یک تخت چرمی گرم، و به راحتی روی این تخت دست ساز، استراحت می‌کند و خواب‌های خوش می‌بیند.

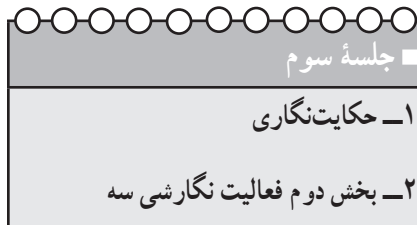
یک شب که خیلی سردش شده بود، از قفسه کتاب‌های برگشتی یک کتاب قدیمی بیرون آورد و با ترس و لرز آن را در شومینه انداخت برای چند دقیقه شعله‌های آتش بالا گرفت و او احساس گرما کرد.

کتاب‌ها برای او، دوستان مهربانی هستند. بعضی از شب‌ها که از شدت گرسنگی بی‌خواب می‌شود از قفسه کتاب‌های دستور آشپزی کتابی را برمی‌دارد و با دیدن تصاویر براق غذاهای رنگارنگ احساس سیری می‌کند.

گاهی که شب‌های دراز زمستان در زیرزمین تنگ و نمور کتاب فروشی احساس خستگی و دل‌تنگی می‌کند، سراغ تنها سرگرمی‌اش می‌رود. او هر شب دستمزدی را که پس‌انداز کرده می‌شمارد و دوباره آن را پنهان می‌کند. او بین صفحات قطور یک کتاب حفره‌ای را درست کرده و پول‌هایش را در آن می‌گذارد و آن را در بالاترین طبقه پشت کتاب‌های دیگر پنهان می‌کند. یکی از بهترین دوستان او کتاب بلندی است که شکاف شکسته پنجره را پر می‌کند و محافظ خوبی برای جلوگیری از سوز و سرماست. بله! کتاب خوب، دوست خوبی است؛ مخصوصاً اگر جلد چرمی و تصاویر براق داشته باشد و اگر کتاب‌ها چندجلدی و مجموعه باشند که دیگر حرف ندارند... (سجودی)

فعالیت نگارشی سه

بخش اول: هدف از بخش سوم فعالیت‌های نگارشی، داوری، نقد و تحلیل نوشته‌هاست که در این جلسه به شکل کار گروهی انجام می‌شود.

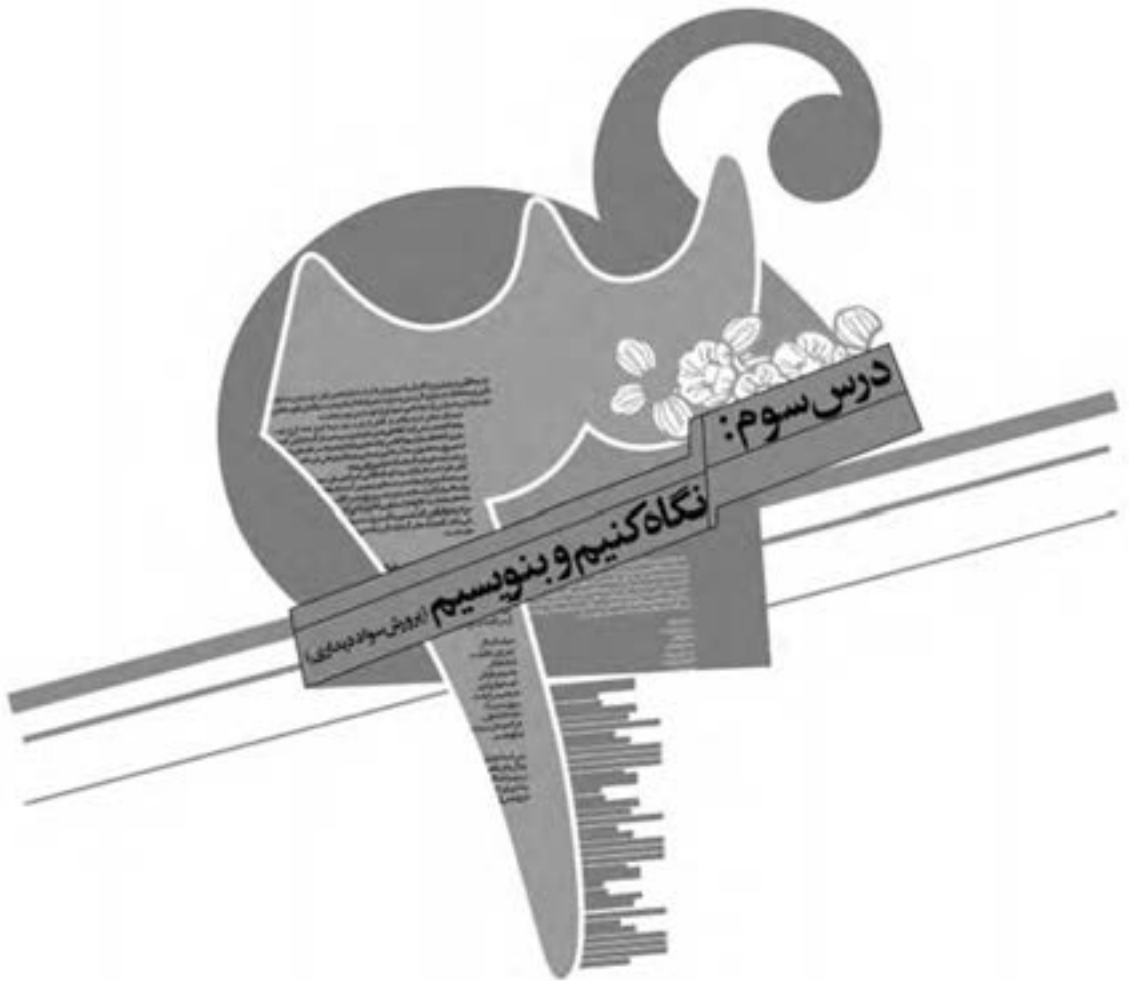
حکایت‌نگاری: هدف از این سؤال، تقویت توانایی گسترش حکایات به زبان ساده امروزی است. به عنوان نمونه حکایت مورد نظر در درس را می‌توان به صورت زیر گسترش داد.

◀ مردکی را چشم درد خاست. پیش بیطار (دام پزشک) رفت که دوا کن؛ بیطار از آنچه در چشم ستوران می‌کرد، در دیده او کشید و کور شد. حکومت (شکایت) به داور

بردند. گفت: بر او هیچ تاوان نیست؛ اگر این خر نبود، پیش بیطار نرفتی.
در شکرستان مرد نادانی بود که کارهایش را از سر بی فکری انجام می داد و همیشه
برای خودش و دیگران در دسر درست می کرد. یک روز در اثر بی توجهی دچار چشم
درد شد. او به جای اینکه پیش پزشک برود، پیش دام پزشک رفت. دام پزشک از
خدا بی خبر همان دارویی را که در چشم حیوانات می ریخت، در چشم او ریخت.
مرد بیچاره کور شد. پیش قاضی رفت و شکایت کرد. قاضی کمی فکر کرد و گفت:
دام پزشک مقصر نیست. اگر این مرد خر نبود، پیش دام پزشک نمی رفت.
بخش دوم: هدف از فعالیت نگارشی سوم، داوری، نقد و تحلیل نوشته هاست که
در این جلسه به شکل فردی انجام می شود.

نکاتی درباره ارزشیابی

- ارزیابی یک اثر در دو حیطه ساختار و محتوا شکل می گیرد.
- الف) ساختار: ساختار نوشته بر اساس معیارهای زیر ارزیابی می شود:
- معیارهای ارزیابی:**
- رعایت طبقه بندی ذهن و نوشته (نوشتن بند مقدمه، نوشتن بندهای بدنه و بند نتیجه)
 - پاکیزه نویسی و روان خوانی
 - نداشتن لغزش های املائی یا گفتاری
- ب) محتوا: بخش محتوا با توجه به عناصر زبانی و پیام و مفهوم متن ارزیابی می شود.
در بررسی عناصر زبانی به مواردی از قبیل: کاربرد واژگان، دامنه واژگان، پیام و
مفهوم متن ... توجه می شود.

«ای کاش عظمت در نگاه تو باشد»

~

بدان چه می نگری!»

اهداف درس

- آشنایی با سواد دیداری به عنوان قدم نخست در خوب نوشتن
- تقویت و ایجاد نگرش مثبت نسبت به مطالعه آفرینش و زیبایی‌های آن
- تقویت توجه به ویژگی‌های ظاهری موضوع مورد مشاهده
- تقویت توانایی بهره‌گیری از قدرت تخیل از راه دقت در جریان در جزئیات و خوب دیدن
- تقویت علاقه و نگرش مثبت به کاربرد مهارت‌های نوشتن
- آشنایی با اصول و قواعد نگارشی
- تقویت توانایی ارزیابی و تحلیل

■ آموزش محتوا

جلسه اول
۱- تدریس درس
۲- فعالیت نگارشی یک

تدریس درس

درس سوم به مشاهده دقیق پدیده‌ها و دقت در نگرستن به جزئیات همراه با تفکر و نقش و تأثیر آن در پرورش ذهن و زبان اشاره می‌کند. دو چشم، جویباران درون ریزند و سراجۀ ذهن را مایه‌ور و سیراب می‌سازند.

بخشی از درس به این نکته می‌پردازد که خوب دیدن تنها با چشم سر اتفاق نمی‌افتد و گاهی لازم است نویسنده، چشم سر را ببندد و چشم ذهنش را باز کند. منظور از چشم ذهن چیست؟

چشم ذهن نوعی توجه است که به ما اجازه می‌دهد تا امور جاری در درون ذهن خود را ببینیم؛ کمکمان می‌کند تا بی‌آنکه در جریان‌های ذهنمان غرق شویم، از وجود آنها آگاه شویم و در نهایت ما را از گرداب‌های عاطفی عبور می‌دهد. چشم ذهن ما را قادر می‌سازد تا هنگام تجربه عواطف آزاردهنده، روی آن اسم بگذاریم و آنها را رام کنیم.

می‌توان چشم ذهن را به عدسی خاصی تشبیه کرد که به ما امکان می‌دهد درون ذهنمان را به شکلی شفاف تر ببینیم. این عدسی چیزی است که هر کدام از ما می‌تواند آن را به دست آورد و با در اختیار داشتن آن در اعماق دریای ذهن خود غوطه‌ور شود و زندگی جاری درون خود را کندوکاو کند. این توانایی به ما امکان می‌دهد تا فرایندهایی را که از طریق آنها فکر، احساس و رفتار می‌کنیم، از نزدیک و به طور عمیق و با جزئیات کامل ببینیم. تجربه‌های درونی خود را دوباره شکل دهیم و آنها را به مسیر متفاوتی هدایت کنیم. (چشم ذهن، دانیل جی سیگل)

از آنجا که گشت و گذار در طبیعت و نگاه کردن به زیبایی‌ها و مطالعه آفرینش به عنوان اولین گام آشنایی با پدیده‌ها ذکر شده است، یکی از روش‌های مناسب برای تدریس محتوای درس «نگاه کنیم و بنویسیم» روش مشاهده و گردش علمی است. برای آموزش محتوای این درس، روش‌های زیر، مناسب است:

- روش مشاهده و گردش علمی
- الگوی بارش مغزی
- پرسش و پاسخ
- بدیعه پردازی

مراحل روش مشاهده و گردش علمی

۱- ابتدا معلم موضوع و هدف از گردش علمی را با طرح سؤال «چرا به این گردش علمی می‌رویم؟» آغاز می‌کند.

پاسخ این سؤال هدف‌ها و انتظارات را مشخص می‌کند. هدف اصلی از این گردش علمی تمرین خوب دیدن برای خوب نوشتن است.

۲- تعیین محل گردش علمی با طرح این سؤال که «برای دستیابی به اهداف مورد نظر باید به کجا برویم؟»

۳- تهیه امکانات با طرح این سؤال که «برای رسیدن به اهداف مورد نظر به چه وسایل و امکاناتی نیاز داریم؟»

۴- سازماندهی مسئولیت‌ها بر اساس توانایی‌ها، علایق و وظایف دانش‌آموزان انجام می‌شود.

۵- انجام هماهنگی‌های لازم.

۶- تدوین برگه‌های ثبت مشاهدات: همه دانش‌آموزان از قبل باید با اصول «مشاهده دقیق» آشنا شوند.

۷- ارائه گزارش: هر یک از دانش‌آموزان در جریان این گردش علمی موضوعی را به دلخواه انتخاب می‌کنند و با نگاهی عمیق و دقیق به کلیت و همچنین جزئیات آن اقدام به توصیف آن می‌کنند.

توجه: مکان گردش علمی معمولاً در کلاس و با مشورت دانش‌آموزان تعیین می‌شود.

- معلم هدف از گردش علمی را در کلاس به طور کامل شرح می‌دهد.
- معلم حین بازدید نیز به سؤالات احتمالی دانش‌آموزان پاسخ می‌دهد.
- نقش اصلی معلم در این روش برنامه‌ریزی است.

در بخش‌هایی از فعالیت‌های نگارشی از دانش‌آموزان خواسته شده تصاویر را توصیف کنند. برای توصیف هر یک از این تصاویر دانش‌آموزان می‌توانند از روش بدیعه پردازی به صورت زیر بهره‌گیرند.

شرح بدیعه پردازی

توصیف رودخانه با استفاده از روش بدیعه پردازی :

ویلیام جی. گوردون ابداع کننده روش بدیعه پردازی، تفکر استعاری یا سینکیتیکیس است. عنصر اصلی این روش استفاده از قیاس است. بدیعه پردازی یعنی ساختار شکنی و نوپردازی. داشتن چنین صفتی یعنی از پوست خود خارج شدن. در واقع بدیعه پردازی، قدم اول خلاقیت و نوآوری است و این الگو برای رشد خلاقیت تدوین یافته است. بدیعه پردازی یعنی کشاندن انسان به دنیایی منطقی و ایجاد کردن فرصت ابتکار برای دانش آموزان.

یکی از مشکلات دانش آموزان در نوشتن انشا، ترس از کاغذ و قلم و ترس از اشتباه است. الگوی بدیعه پردازی این ترس را برطرف می کند با این روش می توان با دادن تمرین های گروهی و انفرادی به دانش آموزان، خلاقیت آنان را افزایش داد و آنها را به تفکر استعاری رساند.

برای نوشتن انشایی با موضوع «توصیف رودخانه» می توانیم از این الگو به شرح زیر

بهره ببریم.

مراحل اجرای الگوی بدیعه پردازی :

گام اول — توصیف اولیه : در این مرحله، موضوع مورد نظر، از سوی دانش آموزان و معلم، تشریح و توصیف می شود. به جهت اطمینان از اینکه دانش آموزان موضوع انشا را به خوبی درک کرده اند. توصیف اولیه بسیار ساده و معمولی است؛ اما گام بسیار مهمی برای مراحل بعد است.

بنابراین دانش آموزان جمله هایی را که نشان دهنده برداشت خود از رودخانه است، بیان می کنند.

گام دوم — قیاس مستقیم : در این مرحله دانش آموزان مفهوم مورد نظر را به مفاهیم دیگر مانند می کنند.

این نوع قیاس ممکن است به صورت همانند سازی با یک شخص، گیاه، حیوان یا موجود بی جان صورت گیرد. این مقایسه شروع خوبی برای بروز خلاقیت های ذهنی دانش آموزان است و می توان از این مقایسه به افکار جدیدی دست یافت. معلم قیاس ها را به

ترتیب روی تابلو می‌نویسد.

- رودخانه مانند ماری خشمگین است.
- رودخانه مثل مادری مهربان ماهی‌ها را به دریا می‌برد.
- رودخانه مانند یک رشته کاموای بلند است.
- رودخانه همانند یک دسته موی پریشان است.
- و ...

در این مرحله معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد بهترین، مهیج‌ترین و عجیب‌ترین قیاس را انتخاب کنند.

گام سوم - قیاس شخصی: معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد خود را داخل مفهوم مورد نظر قرار دهند و احساس خود را بیان کنند و پاسخ‌ها روی تابلو ثبت می‌شود.

- گاهی از اینکه به سنگ‌های تیز و محکم برخورد می‌کنم، سرم گیج می‌رود.
- همسایگانم که درختان سفید پوش‌اند، گاهی برایم دست تکان می‌دهند.
- قوی سفید زیبایی را در پناه خود گرفته‌ام.
- به آرامی حرکت را آغاز می‌کنم، ولی برای اینکه زودتر به مقصد برسم، کم‌کم به سرعتم اضافه می‌شود.

- ماهیان رنگارنگ را در آغوش می‌گیرم و به خانهٔ اصلیشان دریا می‌برم.
- سنگ‌های بزرگ را که مانع عبورم هستند، با خشونت پشت سر می‌گذارم.
- رودهای کوچک که خواهران من‌اند، دستانشان را به دست من می‌رسانند و ما، بزرگ و بزرگ‌تر می‌شویم.

گام چهارم - تعارض فشرده (تضاد): در این مرحله معلم به کمک دانش‌آموزان قیاس‌های مستقیم و شخصی را بررسی می‌کند و سپس قیاس‌هایی که بیشترین تضاد را با هم دارند، انتخاب می‌کنند.

- مهربان و خشن
- سادهٔ پر پیچ و خم
- آرام پرهیاهو

در نهایت بهترین قیاس توسط دانش‌آموزان انتخاب می‌شود.
گام پنجم — توصیف خلاق: در این مرحله دانش‌آموزان به موضوع اصلی درس برمی‌گردند و از قیاس‌های برگزیده و تجربه‌های به دست آمده خود و دوستانشان استفاده و موضوع را دوباره توصیف می‌کنند.
در این مرحله دانش‌آموز می‌تواند موضوع انشا را به صورت خلاق (داستان، تصویر و...) بیان کند.

هدف از اجرای الگوی بدیعه‌پردازی

هدف اساسی، نوآفرینی و شکستن قواعد مرسوم و ایجاد راه‌های جدید برای حل مسائل است. این روش به منظور کمک به دانش‌آموزان برای شکستن زمینه‌های ذهنی قبلی و پیدا کردن راهی مناسب برای اندیشیدن به طرز جدید به موضوع است. با این روش می‌توان تفکر جدید را جانشین نظرات قبلی کرد.

نکات مهم درباره اجرای الگوی بدیعه‌پردازی

کلاس بدیعه‌پردازی: این الگو را می‌توان در هر کلاسی با هر نوع چینی اجرا کرد. کلاس در هر مکانی می‌تواند تشکیل شود، اما چون هدف اصلی پرورش تفکر خلاق است، فضاهای باز و محیط‌های آرام، مناسب‌تر است (حیاط مدرسه و...).

دانش‌آموزان و بدیعه‌پردازی: این الگو برای دانش‌آموزانی که نمی‌خواهند پاسخ‌هایی را که مطمئن نیستند صحیح است، ارائه دهند و همچنین برای دانش‌آموزانی که تمایلی برای شرکت در فعالیت‌های یادگیری ندارند، بسیار مفید است. در این الگو هیچ پاسخی اشتباه نیست. برعکس دانش‌آموزانی که صرفاً به دنبال کسب نمره و رتبه برتر در کلاس‌اند ممکن است تمایلی برای شرکت در این الگو نداشته باشند.

مراقب باشیم؛ ترتیب و توالی، در انجام قیاس‌ها رعایت شود. مراقب هدف اصلی که خلاقیت یا شکستن سد قواعد مرسوم و خلق باورها و افکار نو و تازه است، باشیم و مراقب گزینش بهترین مقایسه‌ها باشیم؛ زیرا در مرحله آخر قرار است از این قیاس‌ها برای توصیف نهایی موضوع استفاده شود. (راهنمای نوین تدریس، آقازاده)

فعالیت نگارشی یک

هدف از این سؤال توانایی تشخیص بخش‌هایی از نوشته است که به صورت عینی توصیف شده است. بند دوم و سوم به گونه‌ای توصیف شده است که هر خواننده‌ای می‌تواند با بستن چشمان خود تصویر آن را در ذهن، بازسازی کند.

«... صندوقچه به شکل مستطیل و چوبی بود و روکشی پر نقش و نگار از جنس فلز داشت که بر روی چارپایهٔ چوبی خود در کنج اتاق مادر بزرگ، جاخوش کرده بود. درش به سمت بالا باز می‌شد و دوباره به طرف پایین می‌آمد و روی آن را می‌پوشاند. بر دیوارهٔ جلویی آن سه ردیف حلقه بر بدنهٔ صندوق قرار داشت که میله‌ای فلزی از میان آنها عبور می‌کرد و قفلی به شکل نیم دایره در آن حلقه‌ها جای می‌گرفت و مادر بزرگ چند بار کلید را در آن می‌چرخاند تا قفل شود؛ کلید به رنگ قهوه‌ای سوخته بود و شبیه پیچ، خطوط دایره‌ای به دور آن چرخیده بود.»

دنبالهٔ این کلید، نخ‌کلفت و خاکی رنگ، به طول بیست سی سانت داشت که به روسری گُلدار و بلند مادر بزرگ گره خورده بود و بلافاصله بعد از قفل کردن در جیب داخلی سمت چپ جلیقهٔ مادر بزرگ جا می‌گرفت. گاهی هم برای اطمینان بیشتر آن را از سوراخ جا دکمه‌ای جلیقه رد می‌کرد و بعد در جیبش جا می‌داد تا دیگر دست هیچ سارقی به آن نرسد. اصلاً کسی جرئت نمی‌کرد به آن، چپ نگاه کند...» (اکبری شلدره)

■ جلسهٔ دوم

۱- درست‌نویسی

۲- فعالیت نگارشی دو

۳- بخش اول فعالیت نگارشی سه

درست‌نویسی

نشانهٔ مفعول (را) باید بلافاصله پس از مفعول بیاید. آوردن آن دنبال فعل، متمم و یا هر دو جز نادرست است. نمونه :

- خانه‌ای که اکنون در آن ساکن هستم را پس از مدتی خریدم.
- خانه‌ای را که اکنون در آن ساکن هستم، پس از مدتی خریدم.
- کتابی که به دوستم داده بودم را از او پس گرفتم.
- کتابی را که به دوستم داده بودم، از او پس گرفتم.
- جمله‌های زیر را ویرایش کنید :
- مردمی با مشت‌های گره کرده که پیش می‌رفتند را دیدم.
- مردمی را که با مشت‌های گره کرده پیش می‌رفتند، دیدم.
- گلی که بوی خوشی داشت را بوییدم.
- گلی را که بوی خوشی داشت، بوییدم.

فعالیت نگارشی دو

در این بخش هدف تولید نوشتاری است. دانش‌آموزان به دلخواه یکی از تصاویر را انتخاب می‌کنند و با مشاهدهٔ دقیق و توجه به عناصر اصلی و جزئیات تصویر به توصیف دیده‌ها می‌پردازند.

فعالیت نگارشی سه

بخش اول : هدف از فعالیت نگارشی سوم، داوری، نقد و تحلیل نوشته‌هاست که در این جلسه به شکل کار گروهی انجام می‌شود.

جلسهٔ سوم
۱- مثل‌نویسی
۲- بخش دوم فعالیت نگارشی سه

مثل نویسی: هدف از این سؤال تقویت توانایی گسترش متن از طریق باز آفرینی مثل است. در این بخش نمونه گسترش یافته مثل «کلاغ خواست راه رفتن کبک را یاد بگیرد، راه رفتن خودش را هم فراموش کرد» را می بینیم.

کلاغ خواست راه رفتن کبک را یاد بگیرد، راه رفتن خودش را هم فراموش کرد

در باغی سرسبز کلاغکی با مادرش زندگی می کرد. جوجه کلاغ کوچک چند روزی بود که سر از تخم بیرون آورده بود و بسیار کنجکاو و بازیگوش بود. در نزدیکی لانه کلاغ کبکی زندگی می کرد. کبک هر روز از لانه بیرون می رفت و باوقار و زیبایی خاصی روی چمنزار، حرکت می کرد و به دنبال دانه می گشت. کلاغ مادر هر روز به کلاغک آموزش پرواز می داد، ولی او بازیگوش بود و نمی توانست پرواز کند. کلاغک فقط می توانست از درخت کاج که لانه شان روی آن بود، پایین برود و روی چمن های زیر درخت بپرد.

جوجه کلاغ از حرکات زیبای کبک خوشش می آمد و سعی می کرد حرکات او را تقلید کند.

روزی صاحب باغ چند سگ جدید برای نگهداری از باغ آورد. سگ ها بزرگ و ترسناک بودند. صدای آنان همه پرندگان را ترسانده بود. پرندگان با سرعت به لانه هایشان رفتند. جوجه کلاغ با پاهای دراز و لاغرش سعی می کرد مثل کبک بدود، ولی نمی توانست. پس از چند دقیقه باغ از پرندگان خالی شد و فقط جوجه کلاغ حیرت زده و ترسان روی چمن ها عقب و جلو می رفت. مادر کلاغک برای پیدا کردن غذا رفته بود. کلاغک از ترس روی زمین افتاده بود و چشم هایش را بسته بود.

در همین لحظه پرستوی مهربان از روی شاخه ای پرید، کلاغک را از جا بلند کرد و او را در لانه اش گذاشت و به آرامی در گوش او گفت: «کلاغ خواست راه رفتن کبک را یاد بگیرد، راه رفتن خودش را هم فراموش کرد.»

بخش دوم : هدف از فعالیت نگارشی سوم، داوری، نقد و تحلیل نوشته‌هاست که در این جلسه به شکل فردی انجام می‌شود.

نکاتی دربارهٔ ارزشیابی

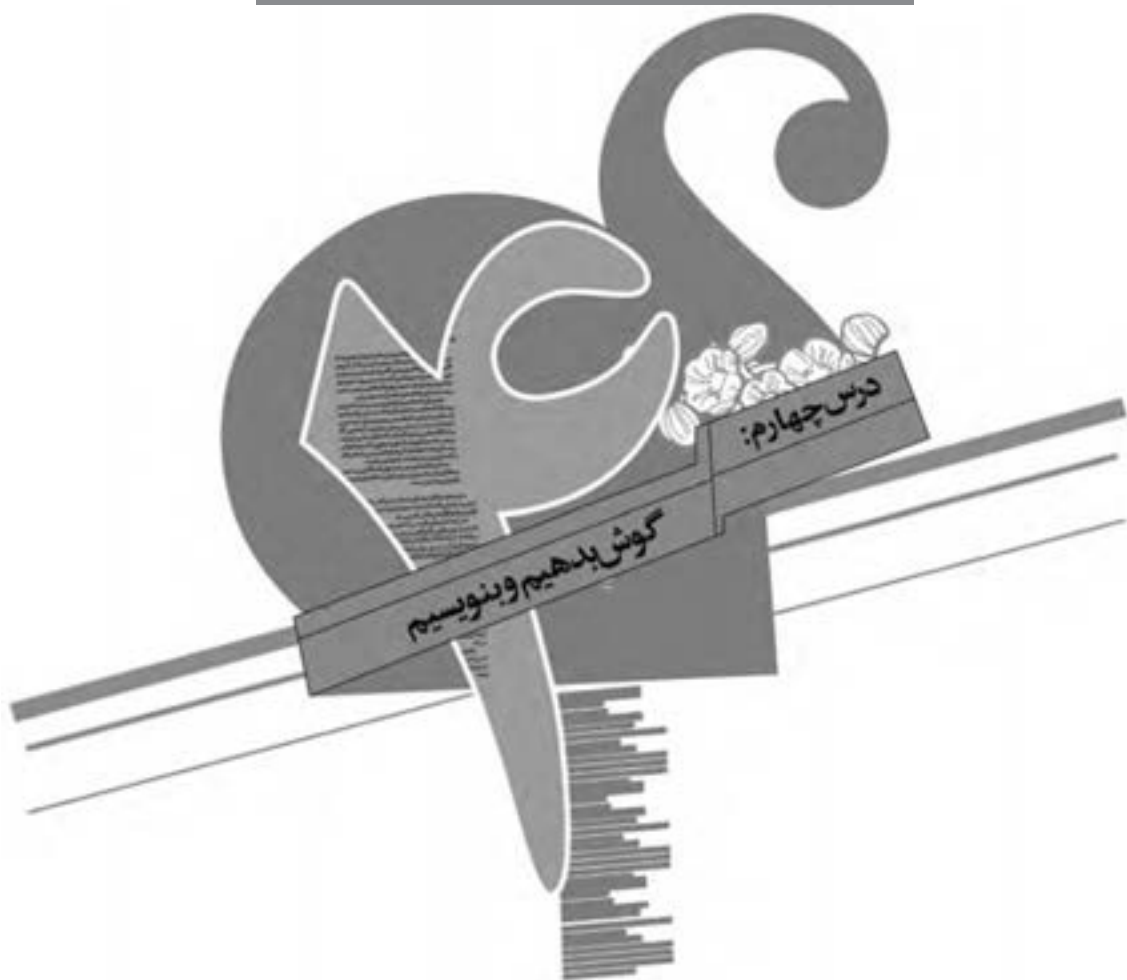
ارزیابی یک اثر در دو حیطة ساختار و محتوا شکل می‌گیرد.
الف) ساختار : ساختار نوشته بر اساس معیارهای زیر ارزیابی می‌شود :

معیارهای ارزیابی :

- انتخاب موضوع مناسب (موضوع نباید خیلی کلی باشد)
- رعایت طبقه‌بندی ذهن و نوشته (نوشتن بند مقدمه، نوشتن بندهای بدنه و بند نتیجه)
- دقت و توجه به جزئیات
- توصیف دقیق دیده‌ها
- پاکیزه‌نویسی
- رعایت علائم نگارشی

ب) محتوا : بخش محتوا با توجه به عناصر زبانی و پیام و مفهوم متن ارزیابی می‌گردد.
در بررسی عناصر زبانی به مواردی از قبیل کاربرد واژگان، دامنه واژگان، پیام و مفهوم متن و... توجه می‌شود.

گوش بدهیم و بنویسیم

درس چهارم:

اندیشیدن ممکن است آرام و یکدخت به نظر آید؛
در حالی که فعال ترین نوع تفکر است.

اهداف درس

- تقویت حافظه شنیداری از طریق خوب گوش دادن
- آشنایی با چند نمونه برجسته از بهره‌گیری حس شنوایی

در توصیف

- تقویت مهارت شنوایی و بهره‌گیری از آن در نوشتن
- تقویت علاقه و نگرش مثبت به کاربرد مهارت‌های نوشتن
- تقویت سواد دیداری از طریق توجه به عناصر و اجزای

تصویر

- آشنایی با اصول و قواعد نگارشی
- تقویت توانایی ارزیابی و تحلیل

■ آموزش محتوا

■ جلسه اول
۱- تدریس درس
۲- فعالیت نگارشی یک

تدریس درس

این درس به اهمیت خوب گوش کردن و تأثیر آن بر افزایش قدرت تفکر و توانایی زبان گفتار و نوشتار و همچنین تصویرسازی ذهنی اشاره می‌کند. تصویرسازی ذهنی چیست؟ تصویرسازی ذهنی شامل استفاده از تخیل برای خلق مناظر، صداها، بوها، مزه‌ها، یا حس‌های دیگری می‌شود که «دیدن هدفمند» را می‌سازد.

تصویرسازی ذهنی به دو شکل انجام می‌گیرد: تجسم و تجسم خلاق. تجسم یعنی بازبینی و بازآوری تصاویری در ذهن که قبلاً دیده‌ایم. تجسم خلاق یعنی بازسازی و آفرینش مخیل و دیدن چیزهایی که تاکنون ندیده‌ایم. (خلاقیات رویکردی سیستمی، صادقی مال امیری)

برای تدریس این درس می‌توان از روش‌های مختلفی بهره جست و از آن جمله می‌توان به روش «از خوب شنیدن تا خوب نوشتن» اشاره کرد.

برای آموزش محتوای این درس، روش‌های زیر، مناسب است:

- روش تفکر جانبی
- روش ارزیابی عملکرد
- الگوی بارش مغزی
- از خوب شنیدن تا خوب نوشتن

شرح روش از خوب شنیدن تا خوب نوشتن

گام اول: ابتدا درس را معلم یا یکی از دانش‌آموزان می‌خواند. سپس معلم دانش‌آموزان را به پنج گروه تقسیم می‌کند. مدت زمان انجام فعالیت را برای آنان مشخص می‌کند و دربارهٔ فعالیت توضیح می‌دهد.

هر یک از گروه‌ها باید فهرستی از مکان‌هایی را که در آن صداها متفاوتی شنیده می‌شود، تهیه کنند (مکان‌هایی مانند: باغ وحش، ایستگاه مترو و...).

گام دوم: معلم تابلو را به پنج قسمت تقسیم می‌کند. نماینده‌ای از هر گروه جلوی تابلو می‌رود و در قسمت مربوط به گروه خود اسم مکان‌ها را می‌نویسد.

گام سوم: معلم با کمک گروه‌ها، کار هر کدام را ارزیابی می‌کند و دور مکان‌هایی

که سر و صدای بیشتری دارند خط می کشد. سپس کل تابلو را پاک می کند و تنها اسم مکان های انتخاب شده (که دور آنها خط کشیده شده) را بالای تابلو می نویسد.

مکان هایی مانند: باغ وحش، ایستگاه مترو، حیاط مدرسه و...

گام چهارم: در این مرحله معلم از دانش آموزان می خواهد افراد هر گروه یکی از مکان های مشخص شده را انتخاب کنند؛ خود را در آن مکان تجسم کنند و صداهای پیرامون خود را که در مکان های مورد نظر می شنوند روی برگه یادداشت کنند.

صداهایی مانند: خش خش، جیرجیر، چهچهه، شیهه، ترقه، شرشر و امثال آن.

گام پنجم: معلم با کمک دانش آموزان کار گروه ها را ارزیابی می کند و صداهای مناسب تر را انتخاب می کند و زیر آنها خط می کشد.

گام ششم: در این مرحله معلم از دانش آموزان می خواهد یکی از مکان های پرسروصدا را انتخاب کنند و آن مکان را به صورت انفرادی توصیف کنند. پس از گذشت زمان معین شده (حدوداً ۱۰ دقیقه) دانش آموزان انشای خود را برای گروه می خوانند و یکی از ائشاهار را برای ارائه در کلاس انتخاب می کنند.

گام هفتم: از هر گروه یک انشا در کلاس خوانده می شود.

فعالیت نگارشی یک

هدف از این سؤال توانایی تشخیص بخش هایی از نوشته است که از قوه شنیداری نویسنده تأثیر پذیرفته است.

... کژال بر پوست گرگ چنگ کشید و فریاد زد: «هه ژار... هه ژار!»

خاکم به سرا! گرگ قنداقه به دهان گرفت و دوید. کژال به دنبال او زمین را خیش می کشید، مویه می کرد و روناک را صدا می زد.

خم شد و سنگ برداشت.

— اگر به روناک بخورد!

سنگ را به زمین انداخت؛ زار زد و دوید. صورت خراشید و دوید.

گرگ پاره تنش را می برد.

روناک مثل برّه‌ای، دست‌هایش را در هوا تکان می‌داد. گردنش به عقب خم شده بود و صدای نازک گریه‌اش، سنگ‌های بیابان را می‌خراشید. کژال به موهایش چنگ زد، لنگه گالشش از پایش افتاد. سنگ‌ها پایش را کوبیدند.

— روناک! ... روناک! دایه‌ات بمیره، روله.

— دشت یکپارچه صدا شده بود و ناله و مویه. باد صدای کژال را غلتاند و با خود برد. «آزاد» سر زمین بود که فریاد کژال را شنید. هراسان ماند: «صدا از کدام طرف می‌آید؟»

باز هم جیغ. آزاد دوید. صدا از سمت تپه بود. کسی کمک می‌خواست. گام انداخت و دوید. صدا او را به خود می‌خواند. چشم آزاد از دور جسمی را که تند و تند به طرف او می‌آمد، دید و لحظه‌ای بعد، گرگ نزدیک آزاد رسیده بود و آن دورتر، کژال پا برهنه و بر سر زنان می‌دوید. وقت فکر کردن نبود. آزاد نباید می‌ماند. دندان بر دندان می‌سایید. گرگ مقابل آزاد بود. فداقه روناک به دهانش بود. روناک خفه گریه می‌کرد و گرگ خرناسه می‌کشید. آزاد معطل نماند... (داستان کژال، ابید)

■ جلسه دوم

- ۱- درست‌نویسی
- ۲- فعالیت نگارشی دو
- ۳- بخش اول فعالیت نگارشی سه

درست‌نویسی

نشانه مد باید بالای حرف «الف» نوشته شود. در کلمات ساده گذاشتن آن ضروری است؛ اما اگر قسمت دوم یک کلمه مرکب با مصوت بلند «آ» آغاز شود، نشانه مد آن نوشته نمی‌شود.

کاربرد معیار	نمونه‌های غیر معیار
دلارام	دل آرام
همابش	هم آیش
پیشامد	پیش آمد
فناوری	فن آوری

جمله‌های زیر را ویرایش کنید :

– امروز، هم آیش دانش‌آموزان خوش فکر، برگزار می‌شود.

امروز، همایش دانش‌آموزان خوش فکر، برگزار می‌شود.

– اگر بدخواهان، در هم آوردی نابرابر، زورگویی پیشه کنند، تسلیم نخواهیم شد.

اگر بدخواهان، در هماوردی نابرابر، زورگویی پیشه کنند، تسلیم نخواهیم شد.

فعالیت نگارشی دو

در این بخش هدف تولید نوشتاری است. دانش‌آموزان به دلخواه یکی از موضوعات را انتخاب می‌کنند و با استفاده از تجربه‌های شنیداری خود و بهره‌گیری از قوای شنیداری، نوشته‌شان را کامل می‌کنند.

فعالیت نگارشی سه

بخش اول : هدف از فعالیت نگارشی سوم، داوری، نقد و تحلیل نوشته‌هاست که در این جلسه به شکل کار گروهی انجام می‌شود.

جلسه سوم
۱- تصویر نویسی
۲- بخش دوم فعالیت نگارشی سه

تصویرنویسی

اغلب تصور می‌شود در تصویر خوانی حس بینایی نقش یگانه‌ای دارد؛ در صورتی که تصاویر تمامی حواس را به تجربه وامی‌دارند و به تأثیرگذاری زبان، قدرت می‌بخشند. واکنش نشان دادن به یک تصویر، حساسیت «تفکر تصویری» ما را نسبت به قدرت بیان و محتوای احساسی آثار خلاق دیگران بالا می‌برد. (نوشتن خلاق، گابریله ال. ریکو) بخش دوم: هدف از فعالیت نگارشی سوم، داوری، نقد و تحلیل نوشته‌هاست که در این جلسه به شکل فردی انجام می‌شود.

نکاتی دربارهٔ ارزشیابی

ارزشیابی یک اثر در دو حیطهٔ ساختار و محتوا شکل می‌گیرد.

الف) ساختار: ساختار نوشته بر اساس معیارهای زیر ارزشیابی می‌شود:

معیارهای ارزشیابی:

- رعایت طبقه‌بندی ذهن و نوشته (نوشتن بند مقدمه، نوشتن بندهای بدنه و بند نتیجه)
- توصیف دقیق شنیده‌ها
- پاکیزه‌نویسی
- رعایت علائم نگارشی
- درست‌نویسی

ب) محتوا: بخش محتوا با توجه به عناصر زبانی، پیام و مفهوم متن ارزشیابی می‌شود. در بررسی عناصر زبانی به مواردی از قبیل کاربرد واژگان، دامنهٔ واژگان، پیام و

مفهوم متن و... توجه می‌شود.

ذهن انسان نویسنده،
آبستن و سرشار از معانی است.
یکی از راه‌های آسان‌سازی زایش ذهن، بهره‌گیری
از سنجش و مقایسه پدیده‌ها با هم است.

اهداف درس

- آشنایی با شیوهٔ سنجیدن و مقایسه برای شناخت بهتر

پدیده‌ها

- آشنایی با روش مقایسه به عنوان راهی برای گسترش فکر
- تقویت توجه به جنبه‌های گوناگون یک پدیده و پرهیز از

تفکر تک بعدی

- تقویت توانایی تشخیص شباهت‌ها و تفاوت‌های دو پدیده
- تقویت مهارت نوشتن با بهره‌گیری از روش بازنویسی

حکایت

- تقویت علاقه و نگرش مثبت به بهره‌گیری از اصول و

قواعد نگارشی

- تقویت توانایی ارزیابی و تحلیل

■ آموزش محتوا

●●●●●●●●●●
■ جلسهٔ اول
۱- تدریس درس
۲- فعالیت نگارشی یک

تدریس درس

این درس، شیوه مقایسه و سنجش پدیده‌ها با یکدیگر را به عنوان یکی دیگر از راه‌های پرورش ذهن و آمادگی برای نوشتن مطرح می‌کند.

شیوه سنجیدن پدیده‌ها و مقایسه آنها موجب می‌شود، دانش‌آموزان از تفکر یک بُعدی و خطی به سمت تفکر چند بعدی و همه جانبه حرکت کنند. از قضاوت یک سو به پرهیزند و در داوری‌هایشان به جوانب مختلف توجه کنند. این مسئله به تقویت تخیل آنان نیز کمک می‌کند.

نمونه بهره گیری از مقایسه در نوشتن یک متن

مقایسه انسان و نخل

در لغت نامه دهخدا، در توضیح نخل (به نقل از نزه القلوب) آمده است: «... شجره مبارکه است. به آدمی نیک مانند است، به طول و راستی قد. درخت خرما از روزگاران بسیار دور مورد توجه و احترام بوده است. رشد و نمو این درخت در مناطق گرمسیر بسیار مناسب است؛ بنابراین در این مناطق انس و الفت انسان با نخل بیش از مناطق سردسیر است...».

نخل درخت مقدسی است. وقتی درخت نخلی قطع می‌شود، گویی انسانی به قتل رسیده و این به دلیل شباهت بسیار نزدیک و جالبی است که این درخت به انسان دارد. درخت نخل در ۱۶ سالگی ثمر می‌دهد و در پیری، دندان نخل که «تَوَحَّتْكَ» نامیده می‌شود، می‌ریزد. اگر هنگام جابه‌جایی سر نخل، صدمه ببیند، خشک می‌شود، چون در سر نخل ماده‌ای وجود دارد که همانند مغز آدمی است.

خواجه نصیرطوسی نیز در کتاب اخلاق ناصری گفته است: «اگر آب از سر نخل بگذرد می‌میرد. سر هر درختی را که قطع کنند؛ بیشتر شاخه و برگ می‌زند، الا نخل را که اگر سر این درخت را قطع کنند، می‌میرند.» اگر چوب نخل را بسوزانید، هیچ زغال ندارد همچون آدمی. عمر درخت نخل تا صد و گاهی تا صد و بیست نیز می‌رسد و واحد شمارش درخت نخل مانند انسان نفر است.

برای تدریس این درس می‌توان از روش‌های زیر بهره گرفت؛ اما یکی از مناسب‌ترین روش‌ها استفاده از الگوی بارش فکری است.

- روش ارزیابی عملکرد
- روش ارتباط اجباری
- روش فهرست خصوصیات
- الگوی بارش مغزی

الگوی بارش فکری

۱- متن درس در کلاس خوانده می‌شود. سپس معلم دو موضوع زیر را روی تابلو کلاس ثبت می‌کند.

الف) برخاستن از خواب در صبح روستا

ب) برخاستن از خواب در صبح شهر

۲- معلم دانش‌آموزان را گروه‌بندی می‌کند و قواعد و اصول اجرای کار را برای دانش‌آموزان یادآوری می‌کند و از آنها می‌خواهد در گروه درباره دو موضوع مطرح شده نظرات خود را بیان کنند.

قواعد انجام طوفان ذهنی :

- آزادی ذهن و بیان

- پرهیز از تمسخر افراد و دیدگاه‌های آنان

- انتقاد ممنوع

- پرهیز از خود سانسوری

- ایجاد حداکثر تعداد نظرهای ممکن

- اختصار در بیان نظرات و پرهیز از هر گونه شرح و بسط

۳- در هر گروه ارائه ایده‌ها و نظرات به صورت گردش صورت می‌گیرد و در هر نوبت فقط یک ایده باید بیان شود و در صورت عدم وجود ایده با گفتن واژه «بعدی» نوبت به دیگری واگذار می‌شود.

- ۴- ثبت کلیه دیدگاه‌ها توسط یکی از اعضای گروه
- ۵- دسته‌بندی و جمع‌بندی نتایج در گروه: پس از اینکه همه افراد گروه نظرات خود را بیان کردند، اعضای گروه به صورت مشارکتی با بهره‌گیری از مقایسه دو موضوع مطرح شده متنی را می‌نویسند.
- ۶- نوشته هر گروه در کلاس خوانده می‌شود و توسط گروه بعدی ارزیابی می‌شود.
- ۷- معلم مطالب را جمع‌بندی و نکات تکمیلی مورد نیاز را ارائه می‌دهد.

فعالیت نگارشی یک

هدف از این سؤال توانایی تشخیص بخش‌هایی از نوشته است که بر پایه شیوه مقایسه، نگاشته شده است از بین موارد ذکر شده، تنها بند (پ) براساس شیوه مقایسه نوشته شده است.

(پ) هر دسته از مردم، مقررات ویژه‌ای برای آداب معاشرت دارند. دست دادن با دوستان هنگام ملاقات در بسیاری از بخش‌های جهان معمول است. چینیان به جای اینکه به یکدیگر دست بدهند، دو دست خود را بر هم می‌گذارند و تکان می‌دهند. در بسیاری از کشورها برداشتن کلاه، نشان ادب است؛ ولی بومیان غنا در افریقا به جای این کار، قبای خود را از یک شانه به پایین می‌اندازند. (آیین نگارش، سال اول دبیرستان، ۱۳۵۳)

جلسه دوم	
۱-	درست‌نویسی
۲-	فعالیت نگارشی دو
۳-	بخش اول فعالیت نگارشی سه

درست‌نویسی

واژه‌هایی که به «ه» بیان حرکت ختم می‌شوند، در صورتی که با «ان» جمع بسته شوند، یا «ی» مصدری بگیرند، «ه» را از دست می‌دهند و با «گان» جمع بسته می‌شوند و با «گی»

حالت مصدری یا نسبت پیدا می‌کنند و پیوسته نوشته می‌شوند :

تشنگان	تشنه
شرکت کنندگان	شرکت کننده
شنوندگان	شنونده
نخبگان	نخبه
دیدگان	دیده
جامگان	جامه

این قاعده شامل «ه» ملفوظ نمی‌شود. واژه‌هایی که به «ه» ملفوظ ختم می‌شوند، به جزء

دوم خود می‌پیوندند :

روباهان	روباه
شاهان	شاه
مهان	مه
شانه‌ها	شانه
خانه‌ها	خانه
دهگان	ده

جمله‌های زیر را ویرایش کنید :

– شرکت کننده‌گان در مراسم امروز، از عملکرد دانش‌آموزان این مدرسه، خرسند

بودند.

– شرکت کنندگان در مراسم امروز، از عملکرد دانش‌آموزان این مدرسه، خرسند بودند.

– نخبه‌گان با دیده‌گانی باز و با آگاهی، همهٔ امور را بی می‌گیرند.

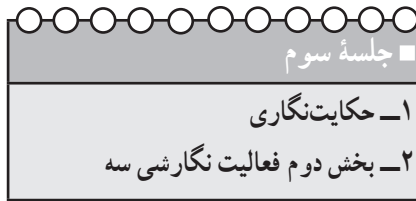
– نخبگان با دیدگانی باز و با آگاهی، همهٔ امور را بی می‌گیرند.

فعالیت نگارشی دو

در این بخش هدف تولید نوشتاری است. دانش‌آموزان به دلخواه یکی از موضوعات را انتخاب می‌کنند و با استفاده از شیوه‌مقایسه نوشته خود را کامل می‌کنند.

فعالیت نگارشی سه

بخش اول: هدف از بخش سوم فعالیت‌های نگارشی، داوری، نقد و تحلیل نوشته‌هاست که در این جلسه به شکل کار گروهی انجام می‌شود.

حکایت‌نگاری

هدف از این سؤال، تقویت توانایی گسترش حکایات به زبان ساده‌امروزی است. نکات مهمی در بازنویسی حکایات به زبان ساده وجود دارد که در این بخش به چند نمونه از این موارد اشاره می‌شود.

در بازنویسی حکایت دانش‌آموزان باید:

- پیام‌های اصیل و اندیشه‌های ارزشمند را حفظ کنند.
- اصول کلی نگارش زبان و اصول مهم ساده‌نویسی را رعایت کنند.
- محتوا و پیام اثر را به درستی درک کرده باشند تا بتوانند جانی تازه به آثار کهن ببخشند.

- در نقل محتوا و پیام، امانت را رعایت کنند.

شایسته است بازنویسی متون را از میان آثار ارزشمند انتخاب کنیم. ادبیات کهن، منابع بسیار مهم و جذابی برای بازنویسی به شمار می‌روند. آثار زیر برای آشنایی بیشتر با نمونه‌هایی از بازنویسی معرفی می‌شود:

– داستان‌های دل‌انگیز در ادب فارسی، دکتر زهرا خانلری
– فیل در خانه تاریک (بازنویسی یکی از داستان‌های مثنوی)، ناصر ایرانی
– قصه‌های خوب برای بچه‌های خوب، مهدی آذر یزدی
بخش دوم : هدف از فعالیت نگارشی سوم، داوری، نقد و تحلیل نوشته‌هاست که در این جلسه به شکل فردی انجام می‌شود.

نکاتی دربارهٔ ارزشیابی

- ارزیابی یک اثر در دو حیطهٔ ساختار و محتوا شکل می‌گیرد.
- الف) ساختار : ساختار نوشته بر اساس معیارهای زیر ارزیابی می‌شود :
- معیارهای ارزیابی :*
- رعایت طبقه‌بندی ذهن و نوشته (نوشتن بند مقدمه، نوشتن بندهای بدنه و بند نتیجه)
 - بیان شباهت‌ها و تفاوت‌ها
 - دقت در جزئیات
 - پاکیزه‌نویسی
 - رعایت علائم نگارشی
 - درست‌نویسی
 - نداشتن غلط‌املائی
- ب) محتوا : بخش محتوا با توجه به عناصر زبانی و پیام و مفهوم متن ارزیابی می‌شود.
- در بررسی عناصر زبانی به مواردی از قبیل : کاربرد واژگان، دامنهٔ واژگان، پیام و مفهوم متن و... توجه می‌شود.

نوشته‌ای بر ذهن خواننده، تأثیرگذار خواهد بود که
بتواند خواننده را با خود همراه کند و او را با خود به دنیای
معانی و فریای متن ببرد. جانشین سازی، اگر
درست به کار گرفته شود؛ خواننده را در کشاکش
رویدادهای متن قرار می‌دهد و هم‌حسی، هم‌خوبی و
هم‌ذات‌پنداری در پی آن، پدیدار می‌شود.

اهداف درس

- آشنایی با شیوهٔ جانشین سازی
- تقویت توانایی بیان عواطف و احساسات
- تقویت علاقه و نگرش مثبت به قضاوت و ارزیابی
- تقویت مهارت باز آفرینی مثلها
- آشنایی با اصول و قواعد نگارشی
- تقویت توانایی ارزیابی و تحلیل

■ آموزش محتوا

■ جلسهٔ اول

۱- تدریس درس

۲- فعالیت نگارشی یک

تدریس درس

درس ششم به تشریح روش جانشین سازی به عنوان روشی کاربردی و ساده، جهت نوشتن و تقویت تفکر می‌پردازد. حال این سؤال مطرح می‌شود که جانشین سازی چیست؟ برای یافتن ایده‌های بیشتر می‌توان از خود سؤال‌هایی از این نوع مطرح کرد:

«چه چیزی را می‌توانیم جانشین این کنیم؟» و یا

«به جای این، چه چیز دیگری را می‌توانیم جانشین کنیم؟»

جست‌وجو برای جایگزین‌ها یک روش سعی و خطاست که همه ما می‌توانیم در زندگی روزمره خود آن را به کار بریم. تغییر این به جای «آن» به اشیا محدود نمی‌شود؛ بلکه با این نوع سؤالات می‌توان مکان‌ها، اشخاص، عواطف و حتی ایده‌ها را انتقال و جایگزین کرد. بسیاری از اندیشه‌های ارزشمند جدید از طریق جست‌وجو برای یافتن جانشینی برای چیز دیگری به دست آمده است. جانشینی تا آنجا پیش می‌رود که می‌توان یک چیز را با هیچ و سپس هیچ را جانشین چیز دیگری کرد. (خلاقیت و نوآوری، آقایی فیشانی)

از آنجا که در روش بدیعه پردازی می‌توان از مراحل جانشین سازی (قیاس) به خوبی استفاده کرد، این روش مناسب‌ترین شیوه برای آموزش درس ششم است. برای آموزش محتوای این درس، روش‌های زیر، مناسب است:

○ روش بحث گروهی

○ روش جانشین سازی

○ تکنیک چی می‌شود اگر ...

○ روش بدیعه پردازی

الگوی بدیعه پردازی یا نوآفرینی

در گذشته درباره خلاقیت، این تصور وجود داشت که خلاقیت امری ذاتی است و نمی‌توان آن را آموزش داد و خلاقیت ویژه خلق آثار بزرگ هنری است. ولی بنابر نظر گوردون خلاقیت فعالیت پوشیده و اسرارآمیزی نیست و می‌توان فعالیت‌های روزانه را خلاقانه کرد. خلاقیت را می‌توان یاد گرفت و یاد داد.

هدف اصلی بدیعه‌پردازی کمک به افراد برای شکستن زمینه‌های ذهنی قبلی و پیدا کردن راهی مناسب برای اندیشیدن به طرز جدید به یک موضوع است.

مراحل اجرای الگو: مراحل نوشتن موضوع «کتاب» که در متن درس آمده است، با استفاده از روش بدیعه‌پردازی به شرح زیر عمل می‌کنیم:

۱- توصیف شرایط موجود: در این مرحله، موضوع مورد نظر از سوی دانش‌آموزان و معلم، تشریح و توصیف می‌شود. به جهت اطمینان از اینکه دانش‌آموزان موضوع را به خوبی درک کرده‌اند، آنها با جمله‌هایی ساده کتاب را توصیف می‌کنند.

– کتاب اسم دارد.

– کتاب پوششی دارد که به آن جلد می‌گویند.

– جلد کتاب چرمی، کاغذی یا مقوایی است.

– کتاب از صفحاتی درست شده است.

– کتاب، صاحب اثر یا نویسنده دارد.

– در کتاب‌ها قصه، داستان، حکایت، اطلاعات جالب و دانستنی‌های مختلف وجود

دارد.

– کتاب‌ها بر اساس اهمیتشان یک یا چند بار چاپ می‌شوند.

– کتاب‌ها سال انتشار دارند.

– کتاب‌ها قیمت دارند.

– کتاب‌ها در کتابخانه نگهداری می‌شوند.

– برخی از کتاب‌ها الکترونیکی‌اند.

۲- قیاس مستقیم: در این مرحله دانش‌آموزان موارد ناآشنا را آشنا می‌کنند و

مفهوم مورد نظر را به مفاهیم دیگر مانند می‌کنند. این نوع قیاس ممکن است به صورت همانند سازی با یک شخص، گیاه، حیوان یا موجود بی جان صورت گیرد. معلم قیاس‌ها را

روی تابلو می‌نویسد:

– کتاب‌ها مثل انسان‌ها اسم دارند.

– کتاب‌ها هم مانند مروارید داخل پوششی قرار دارند.

- کتاب‌ها مانند حیوانات پوشش متفاوتی دارند.
 - کتاب‌ها همچون شکوفه‌ها و گل‌ها از برگ‌هایی درست شده‌اند.
 - کتاب‌ها مانند خانه‌ها صاحب دارند.
 - کتاب‌ها مانند ساختمان‌ها از بخش‌های مختلفی درست شده‌اند.
 - کتاب‌ها هم مانند ماشین‌ها هر روز بیشتر و متنوع‌تر می‌شوند.
 - کتاب‌ها مثل انسان‌ها سال تولد دارند.
 - برخی از کتاب‌های خوب در تنهایی و ناشناسی می‌پوسند.
 - بعضی از کتاب‌ها همچون برخی از انسان‌ها در کتابخانه زندانی می‌شوند.
 - بسیاری از کتاب‌ها اندیشه‌های بزرگی در خود دارند.
- پس از آنکه فهرستی از قیاس‌های مستقیم آماده شد، انتخابی از بهترین قیاس مستقیم صورت می‌گیرد.

۳- قیاس شخصی: در مرحله قیاس شخصی، فراگیرندگان بین خود و مفهوم انتخاب‌شده، هم سویی و هم دلی ایجاد می‌کنند و احساسات و تمایلات و انگیزه‌های خود را بیان می‌دارند. برای بیان قیاس شخصی، احساس نزدیکی و یکی شدن با مفهوم، بسیار ارزشمند است. **معلم:** اکنون خود را به جای کتاب بگذارید و از زبان کتاب احساسات خود را بیان کنید.

- از اینکه برای چندمین بار متولد می‌شوم، خوشحالم.
- انسان‌ها به لباس من بیشتر از خودم اهمیت می‌دهند.
- از دوستی با انسان‌ها لذت می‌برم.
- از تنهایی و زندانی شدن در کتابخانه دلم می‌گیرد.
- از اینکه انسان‌ها مرا کنار بگذارند و فقط به کتاب‌های الکترونیکی توجه کنند، حسادت می‌کنم.

۴- تعارض فشرده: در این مرحله معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد براساس توصیف‌های ارائه شده در قیاس شخصی، مفاهیم متضاد ارائه کنند و سپس از میان این قیاس‌ها بهترین را انتخاب کنند.

معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد دو عبارت را که با هم در تضادند، انتخاب کنند. مانند: آرام پرهیا هو، بزرگ اندیش کوچک، تنهای پردوست، ناشناس شناخته شده، خفته بیدار.

۵- توصیف خلاق: در این مرحله دانش‌آموزان از قیاس‌های برگزیده خود و دوستانشان استفاده می‌کنند و موضوع «کتاب» را دوباره توصیف می‌کنند. دانش‌آموزان می‌توانند موضوع انشارا به صورت خلاق (داستان، تصویر و...) بیان کنند.

در بخشی از درس ششم برای فرصت‌سازی فکر و اندیشه، راه جدیدی ارائه می‌شود. گاهی با آوردن «اگر» شیوه نگرستن به موضوع را تغییر می‌دهیم و مسیرهای گوناگونی را فراروی دانش‌آموزان قرار می‌دهیم. این روش به نگرش چند بعدی دانش‌آموزان کمک می‌کند. دانش‌آموزان می‌توانند فعالیت شماره دو این درس را با بهره‌گیری از این شیوه انجام دهند.

«تکنیک چی می‌شود اگر...»

موانع ذهنی فراوانی برای دستیابی دانش‌آموزان به خلاقیت وجود دارند. یکی از عمده‌ترین آنها این است که ذهن دانش‌آموز خیلی به واقعیت وابسته شده است و همین عامل مهمی است که باعث می‌شود دانش‌آموز از چارچوب فکری معمول بیرون نیاید و به فراسوی آن نیندیشد. این تکنیک یک ابزار خوب برای رها کردن ذهن است تا آنان لحظاتی از واقعیت‌ها جدا شوند. به نمونه زیر توجه کنید:

«چی می‌شد که اگر اتومبیل‌ها متعلق به همه بودند»

چی می‌شد که اگر اتومبیل‌ها متعلق به همه بودند و هرکسی یک کلید داشت و هر ماشین را هر جا که بود بر می‌داشت؟ نتایج این ایده چیست؟

پارکینگ‌ها که مسئله اصلی و دشواری است در همه جا شلوغ نبود. نمونه‌ای دیگر: اگر خود دولت مراقبت از این ماشین‌ها را به عهده می‌گرفت چه؟ در آن صورت می‌دیدیم که ماشین‌ها وضع مرتبی دارند و تمیز هستند و هیچ‌کسی در روابط بین فردی‌اش به خاطر داشتن ماشین خاص، مغرور نمی‌شود. البته در روزهای آفتابی ماشین‌ها خیلی راحت در

دسترس قرار می‌گرفتند، ولی از آن طرف، روزهای سرد و بارانی، ممکن بود که شما نتوانید به راحتی ماشین پیدا کنید و به این علت که ماشین‌ها همگانی بودند، دیگر وسیله نقلیه شخصی نداشتید. یا ماشین‌هایی که خراب می‌شدند، دیگر کسی به فکر تعمیر آنها نمی‌افتاد و با انبوهی از ماشین‌های خراب و رها شده در خیابان مواجه می‌شدیم یا اینکه شما دیگر نمی‌توانستید لوازم خودتان را در ماشین بگذارید و در آن را قفل کنید و بروید و جالب‌ترین این که شما اصلاً ماشینی را که با آن آمده‌اید، نمی‌شناسید که دوباره بخواهید با آن برگردید.

یا در مثال دیگر:

«چه می‌شد اگر صخره‌ها نرم بودند؟»

در آن صورت ما می‌توانستیم آن قطعات بزرگ را به خانه‌هایمان ببریم و از آنها به جای بالش استفاده کنیم.

ما می‌توانستیم آنها را مانند قرص بخوریم یا آنها را مانند حفاظ‌های آهنی کنار جاده‌ها امتداد بدهیم که هر گاه ماشینی به آن طرف جاده منحرف شد، به آنها برخورد کند و آسیبی نبیند و یا از ساختمان‌های بلند روی آنها ببریم. یا در میدانی ورزشی از آنها به جای تشک استفاده می‌کردیم.

ولی از آن طرف اگر سنگ‌ها نرم بودند، آن وقت سنگ آسیاب‌ها دیگر کارایی نخواهند داشت، چرا که سفت نیستند و اصولاً هر چیزی که از این صخره‌ها ساخته می‌شد، نیز نرم می‌شد، مانند اجاق داخل یک خانه و... که دیگر خوب کار نمی‌کردند.

اکنون خودتان کوشش کنید و از موارد زیر یکی را انتخاب کنید و سپس نتایج منطقی و قابل قبول آن را بنویسید:

نتایج خوب و بد موارد زیر را در یک جمله بنویسید.

❖ چه می‌شود اگر همه بتوانند افکار دیگران را بخوانند؟

❖ چه می‌شود اگر همه مردم یکسان باشد؟

❖ چه می‌شد اگر بنزین از طریق رشد درختان به دست می‌آمد؟

به عنوان تمرین می‌توان سؤال زیر را مطرح کرد :
پنج سؤال خنده‌دار و جالب از انواع «چه می‌شود اگر...» طرح کنید. (دانش‌نامه رشد)

فعالیت‌های نگارشی یک

هدف از این سؤال توانایی تشخیص بخشی از نوشته است که بر پایه شیوه جانشین سازی، نگاشته شده است. از بین موارد ذکر شده، بند (پ) بر اساس این شیوه نگارش یافته است.

(پ) سنگی بودم بر سر راهی، هر کسی که به من می‌رسید، لگدی به من می‌زد و زور و قدرت خود را به من نشان می‌داد. گاهی هم مرا زیر پا می‌گذاشتند و عبور می‌کردند. تا اینکه روزی، یک چیز غول پیکر با سروصدایی هراس‌انگیز به طرفم آمد و مرا در میان انبوهی از سنگ و خاک و شن، بلند کرد و بر پشت چیزی سرازیر کرد. دردی سنگین تمام بدنم را فراگرفت. ساعتی در زیر خرواری از سنگ و شن گذشت. فقط این اندازه فهمیدم که مرا به جایی می‌برند. حس عجیبی داشتم. تمام خاطرات گذشته‌ام را مرور کردم. هیچ کدام مثل این، نبود.

جلسه دوم
۱- درست‌نویسی
۲- فعالیت نگارشی دو
۳- بخش اول فعالیت نگارشی سه

درست‌نویسی

هدف از این بخش آشنایی با کاربرد برخی از کلمات جمع است که به اشتباه دوباره جمع بسته می‌شوند.

نمونه‌های غیر معیار	کاربرد معیار
آثارها	آثار
اخبارها	اخبار
ارکان‌ها	ارکان
جواهرات	جواهر
عملیات‌ها	عملیات

جمله‌های زیر را ویرایش کنید :

- تمام امورات تحصیلی را خودش پیگیری می‌کند.
- تمام امور تحصیلی را خودش پیگیری می‌کند.
- او در مراسمات رسمی، خوب سخنرانی می‌کند.
- او در مراسم رسمی، خوب سخنرانی می‌کند.

فعالیت نگارشی دو

در این بخش هدف تولید نوشتاری است. دانش‌آموزان به دلخواه یکی از موضوعات را انتخاب می‌کنند و با استفاده از شیوه‌ جانشین سازی نوشته خود را کامل می‌کنند.

فعالیت نگارشی سه

بخش اول : هدف از فعالیت نگارشی سوم، داوری، نقد و تحلیل نوشته‌هاست که در این جلسه به شکل کار گروهی انجام می‌شود.

جلسه سوم
۱- مثل نویسی
۲- بخش دوم فعالیت نگارشی سه

مثل نویسی

یکی از ابزارهایی که می‌تواند در جهت کسب مهارت‌های نوشتاری مؤثر باشد، مثل نویسی است. در مثل نویسی دانش‌آموزان می‌توانند در محتوا و مفهوم دخل و تصرف کنند و موضوع را به اثری مستقل و جدید تبدیل کنند.

آنان می‌توانند از موضوع اصلی حکایت‌ها و مثل‌ها الهام بگیرند و موضوعی جدید با هویتی مستقل بیافرینند. در واقع اصلی‌ترین کار در بازآفرینی، تغییر دادن موضوع و محتوای اثر و در هم ریختن چارچوب آن و ایجاد چارچوبی تازه است.

بخش دوم: هدف از بخش سوم فعالیت‌های نگارشی، داوری، نقد و تحلیل نوشته‌هاست که در این جلسه به شکل فردی انجام می‌شود.

نکاتی دربارهٔ ارزشیابی

ارزیابی یک اثر در دو حیطهٔ ساختار و محتوا شکل می‌گیرد.

الف) ساختار: ساختار نوشته بر اساس معیارهای زیر ارزیابی می‌شود:

معیارهای ارزیابی:

- رعایت طبقه‌بندی ذهن و نوشته (نوشتن بند مقدمه، نوشتن بندهای بدنه و بند نتیجه)
- برقراری ارتباط مناسب با موضوع
- انتقال حس کسی یا چیزی که به جایش سخن، گفته می‌شود.
- پاکیزه‌نویسی
- رعایت علائم نگارشی
- درست‌نویسی
- نداشتن غلط املائی
- خوش خط بودن

ب) محتوا: بخش محتوا با توجه به عناصر زبانی و پیام و مفهوم متن ارزیابی می‌شود. در بررسی عناصر زبانی به مواردی از قبیل: کاربرد واژگان، دامنه واژگان، پیام و مفهوم متن و... توجه می‌شود.

همه پدیده ها، ابعاد و اضلاعی دارند.
همزمان این است که بتوانیم با نگرشی شوروار،
پدیده ها را ببینیم و جنبه ها و کم گوشه های متفاوت
آنها را بشناسیم و توصیف کنیم.

اهداف درس

- شناخت بیشتر با سازماندهی ذهنی برای نوشتن یک اثر
- شناخت بیشتر، مسیر حرکت، مراحل نوشتن و چارچوب

نوشته

- شناخت بیشتر بند مقدمه، بند نتیجه و بندهای بدنه
- تقویت توانایی طبقه بندی ذهن و نوشته
- تقویت علاقه و نگرش مثبت به کاربرد مهارت‌های نوشتن
- شناخت بیشتر ساختار یک نوشته
- شناخت بیشتر اصول و قواعد نگارشی
- تقویت توانایی ارزیابی و تحلیل

■ آموزش محتوا

■ جلسه اول
۱- تدریس درس
۲- فعالیت نگارشی یک

تدریس درس

در درس هفتم پیدا کردن شناخت بیشتر نسبت به یک پدیده و موضوع، از دیدگاه‌ها و دریچه‌های مختلف به عنوان یکی دیگر از راه‌های توانمند سازی ذهن و زبان مطرح می‌شود. برای پیدا کردن شناخت کافی نسبت به یک موضوع، نگاه دقیق کافی نیست، بلکه تخیل نیز لازم است و همچنین باید بتوانیم اطلاعاتی را که حواسمان به ما می‌دهد با دیدگاه دیگران هماهنگ کنیم.

«مارک تواین» در یکی از شاهکارهای ادبی‌اش خود را به جای پسر جوان و بی‌سوادى به نام هاگلبری فین گذاشت تا از دریچه دید او به جهان نگاه کند. در یکی از صحنه‌های داستان، هاگ ناگهان پدرش را که از او می‌ترسد و یک سالی است که او را ندیده است، از نزدیک می‌بیند. هاگ پدرش را این گونه وصف می‌کند:

«... حداکثر پنجاه سال داشت و در همین حدود هم به نظر می‌رسید.

موهایش بلند و ژولیده و چرب بود و روی صورتش ریخته بود و می‌توانستی چشم‌های براقش را از پشت موهایش ببینی؛ مثل این که پشت تاک است. کاملاً سیاه بود، جوگندمی نبود. صورتش رنگ نداشت. آن قسمتی از صورتش که دیده می‌شد، سفید بود به سفیدی شکم ماهی. کلاهش روی زمین بود. برآمدگی کهنه و سیاهی بود که رویش فرو رفته بود؛ مثل درپوش...»

(ماجراهای هاگلبری فین)

انجام تمرین‌های زیر کمک می‌کند تفاوت دیدگاه‌ها در نوشتن را بهتر درک کنیم:

✱ فرض کنید کودک هفت ساله‌ای هستید با قد حدود یک متر. به اتاقی که اکنون در آن هستید، نگاه کنید. هر چه می‌بینید بنویسید.

✱ فرض کنید معماری هستید با چهل سال سن و از شما می‌خواهند که مدل همان اتاق را تغییر دهید. به اطراف نگاه کنید و باز هم بنویسید که چه چیزهایی را دیده‌اید.

با مقایسه دو نمونه بالا می‌توانید به تفاوت نگاه به خوبی پی ببرید. (پرورش تفکر خلاق و انتقادی، رابرت بوسترام)

برای تدریس درس «دگرگونه ببینیم و گونه‌گون بنویسیم» می‌توان از روش‌های بسیاری

بهره برد. یکی از این روش‌ها روش پرسش و پاسخ است.

- روش ارزیابی عملکرد
- الگوی بارش مغزی
- شیوه فهرست خصوصیات
- اسکمپر
- روش پرسش و پاسخ

مراحل اجرای روش پرسش و پاسخ:

◆ **مرحله اول** — بیان و شرح هدف: در این مرحله، معلم، هدف درس را برای درک بیشتر و بهتر دانش‌آموزان شرح می‌دهد. شرح و بیان هدف باید با استفاده از واژه‌های ساده باشد و گفته‌ها باید به قدری روشن‌تر باشد که تفسیر ذهنی دانش‌آموزان سبب انحراف فکری آنان نشود.

هدف درس دگرگونه ببینیم و گونه‌گون بنویسیم، توانمندسازی ذهن و زبان از طریق شناخت بیشتر یک موضوع و درک جنبه‌های مختلف آن است.

◆ **مرحله دوم** — پرسش و پاسخ: در این مرحله معلم تلاش می‌کند با پرسش‌های پیگیر، دانش‌آموزان را وادار کند تا پاسخ‌های مناسبی را ارائه دهند. همه پرسش‌ها نباید از جانب معلم باشد بلکه معلم باید دانش‌آموزان را هم به سؤال کردن ترغیب کند. معلم نباید به سادگی به پرسش‌های دانش‌آموزان پاسخ دهد و خود نیز پرسش‌های ساده و پیش پا افتاده مطرح نکند و پاسخ‌های ناقص به دانش‌آموزان ندهد.

معلم روی تابلوی کلاس واژه «گل» را می‌نویسد و از آنان می‌خواهد از زوایای مختلفی به گل نگاه کنند. معلم با کمک دانش‌آموزان پرسش‌هایی را مطرح می‌کند. به عنوان نمونه:

- ◆ گل چه فایده‌هایی دارد؟
- ◆ شغل چه کسانی با گل در ارتباط است؟
- ◆ در چه مناسبت‌هایی از گل استفاده می‌شود؟
- ◆ آیا رنگ گل در هدیه دادن مهم است؟
- ◆ گل چه فایده‌های درمانی دارد؟

با طرح این پرسش‌ها که توسط معلم و دانش‌آموزان مطرح می‌شود، هر یک از دانش‌آموزان می‌توانند با بهره‌گیری از این سؤال‌ها و نگاهی مختلف به موضوع گل، نوشته خود را آغاز کنند.

◆ **مرحله سوم — نتیجه‌گیری:** معلم در این مرحله به جمع‌بندی و مستحکم‌سازی آموخته‌های دانش‌آموزان می‌پردازد. این جمع‌بندی به سازماندهی پایانی موسوم است، یعنی فعالیت ذهنی گوناگون ایجاد شده باید به نتیجه‌ای ختم شود. در این مرحله هم معلم باید از پرسش و پاسخ کمک بگیرد. او با طرح پرسش‌هایی از دانش‌آموزان می‌خواهد فرایند طی شده در جریان تدریس را شرح دهند (درک جنبه‌های مختلف یک موضوع یا پدیده با طرح سؤال‌های مختلف درباره آن).

فعالیت نگارشی یک

هدف از این سؤال توانایی تشخیص نگاه متفاوت پدر و پسر به زندگی است. از آن جهت که هر کدام در جایگاه خاصی قرار دارند، نگاهشان به زندگی متفاوت است.

 جلسه دوم
۱- درست‌نویسی
۲- فعالیت نگارشی دو
۳- بخش اول فعالیت نگارشی سه

درست‌نویسی

هرگاه یکی از حرف‌های «ب، م، ن» بر سر فعل‌های همزه‌دار درآید، همزه در نوشتن به «ی» تبدیل می‌شود:

	ب + انداخت = بانداخت = بینداخت	م + انداز = مانداز = مینداز
ن + اندوز = ناندوز = نیندوز	ب + افراشت = بافراشت = بیفراشت	
بیفکنند، میفکن، نیفتاد، نینداخت، بیندوز و...		

● نکته: هرگاه فعل با «ا» یا «ای» آغاز شود، این حروف پیوسته نوشته می‌شوند:

ایستاد = ایستاد

جمله‌های زیر را ویرایش کنید:

— با تلاش فراوان می‌توانستند، علوم بسیاری باندوزند.

— با تلاش فراوان می‌توانستند، علوم بسیاری ببندوزند.

— هرگز، فرصت امروزت را به فردا، مافکن.

— هرگز، فرصت امروزت را به فردا، میفکن.

فعالیت‌های نگارشی دو

در این بخش هدف تولید نوشتاری است.

برای ایجاد تنوع و خلاقیت بیشتر در انجام این فعالیت می‌توان از شیوه «فهرست

خصوصیات» استفاده کرد.

شیوه فهرست خصوصیات:

به نمونه زیر توجه کنید:

موضوعی را که می‌خواهیم در آن از ایده‌های خلاقانه استفاده کنیم، در نظر می‌گیریم.

مثلاً فرض کنید، می‌خواهیم در نوع ساخت و کارکرد کفش تغییراتی ایجاد کنیم که جدید و

خلاقانه باشند.

اکنون، پدیده دلخواه دیگری را در نظر می‌گیریم. شاید بهتر باشد از طبیعت کمک

بگیریم. با دقت در طبیعت می‌توان به نمونه‌های خلاق زیادی دسترسی پیدا کرد (یکی دیگر از

مزایای توجه به طبیعت، این است که سعی خواهیم کرد از طرح‌هایی که به آن آسیب می‌زنند،

صرف نظر کنیم و در عوض سعی کنیم طرح‌هایمان منطبق با روح طبیعت باشند). به عنوان

مثال رودخانه را در نظر می‌گیریم.

در این مرحله تمام خصوصیات، صفات و ویژگی‌های کلمه انتخاب شده (رودخانه) را

در فهرستی می‌نویسیم. هرچه تعداد کلمات بیشتر باشد، بهتر است.

● آب

● یخ

- سنگ
- پیچ و خم
- قایق
- چشمه
- ماهی
- عمق
- عرض و طول
- خانه
- آلودگی

دوباره به فهرست تهیه شده، مراجعه می کنیم. سعی می کنیم هریک از این کلمات را به موضوع اصلی «کفش» ربط دهیم. در ادامه، چند مثال آورده ایم.

- آب: تولید کفشی که ضد آب باشد. یا کفشی که مخصوص راه رفتن در رودخانه باشد.

- یخ: کفشی که در تابستان، پا را خنک کند، ولی در زمستان گرما تولید کند.
- سنگ: کفشی که مثل سنگ سخت و محکم باشد (مخصوص کارگران ساختمان‌ها و کارخانجات).

- پیچ و خم: کفشی که برای بستن بند آن نیازی به خم شدن نباشد. یا کفشی که قابلیت خم شدن داشته باشد (مخصوص مکان‌ها و مهمانی‌هایی که جا برای کفش‌های زیاد وجود ندارد).

- قایق: کفشی که بتوان به آن پارو وصل کرد و در قایق به جای پاروی دستی، از آن استفاده کرد. یا کفشی که به نوک آن قلاب ماهیگیری وصل شود. در این صورت در قایق نیازی به قلاب ماهیگیری نداریم.

- چشمه: کفشی که چراغ قوه داشته باشد و در تاریکی جلوی پا را روشن کند (در این صورت می‌توانیم جلوی چشم خود را ببینیم).

- عرض و طول: کفشی که اندازه آن قابل تغییر باشد. به خصوص برای کودکان که

سریع رشد می‌کنند.

● **آلودگی:** کفشی که مخصوص تمیز کردن زمین باشد. مثلاً با راه رفتن روی فرش یا در حیاط، ذرات به آن بچسبند. در این صورت نیازی به جارو کردن و حرکت دادن دست‌ها یا خم شدن نیست.

فن «فهرست خصوصیات» را «راپرت کرافورد» مطرح کرده است. در این فن به جای اینکه موضوع به شکل کلی بررسی شود، آن را به اجزای کوچک و کوچک‌تر تقسیم می‌کنند و هر قسمت به طور مستقل بررسی می‌شود. در این روش، فهرستی از صفات و ویژگی‌های مختلف موضوع تهیه می‌گردد. سپس بر هر خصوصیت تمرکز کرده، راه‌هایی را که بتوان آن خصوصیت را اصلاح کرد یا تغییر داد یا آن را بهبود بخشید، جست‌وجو می‌شود. در فرایند این تمرکزها و تأمل‌ها اندیشه‌های جدیدی به ذهن خطور می‌کند.

(خلاقت و نوآوری، آقای فیشانی)

همچنین برای انجام فعالیت نگارشی شماره دو این درس می‌توان از شیوه اسکمپر استفاده کرد:

شیوه اسکمپر (سوالات تفکر برانگیز): یکی از شیوه‌های اساسی و مهم در خلاقت و ایده‌سازی جست‌وجوی کاربردهای دیگر است. تفکر و سعی برای یافتن کاربردهای تازه درباره موضوع، تصور فرد را برای انعطاف و شکستن قالب‌های ذهنی و دیدن موضوع از زوایای مختلف تحریک می‌کند.

کاربرد اصلی این شیوه بر پایه ایده‌یابی فردی طراحی شده است که می‌تواند به نحو بسیار اثر بخشی برای گروه‌ها نیز مفید باشد. هدف اصلی این شیوه قدرت تصور است تا آن را در جهات و ابعاد مختلف و ضروری به حرکت درآورد. این تحریک به وسیله تعدادی سؤال ایده برانگیز صورت می‌گیرد که شخص درباره مسئله مورد نظرش برای خودش مطرح می‌کند و در نهایت با افزایش ایده‌ها، کیفیت ایده‌ها تضمین و ارتقا می‌یابد.

این روش از هفت بخش تشکیل یافته است. در تدریس می‌توان تنها از یک یا چند مرحله از این شیوه استفاده کرد. به عنوان نمونه در این درس می‌توانیم از بخش «کاربردهای دیگر» استفاده کنیم.

این بخش‌ها به ترتیب زیر است :

○ جایگزینی

○ ترکیب

○ سازگار کردن

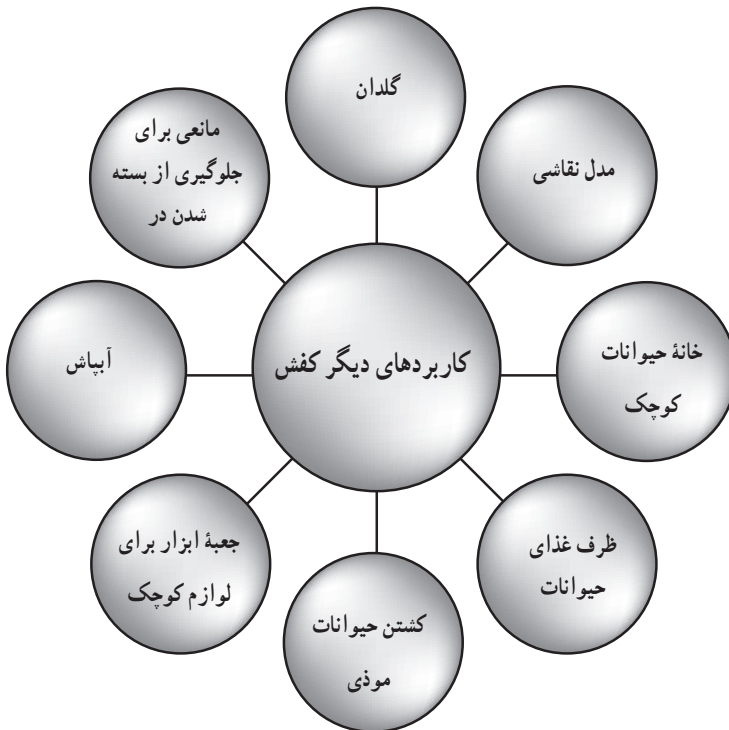
○ بزرگ سازی

○ کاربردهای مختلف (کاربردهای دیگر)

○ حذف یا کوچک کردن

○ معکوس کردن

برای نوشتن دربارهٔ یک موضوع باید از دیدگاه‌ها و درجه‌های مختلف به آن نگاه کنیم و جنبه‌ها و کارکردهای گوناگون یک پدیده را در نظر بگیریم. برای نوشتن دربارهٔ کفش به جنبه‌های مختلف آن توجه می‌کنیم. یکی از این موارد کاربردهای دیگر است. برای نوشتن کاربردهای دیگر می‌توانیم از روش اسکمیر استفاده کنیم.

کاربردهای دیگر کفش :

- گلدان
- مدل نقاشی
- ظرف غذای حیوانات
- خانه حیوانات کوچک
- جعبه ابزار برای لوازم کوچک
- مانعی برای جلوگیری از بسته شدن در
- کشتن حیوانات موزی
- آبیاش (کفش هایی که نوک آنها سوراخ شده است)
- بازی !!!

کاربردهای دیگر گل :

- هدیه
- تزئین خانه
- جلوگیری از فرسایش خاک
- تولید عسل
- بافت سبدهای مخصوص
- عرقیات مانند: گلاب، بهارنارنج، ...
- تولید رنگ
- مربا
- تهیه ادویه
- گل خشک برای تزئین
- ...

و نمونه ای دیگر :

کاربردهای دیگر لوح فشرده :

- کشیدن دایره
- استفاده به جای آئینه

- چرخ اسباب بازی
- آویزان کردن در اتومبیل
- مشاهده طیف رنگ ها
- زیر دستی و پیش دستی
- بشقاب پرنده
- شکستن آن و بررسی نحوه شکست مواد و...

سؤال‌های کمکی

- در چه موارد دیگری می‌توان آن را استفاده کرد؟
- آیا کسان دیگری غیر از کسانی که این اندیشه، منظور آنها بوده، می‌توانند از آن استفاده کنند؟

- چگونه یک کودک یا یک شخص بزرگ‌تر، می‌تواند از این استفاده کند؟
- آیا راه‌های جدیدی برای به کار بستن آن به صورت فعلی وجود دارد؟
- آیا اگر آن را بهبود دهیم، کاربردهای احتمالی دیگری برای آن وجود خواهد داشت؟

- اگر من چیزی درباره آن نمی‌دانستم، آیا می‌توانستم هدف این ایده را دریابم؟
(خلافت و نوآوری، آقای فیثانی)

فعالیت نگارشی سه

بخش اول: هدف از بخش سوم فعالیت‌های نگارشی، داوری، نقد و تحلیل نوشته‌هاست.

 <p style="text-align: center;">جلسه سوم</p>
<p>۱- تصویرنویسی</p> <p>۲- بخش دوم فعالیت نگارشی سه</p>

تصویرنویسی : روش تصویرنویسی و الهام گرفتن از تصویر، قدمتی طولانی دارد. بسیاری از نویسندگان تأثیر برگرفته از نقاشی‌ها را به شکل شعر، داستان کوتاه و رمان درآورده‌اند. با همین روش، یکی از شاعران معاصر از نقاشی «موج بزرگ» الهام گرفت و شعر زیر را سرود :

نقاشی «موج بزرگ»

«... و مردان آبی تکیه می‌دهند / به دریا / مثل برف و موج / مثل کوه به آسمان / در دریای نقاشی / همه ماهیگیران در امانند...» (نوشتن خلاق، گابریله ال. ریکو).

چگونگی و دامنه خوانش تصویر به گستره ذهن و میزان توانایی‌های خلاقیت زبانی و فکری افراد بستگی دارد. کسی ممکن است در بازخوانی برونه تصویر بماند و از لایه‌ها و ژرفای آن، چیزی در نیابد؛ ولی دیگری از برونه و پوسته آشکار تصویر در می‌گذرد و لایه‌های ناپیدا و اعماق تصویر را هم می‌بیند؛ می‌کاود و آن را گزارش می‌کند. بنابراین، دایره دید اشخاص از تصویر به اندازه وسعت و عمق نگاه آنها خواهد بود.

بخش دوم : هدف از فعالیت نگارشی سوم، داوری، نقد و تحلیل نوشته‌هاست که در این جلسه به شکل فردی انجام می‌شود.

نکاتی دربارهٔ ارزشیابی

ارزیابی یک اثر در دو حیطة ساختار و محتوا شکل می‌گیرد.

الف) ساختار : ساختار نوشته بر اساس معیارهای زیر ارزیابی می‌شود :

معیارهای ارزیابی :

- رعایت طبقه بندی ذهن و نوشته (نوشتن بند مقدمه، نوشتن بندهای بدنه و بند نتیجه)
- نگاه تازه و دگر گونه به موضوع
- پروراندن موضوع
- پاکیزه نویسی
- رعایت علائم نگارشی
- درست نویسی
- نداشتن غلط املائی
- خوش خط بودن

ب) محتوا : بخش محتوا با توجه به عناصر زبانی و پیام و مفهوم متن ارزیابی می‌شود.

در بررسی عناصر زبانی به مواردی از قبیل : کاربرد واژگان، دامنهٔ واژگان، پیام و

مفهوم متن و... توجه می‌شود.

نوشتن، پیش درآمدی مثل دیدن، خواندن،

انزیدن و... دارد؛

یعنی هنگامی که می‌خواهیم بنویسیم باید پله‌های اولیه

را درست بچاییم.

نوشته در حقیقت، محصول گام پیشین است.

اهداف درس

- آشنایی با کاربردهای زبان معیار
- آشنایی با کاربردهای زبان گفتاری
- تقویت توانایی برگرداندن زبان گفتار به زبان معیار
- تقویت علاقه و نگرش مثبت به بازنویسی
- آشنایی با اصول و قواعد نگارشی
- تقویت توانایی ارزیابی و تحلیل
- تقویت علاقه و نگرش مثبت به خوانش صحیح نیايش

■ آموزش محتوا

■ جلسه اول

۱- تدریس درس

۲- فعالیت نگارشی یک

تدریس درس

برای آموزش محتوای این درس، روش‌های زیر، مناسب است :

○ روش بحث گروهی

○ الگوی بارش مغزی

○ پرسش و پاسخ

○ خوشه‌سازی

روش کارایی گروه

تشکیل گروه : ابتدا معلم دانش‌آموزان را به گروه‌های ناهمگن تقسیم می‌کند.

۱- آمادگی فردی فراگیران : معلم، متنی را که در کتاب به عنوان نمونه مطرح شده، روی تخته هوشمند به نمایش در می‌آورد یا نسخه‌ای از آن را روی یک برگه می‌نویسد و در اختیار هر یک از دانش‌آموزان می‌گذارد (برای اینکه در این مرحله دانش‌آموزان به کتاب مراجعه نکنند).

معلم در ابتدای کلاس توضیحاتی درباره‌ی بخش آغازین درس (دو بند اول) می‌دهد. سپس متن را در اختیار دانش‌آموزان می‌گذارد و از آنان می‌خواهد هر یک به صورت مستقل متن را بخوانند.

سپس برگه‌ی سؤالات را در اختیار آنان می‌گذارد. سؤالات به گونه‌ای طرح شده که میزان تشخیص واژگان گفتاری و انتخاب واژه معیار جایگزین، به وسیله‌ی آن سنجیده می‌شود و سپس زمان پاسخگویی مشخص می‌شود.

پس از اتمام مدت پاسخگویی افرادی معلم از فراگیران می‌خواهد که پاسخ نامه‌های افرادی را موقتاً کنار بگذارند.

۲- کار گروهی : در این مرحله نیز معلم همان سؤالات را به هر یک از تیم‌ها تحویل می‌دهد (در این مرحله مراجعه به متن کتاب مجاز نیست). دانش‌آموزان می‌توانند با یکدیگر تبادل نظر کنند و پس از توافق اعضا و قانع کردن یکدیگر به سؤالات پاسخ دهند و برای این مرحله نیز زمان پاسخگویی در نظر گرفته می‌شود.

۳- نمره‌گذاری پاسخ‌های فردی و گروهی : وقتی زمان بحث و گفت‌وگو در

گروه‌ها به پایان رسید، معلم کلید (متن اولیه که در آن شکل معیار واژگان گفتاری مشخص شده است) را بین گروه‌ها پخش می‌کند و از دانش‌آموزان می‌خواهد که ابتدا پاسخ‌های فردی خود را نمره‌گذاری کنند و سپس پاسخ نامه گروهی خود را نمره‌گذاری کنند.

– جدول نمره‌گذاری و محاسبه مؤثر بودن یادگیری

هر دانش‌آموز نمره فردی و نمره گروهی خود را محاسبه می‌کند و با مقایسه این دو نمره، میزان کارایی و اثر بخشی گروه، مشخص می‌شود. (روش‌های نوین یاددهی – یادگیری، اکبری شلدره)

فعالیت نگارشی یک

هدف از این سؤال توانایی تشخیص کاربرد نوشتار معیار است.

بخش الف	بخش ب
بخش الف با نوشتار معیار هماهنگی کامل دارد.	در بخش ب کلمات شکسته و گفتاری نوشته شده است.
فعل‌ها و کلمات به صورت کامل به کار گرفته شده است.	فعل‌ها و کلمات به صورت شکسته به کار رفته است.
جمله‌ها بر اساس نظم و ترتیب درستی سازمان یافته‌اند.	جمله‌ها نظم و ترتیب درستی ندارند.

جلسه دوم
۱- درست‌نویسی
۲- فعالیت نگارشی دو
۳- بخش اول فعالیت نگارشی سه

درست‌نویسی

به کاربردن فعل مجهول برای جمله‌هایی که نهاد آنها در جمله ذکر شده، نارواست. به نمونه صفحه بعد توجه کنید:

- این سخن توسط استاد گفته شد.
- در جمله بالا با وجود نهاد (استاد) فعل (گفته شد) مجهول به کار رفته است.
- شکل صحیح جمله چنین است :
- «استاد این سخن را گفت.» یا «این سخن گفته شد.»
- جمله‌های زیر را ویرایش کنید :
- کتاب‌های ارزشمند گلستان و بوستان، توسط سعدی نوشته شد.
 - سعدی کتاب‌های ارزشمند گلستان و بوستان را نوشته است.
 - این تمرین، توسط دانش‌آموزان علاقه‌مند به نگارش پاسخ داده می‌شود.
 - دانش‌آموزان علاقه‌مند به نگارش، به این تمرین، پاسخ می‌دهند.

فعالیت نگارشی دو

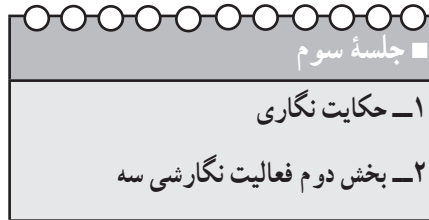
در این بخش هدف تولید نوشتاری است و تغییر زبان نوشته از حالت گفتاری به زبان

فارسی معیار.

- هرگاه به زبان فارسی می‌اندیشم، فردوسی را به یاد می‌آورم و با خود
- می‌گویم : این مرد چقدر بزرگ بود و چه خدمت عظیمی به کشور ایران کرد.
- در طول تاریخ برای همه مردم این سرزمین مانند مادر مهربان بود و زبان فارسی
- را زیر چتر خود درآورد.
- زبان فارسی، درگوشه و کنار ایران و جهان همراهان و هم‌نشینان
- فراوانی دارد و همیشه با همه گویش‌ها و لهجه‌های ایرانی داد و ستد و رفتاری
- دوستانه دارد. فارسی و دیگر زبان‌های ایرانی کلمه‌هایی را به هم قرض می‌دهند
- و از توانایی‌های یکدیگر بهره می‌گیرند و این امر موجب می‌شود هر دو طرف،
- همیشه قوی و پابرجا باشند.
- غیر از فردوسی، بزرگان دیگر هم به زبان و فرهنگ کشور ایران یاری
- رسانده‌اند. ابوعلی سینا، فارابی، سعدی، مولوی، حافظ، جامی، ملاصدرا، و
- در زمان ماشهریار، مطهری، حسابی و... همه این استادان، فرزندان این میهن
- عزیز هستند که در دامن فرهنگ ایران اسلامی و زبان فارسی، پرورش یافته‌اند.

فعالیت نگارشی سه

بخش اول : هدف از بخش سوم فعالیت‌های نگارشی، داوری، نقد و تحلیل نوشته‌هاست که در این جلسه به شکل کار گروهی انجام می‌شود.

حکایت نگاری : نکات مهم در بازنویسی حکایت به زبان ساده :

بازنویسی یکی از راه‌های مناسب برای دست ورزی و رسیدن به مهارت در نوشتن است. حکایت نگاری نتایجی دارد که در این بخش به چند نمونه از آنها اشاره می‌شود :

- ساده کردن متون کهن

- تمرین مناسب و مؤثر برای تقویت جرئت در نوشتن

- آشنایی با عناصر روایت (شخص، زاویه دید، زمان، مکان، محتوا و...)

- حفظ درون‌مایه و محتوای متون کهن و آشنایی با آنها

- برقراری پیوند بین فرهنگ و زبان دیرین خود و فرهنگ و زبان امروزی

- پروراندن مطلب به کمک توصیف صحنه‌ها و حالات و چهره‌ها

- تجسم بخشیدن به رویدادها

- انتقال مفاهیم والا و ارزشمند به نسل امروز

بخش دوم : هدف از فعالیت نگارشی سوم، داوری، نقد و تحلیل نوشته‌هاست که در

این جلسه به شکل فردی انجام می‌شود.

نکاتی درباره ارزشیابی

ارزیابی یک اثر در دو حیطة ساختار و محتوا شکل می‌گیرد.

الف) ساختار : ساختار نوشته براساس معیارهای زیر ارزیابی می شود :

معیارهای ارزیابی :

- رعایت طبقه بندی ذهن و نوشته (نوشتن بند مقدمه، نوشتن بندهای بدنه و بند نتیجه)
- انسجام فکر در نوشته
- انتخاب و به کارگیری واژه های متناسب با زبان و نوشته معیار
- پاکیزه نویسی
- رعایت علائم نگارشی
- درست نویسی
- نداشتن غلط املائی
- خوش خط بودن

ب) محتوا : بخش محتوا با توجه به عناصر زبانی و پیام و مفهوم متن ارزیابی می شود.
در بررسی عناصر زبانی به مواردی از قبیل : کاربرد واژگان، دامنه واژگان، پیام و مفهوم متن و ... توجه می شود.

کتاب شناسی

- آموزش مهارت‌های نوشتاری (نگارش و انشا)، کتاب درسی پایه‌های هفتم و هشتم، شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران، تهران، چاپ اول، ۱۳۹۳.
- آواشناسی زبان فارسی، ثمره، یدالله، تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۴.
- استفاده از الگوی بدیعه پردازی در درس انشا، الهامی، محسن، تهران: سهیل پویش، ۱۳۸۱.
- از جمله تا پاراگراف، نجفی یازکی، معصومه، رحیمی نژاد، ویدا، تهران: نشر رهنما، ۱۳۹۰.
- ایده‌خلاق، دوبونو، ادوارد، ترجمه بنفشه آشنا قاسمی، تهران: نشر ایران بال، ۱۳۸۹.
- برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، وزارت آموزش و پرورش، اسفند ۱۳۹۱.
- پرورش استعداد همگانی ابداع و خلاقیت، الکس اس. اسبورن، مترجم حسن قاسم‌زاده، انتشارات نیلوفر، چاپ سوم، ۱۳۷۵.
- پرورش خلاقیت، ماهنامه رشد معلم، شماره ۶، جعفریان یسار، حمید، تهران: وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۷۹.
- تاریخ هنر، گامبریچ، ارنست هانس، مترجم علی رامین، نشر نی، ۱۳۷۹.
- تمثیل و مثل، وکیلان، احمد، جلد دوم، تهران: انتشارات سروش، ۱۳۶۹.
- چشم ذهن، سیگل، دانیل جی، ترجمه فروغ دانایی، تهران: نشر ذهن آویز، چاپ دوم، ۱۳۹۰.
- خلاقیت رویکردی سیستمی، صادقی مال میری، منصور، تهران: انتشارات امام حسین، ۱۳۸۶.
- خلاقیت و نوآوری با نگرش سیستمی، آقایی فیشانی، تیمور، کتاب طلایی جامع، تهران: چاپ دوم، ۱۳۸۹.
- داستان‌های امثال، امینی، امیر قلی، اصفهان، ۱۳۲۴.

- دستور زبان فارسی (۲)، انوری، حسن؛ احمدی گیوی، حسن، تهران: فاطمی، چاپ سیزدهم، ۱۳۷۵.
- راهنمای روش‌های نوین تدریس، آفازاده، محرم، تهران: نشر آبیژ، ۱۳۹۱.
- راهنمای درس املا و شیوه تصحیح آن، داودی، حسین، تهران: انتشارات مدرسه، سال ۱۳۷۶.
- راهنمای تدریس، مرتضوی زاده، حشمت اله، تهران: نشر عابد، چاپ پنجم، ۱۳۹۲.
- روش‌ها و فنون تدریس، احمدزاده و دیگران، انتشارات پیام نور.
- روش‌ها و فنون تدریس، خورشیدی، عباس، تهران: نشر یسطرون، ۱۳۸۱.
- روش‌های نوین یاددهی - یادگیری و کاربرد آنها در آموزش، اکبری شلدره، فریدون، قاسم پور مقدم، حسین و عزیززاده، فاطمه صغری، تهران: فرتاب، ۱۳۸۸.
- رهیافتی منسجم به پرورش تفکر خلاق و انتقادی، بوسترام، رابرت، مترجمان مجید خیام آور، محمد آرمند، تهران: انتشارات مدرسه، ۱۳۹۰.
- غلط نویسیم، نجفی، ابوالحسن، تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۷۰.
- فنون بلاغت و صنایع ادبی، همایی، جلال‌الدین، تهران: طوس، ۱۳۶۱.
- قدرت خلاقیت در حل مسائل طوفان فکر و سایر تکنیک‌ها، کیانی، منوچهر، تهران: نشر مرندیز، چاپ اول، ۱۳۸۸.
- قصه‌های تازه از کتاب‌های کهن، آذرزیدی، مهدی، ۱۳۴۶، انتشارات اشرفی.
- کتاب نگارش، جلد اول و دوم، حسینی نژاد، سید حسین، تهران: نشر لوح زرین، ۱۳۸۹.
- مدیریت عمومی، الوانی، مهدی، نشر نی، چاپ هفتم، ۱۳۷۳.
- مسائل زبان شناسی نوین، باطنی، محمد رضا، تهران: نشر آگاه.
- مهارت‌های آموزشی و پرورشی، شعبانی، حسن، انتشارات سمت، تهران: ۱۳۸۶.
- نوشتن خلاق، ریکو، گابریله، ال، نوشتن خلاق، مترجم گروه ترجمه کارگاه نوشتن خلاق برلن، نشر آمه، چاپ دوم، تهران: ۱۳۹۱.

